

24. 132820 II m

BIBLIOTEKA PRAW POLSKICH
TOM IX.

KODEKS
POSTĘPOWANIA
CYWILNEGO

Reszelski

WYDAWNICTWO KSIĘGARNI ŁÓDZKIEJ „CZYTAJ”

Ł Ó D Ź — 1 9 3 1

BIBLIOTEKA PRAW POLSKICH
TOM IX.

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

WRAZ
Z PRZEPISAMI WPROWADZAJĄCEMI
KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

(Dz. Ust. 83/1930 poz. 651 i 652).

WYDAWNICTWO KSIĘGARNI ŁÓDZKIEJ „CZYTAJ”

Ł Ó D Ź — 1 9 3 1

BIBLIOTEKA PRAW POLSKICH

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNI ŁÓDZKIEJ „CZYTAJ” W ŁODZI.

- Tom. I. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.
„ II. Prawo wekslowe i czekowe, opracował
adw. Stypulkowski.
„ III. Opłaty stemplowe.
„ IV. Ustawa o Ubezb. Pracown. Umysłowych.
„ V. Ustawa automobilowa i autobusowa.
„ VI. Prawa pracowników umysłowych i robo-
tników (najem, urlopy, kaucje, sądy pracy).
„ VII. Kodeks Karny z 1903 r. ze wszystkimi
zmianami i uzupełnieniem w związku z no-
wym Kodeksem Postępowania Karnego,
opracował naczelnik Sądu Grodzkiego
Z. Sitnicki.
„ VIII. Ustawa wojskowa, zawierająca przepisy
i wzory podań, oprac. por. rez. J. Grad.
„ IX. Kodeks Postępowania Cywilnego wraz
z przepisami wprowadzającymi Kodeks
Postępowania Cywilnego.

146646

D-106/83

SPIS RZECZY.

I. Kodeks postępowania cywilnego.

Tytuł wstępny. Przepisy ogólne 1 — 8*)

KSIĘGA PIERWSZA

Sąd.

Dział I. Właściwość sądu

Rozdział I. Właściwość rzeczowa

Oddział 1. Podstawy właściwości 9 — 14

Oddział 2. Wartość przedmiotu sporu 15 — 23

Rozdział II. Właściwość miejscowa

Oddział 1. Właściwość ogólna 24 — 31

Oddział 2. Właściwość przemiana 32 — 39

Oddział 3. Właściwość wyłączna 40 — 44

Oddział 4. Przepisy szczególne 45 — 50

Rozdział III. Przepisy łącznie o właściwości rzeczowej i miej-
scowej 51 — 53

Dział II. Wyłączenie sędziego 54 — 62

KSIĘGA DRUGA

Proces.

Tytuł I. Strony

Dział I. Zdolność procesowa 63 — 68

Dział II. Spółuczestnictwo w sporze 69 — 71

Dział III. Interwencja główna i uboczna 72 — 79

Dział IV. Przypozwanie 80

Dział V. Wskazanie poprzednika 81 — 83

Dział VI. Zastępstwo stron przez pełnomocników 84 — 97

Tytuł II. Koszty procesu

Dział I. Przepisy ogólne 98 — 111

Dział II. Prawo ubogich 112 — 125

Dział III. Zabezpieczenie kosztów procesu 126 — 135

Tytuł III. Postępowanie

Dział I. Przepisy ogólne

Rozdział I. Pisma procesowe 136 — 142

Rozdział II. Doręczenia 143 — 163

Rozdział III. Posiedzenia sądowe 164 — 179

Rozdział IV. Terminy 180 — 188

Rozdział V. Omieszkanie i przywrócenie terminu 189 — 194

Rozdział VI. Zawieszenie postępowania 195 — 209

Dział II. Postępowanie przed Sądem Okręgowym

Rozdział I. Pozew 210 — 220

Rozdział II. Zabezpieczenie powództwa 221 — 223

Rozdział III. Sprawy handlowe 224 — 227

Rozdział IV. Rozprawa 228 — 249

*) Liczby oznaczają artykuły.

Dział III. Dowody	
Rozdział I. O dowodzie w ogólności	250 — 258
Rozdział II. Postępowanie dowodowe	
Oddział 1. Przepisy ogólne	259 — 268
Oddział 2. Dokumenty	269 — 287
Oddział 3. Zeznania świadków	288 — 310
Oddział 4. Opinia biegłych	311 — 321
Oddział 5. Oględziny	322 — 329
Oddział 6. Przesłuchanie stron	330 — 356
Rozdział III. Zabezpieczenie dowodów	337 — 345
Dział IV. Orzeczenia Sądowe.	
Rozdział I. Wyroki	346 — 361
Rozdział II. Natychmiastowa wykonalność wyroków	362 — 365
Rozdział III. Wyroki zaoczne	366 — 375
Rozdział IV. Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia wyroków	376 — 380
Rozdział V. Postanowienia sądu	381 — 386
Rozdział VI. Prawomocność orzeczeń sądowych	387 — 389
Dział V. Postępowanie przed sądem grodzkiem	390 — 399
Dział VI. Środki odwoławcze	
Rozdział I. Apelacja	400 — 425
Rozdział II. Zażalenia	426 — 430
Rozdział III. Kasacja	431 — 448
Tytuł IV. Wznowienie postępowania	449 — 464
Tytuł V. Postępowanie odrębne	
Rozdział I. Postępowanie nakazowe	465 — 475
Rozdział II. Postępowanie upominawcze	476 — 485

KSIĘGA TRZECIA

Sąd polubowny.

Rozdział I. Zapis na sąd polubowny	486 — 500
Rozdział II. Postępowanie przed sądem polubownym	501 — 509
Rozdział III. Skarga o uchylenie wyroku	510 — 512
Rozdział IV. Przepisy ogólne	513 — 514
Przepisy końcowe	515 — 516

II. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego.

Rozdział I. Przepisy ogólne I—XIV	
Rozdział II. Przepisy szczególne dla okręgów sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie	XV — XXIV
Rozdział III. Przepisy szczególne dla okręgów sądów apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie	XXV — XXX
Rozdział IV. Przepisy szczególne dla okręgów sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu oraz sądu okręgowego w Katowicach	XXXI—XXXV
Rozdział V. Przepisy przechodnie	XXXVI—XLVII

III. Skorowidz rzeczowy

str. 93—96.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 29 listopada 1930 roku.

Kodeks Postępowania Cywilnego.

(Dz. Ust. 83/1930, poz. 651).

Na podstawie art. 44 ust. 5 Konstytucji postanawiam co następuje:

TYTUŁ WSTĘPNY.

Przepisy ogólne.

Art. 1. Kodeks postępowania cywilnego normuje właściwość sądów powszechnych i postępowanie przed temi sądami w sprawach cywilnych, chyba że ustawy szczególne stanowią inaczej.

Art. 2. Sądy powszechne rozstrzygają spory o prawa prywatne, chyba że spory te z mocy ustaw szczególnych są przekazane innym sądom lub władzom.

Art. 3. Każdy może poszukiwać ochrony sądowej nie tylko wówczas, gdy jego prawo zostało naruszone, ale i wtedy, gdy, zapobiegając naruszeniu swego prawa, ma interes prawny w ustaleniu stosunku prawnego lub ustaleniu prawa.

Art. 4. Każdy przebywający w Polsce może być pozwany przed sąd. Z pośród osób, przebywających w innem państwie, obywatele polscy mogą być pozwani przed sąd o prawa stanu, o roszczenia zaś majątkowe — zarówno obywatele, jak cudzoziemcy, jeżeli w Polsce znajduje się ich majątek lub przedmiot sporu, a także, gdy chodzi o spadek otwarty w Polsce lub o zobowiązania, które na jej obszarze powstały lub mają być wykonane.

Art. 5. § 1. Pod warunkiem wzajemności nie mogą być pozywani przed sąd:

- 1) uwierzytelnieni w Polsce przedstawiciele dyplomatyczni państw obcych;
- 2) personel dyplomatyczny przedstawicielstwa;
- 3) członkowie rodzin osób wymienionych pod liczbami 1) i 2);
- 4) personel kancelaryjny przedstawicielstwa;
- 5) służba przedstawicieli, posiadająca obywatelstwo tego samego, co oni, państwa;

6) inne osoby, korzystające z prawa zakrajowości na mocy ustaw, umów lub ustalonych zwyczajów międzynarodowych.

§ 2. Jednak osoby wyżej wymienione podlegają sądowi:

1) jeżeli poddadzą mu się dobrowolnie;

2) w sprawach, dotyczących ich przedsiębiorstw, znajdujących się w Polsce;

3) w sprawach o prawa, dotyczące nieruchomości znajdujących się w Polsce, z wyjątkiem spraw o czynsz za pomieszczenia o przeznaczeniu urzędowym lub nawet prywatnym.

Art. 6. Powództwo o roszczenie, wynikające z przestępstwa, może być wytoczone przed sąd cywilny albo, zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego, przed sąd karny.

Art. 7. Ustalenia prawomocnego wyroku karnego co do spełnienia lub niespełnienia przestępstwa obowiązują sąd cywilny, o ile w postępowaniu przed tym sądem nie zostały obalone.

Art. 8. Sprawy cywilne mogą być rozstrzygane także przez sądy polubowne na zasadach, określonych w niniejszym kodeksie.

KSIĘGA PIERWSZA.

SĄD.

Dział I.

Właściwość sądu.

Rozdział I.

Właściwość rzeczowa.

Oddział 1.

Podstawy właściwości.

Art. 9. Sprawy cywilne rozpoznają w pierwszej instancji: sądy grodzkie oraz sędziowie pokoju i sądy okręgowe.

Art. 10. Do właściwości sądów grodzkich należą:

1) sprawy majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu nie przenosi tysiąca złotych;

2) sprawy działowe, jeżeli wartość przedmiotu działu nie przekracza pięćdziesięciu tysięcy złotych;

3) bez względu na wartość przedmiotu sporu:

a) sprawy o ojcostwo nieślubne, jak również o roszczenia majątkowe, pozostające w związku z ojcostwem nieślubnym;

b) sprawy o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie umowy najmu, o roszczenia pieniężne z najmu

wynikające oraz sprawy o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu i o zatrzymanie rzeczy, wniesionych przez lokatora do przedmiotu najmu;

c) sprawy o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania.

Art. 11. § 1. Z pośród spraw, należących do właściwości sądów grodzkich, sędzia pokoju rozpoznaje sprawy majątkowe między osobami, mającymi zamieszkanie lub siedzibę w jego okręgu, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przenosi trzystu złotych, z wyjątkiem spraw:

1) w których wartość nie wpływa na właściwość sądu;

2) z weksli, czeków, akcyj, obligacji, listów zastawnych, dowodów składowych i tym podobnych papierów wartościowych;

3) o prawa rzeczowe na nieruchomościach i prawa do nieruchomości;

4) w których pozwany jest Skarb Państwa lub inna osoba prawna prawa publicznego.

§ 2. Sprawy, przewidziane w artykule niniejszym, mogą wytaczać przed sędzią pokoju przeciwko pozwanym, mającym zamieszkanie lub siedzibę w jego okręgu, również powodowie z poza jego okręgu.

§ 3. Przed sędzią pokoju strony mogą zawrzeć ugodę w sprawach majątkowych, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przenosi tysiąca złotych. Przedmiotem ugody nie mogą być jednak prawa rzeczowe na nieruchomościach lub prawa do nieruchomości oraz takie prawa, do których powstania ustawa wymaga formy aktu notarialnego lub sądowego.

Art. 12. § 1. Powództwo, wytoczone przed sąd grodzki w sprawie należącej do sędziego pokoju, sąd grodzki przekaże sędziemu pokoju przed pierwszym posiedzeniem sądowym.

§ 2. Niema środka odwoławczego od orzeczenia sądu grodzkiego z tej przyczyny, że sprawa należy do rozpoznania sędziego pokoju.

Art. 13. § 1. Do właściwości sądów okręgowych należą sprawy, dla których nie są właściwe sądy grodzkie.

§ 2. Bez względu na wartość przedmiotu sporu należą do właściwości sądów okręgowych sprawy następujące:

1) sprawy o prawa majątkowe i łącznie z niemi poszukiwane roszczenia majątkowe;

2) sprawy o wynagrodzenie szkody, jaką wyrządziły obywatelowi organy władzy państwowej lub samorządowej przez działalność urzędową, niezgodną z prawem lub obowiązkami służby;

3) sprawy ze stosunków, dotyczących ochrony prawa autorskiego;

4) sprawy ze stosunków, dotyczących używania firmy lub nabycia przedsiębiorstwa handlowego;

5) sprawy między zarejestrowaną spółką handlową, a jej uczestnikami, zarządcami lub innymi organami; między samymi uczestnikami w tym ich charakterze oraz między nimi a zarządcami lub likwidatorami;

6) sprawy z czynności giełdowych; z ochrony patentów, wzorów i znaków towarowych; z czynów nieuczciwej konkurencji; wreszcie ze stosunku ubezpieczenia, z wyjątkiem sporów o zapłatę premji.

Art. 14. § 1. Z pośród spraw, należących do właściwości sądów okręgowych, sąd okręgowy, w którym jest utworzony wydział handlowy, rozpoznaje w tym wydziale sprawy wymienione w artykule poprzedzającym pod liczbami 4—6, jako też sprawy z czynności, mających charakter handlowy dla obu stron.

§ 2. Jeżeli spór wynikł z czynności, która tylko po stronie pozwanego jest handlowa, wniesienie sprawy przed wydział handlowy zależy od uznania powoda.

Oddział 2.

Wartość przedmiotu sporu.

Art. 15. § 1. W sprawach o roszczenie pieniężne, zgłoszone choćby w zamian innego przedmiotu, podana kwota pieniężna stanowi wartość przedmiotu sporu.

§ 2. W innych sprawach majątkowych powód obowiązany jest oznaczyć w pozwie kwotą pieniężną wartość przedmiotu sporu z uwzględnieniem przepisów, zawartych w artykułach poniższych.

Art. 16. Do wartości przedmiotu sporu nie wlicza się odsetek, pożytków i kosztów, żądanych obok roszczenia głównego.

Art. 17. Jeżeli pozew obejmuje kilka roszczeń, należy zliczyć razem ich wartość.

Art. 18. W sprawach o prawo do świadczeń powtarzających się wartość przedmiotu sporu stanowi: przy świadczeniach, nieograniczonych co do czasu lub dożywotnich, suma świadczeń za lat dziesięć; a przy świadczeniach ograniczonych co do czasu, suma świadczeń za cały czas ich trwania, lecz nie więcej niż za lat dziesięć; przy świadczeniach wszakże należnych z tytułu obowiązków rodzinnych, nie wyłączając stosunków nieślubnych, suma świadczeń za jeden rok.

Art. 19. W sprawach o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie umowy najmu lub dzierżawy, o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy, wartość przedmiotu sporu stanowi suma czynszu za jeden rok, chyba że chodzi o krótszy czas sporny.

Art. 20. W sprawach o zabezpieczenie lub o prawo zastawu albo hipotekę, wartość przedmiotu sporu stanowi wysokość wierzytelności. Jeżeli przedmiot zabezpieczenia lub zastawu ma mniejszą wartość niż wierzytelność, rozstrzyga wartość mniejsza.

Art. 21. W sprawach działowych wartość przedmiotu działu stanowi o wartości przedmiotu sporu.

Art. 22. § 1. Sąd w razie wątpliwości może sprawdzić wartość przedmiotu sporu, oznaczoną przez powoda i w tym celu mocen jest zarządzić dochodzenie.

§ 2. Po doręczeniu pozwu sprawdzenie nastąpić może jedynie na zarzut pozwanego, zgłoszony przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy.

§ 3. Do kosztów sprawdzenia stosują się przepisy o kosztach procesu.

§ 4. Od orzeczenia co do wartości przedmiotu sporu niema środka odwoławczego.

Art. 23. § 1. Jeżeli sąd w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu, uzna się niewłaściwym, na wniosek powoda przekazuje sprawę sądowi przezeń wskazanemu, chyba że sąd ten est oczywiście niewłaściwy.

§ 2. Od postanowień w tych przedmiotach niema zażalenia.

§ 3. Sąd do którego skierowano pozew, nie bada ponownie wartości przedmiotu sporu.

Rozdział II.

Właściwość miejscowa.

Oddział 1.

Właściwość ogólna.

Art. 24. § 1. Powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma zamieszkanie. Miejszem zamieszkania jest miejscowość, w której pozwany przebywa z zamiarem stałego pobytu.

§ 2. Jeżeli pozwany ma zamieszkanie w kilku miejscach, powód może wytoczyć powództwo według któregokolwiek z tych miejsc.

Art. 25. Gdy pozwany nie ma miejsca zamieszkania, powództwo wytacza się według miejsca jego pobytu w Polsce; gdy to miejsce nie jest znane, powództwo wytacza się według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce.

Art. 26. Powództwo przeciwko funkcjonariuszowi państwowemu cywilnemu albo przeciwko wojskowemu, mającym siedzibę zagranicą, wytacza się według miejsca ostatniego zamieszkania w Polsce, a w braku takiego miejsca — przed sąd w Warszawie.

Art. 27. Powództwo przeciwko mężatce nierozłączonej sądownie, wytacza się przed sąd właściwy dla męża.

Art. 28. Powództwo przeciwko dzieciom, aż do uzyskania przez nie zdolności procesowej wytacza się przed sąd właściwy dla ojca, matki lub opiekuna, w zależności od tego, pod czyją władzą dziecko pozostaje.

Art. 29. Powództwo z tytułu roszczeń przeciwko osobie zmarłej, wytacza się, dopóki dziedzice spadku prawnie nie objęli, przed sąd, który był dla niej właściwy w chwili śmierci.

Art. 30. § 1. Powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby urzędu Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, powołanego do zastępstwa Skarbu przed sądem.

§ 2. Według tej siedziby wytacza się też powództwo przeciwko przedsiębiorstwom państwowym, które zastępuje Prokuratorja Generalna.

Art. 31. Powództwo przeciwko spółce handlowej, stowarzyszeniu, gwarectwu, zakładowi, związkowi komunalnemu, kościołowi, fundacji lub innemu podmiotowi, nie będącemu osobą fizyczną, wytacza się według miejsca ich siedziby. Siedzibą w braku innych danych, jest miejscowość, w której znajduje się zarząd.

Oddział 2.

Właściwość przemienna.

Art. 32. Powództwo w sprawach, objętych przepisami oddziału niniejszego, wytaczać można bądź według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd, oznaczony w przepisach następujących.

Art. 33. Powództwo przeciwko mężatce, stale przebywającej poza miejscem zamieszkania męża, wytoczyć można przed sąd miejsca jej pobytu.

Art. 34. § 1. Powództwo o roszczenie majątkowe wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu znajduje się organ pozwanego, powołany do sprawowania jego interesów, jeżeli roszczenie pozostaje w związku z czynnościami sprawowania interesów przez tenże organ.

§ 2. Powództwo o roszczenie majątkowe, dotyczące przedsiębiorstwa przemysłowego lub handlowego, gospodarstwa rolnego lub leśnego albo kopalni, wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu znajduje się przedsiębiorstwo, gospodarstwo lub kopalnia.

§ 3. Przepisy tego artykułu nie odnoszą się do spraw przeciwko Skarbowi Państwa i przeciwko przedsiębiorstwom państwowym, które zastępuje Prokuratorja Generalna.

Art. 35. § 1. Powództwo o ustalenie istnienia umowy, o wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie umowy, jako też

o odszkodowanie z powodu jej niewykonania lub nienależytego wykonania, wytoczyć można przed sąd miejsca wykonania umowy.

§ 2. Miejsce wykonania umowy należy stwierdzić dokumentem, dołączonym do pozwu.

Art. 36. Powództwo o roszczenie z czynu niedozwolonego wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu czyn został spełniony.

Art. 37. Powództwo o zapłatę należności za prowadzenie sprawy pełnomocnik procesowy wytoczyć może przed sąd miejsca, gdzie sprawę prowadził.

Art. 38. Powództwo o roszczenie majątkowe przeciwko osobie, która w Polsce nie ma zamieszkania albo siedziby, wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu znajduje się przedmiot sporu lub majątek tej osoby. Jeżeli majątkiem jest wierzytelność, właściwy jest sąd, w którego okręgu ma zamieszkanie dłużnik pozwanego, a gdy wierzytelność jest zabezpieczona na rzeczy, sąd miejsca, gdzie rzecz się znajduje.

Art. 39. Powództwo ze stosunku najmu lub dzierżawy nieruchomości wytoczyć można przed sąd miejsca położenia nieruchomości.

Oddział 3.

Właściwość wyłączna.

Art. 40. § 1. Powództwo o prawo rzeczowe, na nieruchomości, o zwolnienie od tego prawa, o rozgraniczenie, o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania nieruchomości, o dział nieruchomości, jako też o odszkodowanie za wywłaszczenie nieruchomości, wytoczyć należy wyłącznie przed sąd miejsca położenia nieruchomości. Gdy chodzi o służebność lub ciężar gruntowy, właściwość oznacza się według położenia nieruchomości obciążonej.

§ 2. Właściwość według położenia nieruchomości pozostaje, chociażby z roszczeniem przeciwko pozwanemu o prawo rzeczowe lub o zwolnienie od tego prawa połączone było roszczenie osobiste o świadczenie lub o zwolnienie od długu, związanego z prawem rzeczowym.

Art. 41. § 1. Powództwo o prawo do spadku jako też o roszczenia z rozporządzeń na przypadek śmierci, należy wytoczyć, dopóki dziedzice prawnie nie objęli spadku, wyłącznie według miejsca otwarcia spadku.

§ 2. Powództwo o działy spadkowe wytoczyć należy wyłącznie według miejsca otwarcia spadku.

§ 3. Przepisy te obowiązują również, jeżeli powództwo dotyczy nieruchomości spadkowej.

Art. 42. Powództwo ze stosunku spółki bądź innego związku wytoczyć należy wyłącznie według miejsca siedziby spółki, bądź związku.

Art. 43. Powództwo ze stosunku małżeństwa, jeżeli przynajmniej jedna ze stron ma obywatelstwo polskie, wytoczyć należy według miejsca ostatniego wspólnego zamieszkania w Polsce, gdy choć jedno z małżonków w tem miejscu stale przebywa; w braku zaś tych podstaw do zapoznania powództwo wytoczyć należy według miejsca pobytu strony pozwanej, a gdy niema i tej podstawy — według miejsca zamieszkania powoda.

Art. 44. Powództwo ze stosunku między rodzicami a dziećmi, wytoczyć należy wyłącznie według miejsca zamieszkania powoda, jeżeli choćby jedna ze stron ma obywatelstwo polskie i jeżeli brak podstaw do zapoznania według przepisów o właściwości ogólnej.

Oddział 4.

[Przepisy szczególne.]

Art. 45. § 1. Jeżeli powództwo wytacza się łącznie przeciwko kilku osobom, dla których w myśl przepisów o właściwości ogólnej właściwe są różne sądy, wybór między temi sądami należy do powoda.

§ 2. Gdy jednak między współpozwanymi są dłużnicy główni i uboczni, powództwo wytacza się przed sąd właściwy dla któregośkolwiek z dłużników głównych.

Art. 46. § 1. Powództwo przeciwko zobowiązanemu z wekslu lub czeku wytoczyć można bądź przed sąd właściwy według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd miejsca płatności.

§ 2. Kilku zobowiązanych z wekslu lub czeku można łącznie zapozwać bądź przed sąd miejsca płatności, bądź według przepisów o właściwości ogólnej dla akceptanta albo wystawcy wekslu własnego lub czeku.

Art. 47. Jeżeli w miejscu, według którego oznacza się właściwość sądu, jest kilka sądów grodzkich, a na podstawie przepisów o właściwości miejscowej nie da się ustalić właściwości jednego z nich, natenczas wybór między temi sądami należy do powoda.

Art. 48. Jeżeli właściwość sądu oznacza się według miejsca, gdzie znajduje się nieruchomość lub inna rzecz, a rzeczy te znajdują się w okręgu kilku sądów, wybór między temi sądami należy do powoda.

Art. 49. § 1. Jeżeli sąd właściwy nie może z powodu przeszkody wykonać swego obowiązku, wówczas sąd bezpośrednio nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnem inny sąd, przed który należy wytoczyć powództwo.

§ 2. Od wyznaczenia sądu niema środka odwoławczego.

Art. 50. Jeżeli w myśl przepisów kodeksu nie można na podstawie okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej, wówczas na wniosek strony, Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnem oznaczy sąd, przed który należy wytoczyć powództwo.

Rozdział III.

Przepisy łączne o właściwości rzeczowej i miejscowej.

Art. 51. Sąd właściwy w chwili wytoczenia powództwa pozostaje właściwym aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy.

Art. 52. § 1. Strony mogą umówić się na piśmie o poddanie sądowi pierwszej instancji, który według ustawy nie jest właściwy, sporu już wynikłego lub sporów, w przyszłości wyniknąć mogących z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten będzie wówczas wyłącznie właściwy, jeżeli strony nie postanowiły inaczej. Dokument, stwierdzający umowę o właściwość, należy dołączyć do pozwu.

§ 2. Stronom nie wolno jednak zmienić właściwości wyłącznej ani też zmienić właściwości rzeczowej, z wyjątkiem poddania sądowi grodzkiemu spraw, które ze względu na wartość przedmiotu sporu należą do sądu okręgowego.

Art. 53. § 1. Spory o właściwość między sądami równorzędnymi rozstrzyga ostatecznie sąd w toku instancji bezpośrednio przełożony nad sądem, który pierwszy wydał orzeczenie co do właściwości.

§ 2. Orzeczenie sądu wyższego w przedmiocie właściwości wiąże sąd niższy, nawet należący do innego okręgu.

§ 3. Sąd wyższy orzeka na posiedzeniu niejawnem, jednak może zażądać od stron lub od władz wyjaśnień oraz przeprowadzić potrzebne dochodzenie.

§ 4. Od orzeczenia sądu wyższego, rozstrzygającego spór o właściwość między sądami, niema środka odwoławczego.

Dział II.

Wyłączenie sędziego.

Art. 54. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

1) w sprawach, w których jest stroną, albo pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziaływa na jego prawa lub obowiązki;

2) w sprawach swego małżonka, krewnych lub powinowatych w prostej linii, krewnych bocznych aż do czwartego stopnia, powinowatych bocznych do stopnia drugiego;

3) w sprawach osób, związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;

4) w sprawach, w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem jednej ze stron;

5) w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego, z jego udziałem zawartego lub przezeń rozpoznanego.

Art. 55. § 1. Niezależnie od przyczyn, wymienionych w artykule poprzedzającym sąd wyłącza sędziego na wniosek strony, jeżeli pomiędzy sędzią a jedną ze stron, jej ustawowym zastępcą lub pełnomocnikiem zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego.

§ 2. Jeżeli pomimo to, strona przystąpiła do rozprawy, może żądać wyłączenia tylko wtedy, gdy uprawdopodobni, że przyczyna wyłączenia dopiero później powstała lub stała się jej znaną.

Art. 56. § 1. Wniosek o wyłączenie strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa się toczy, uprawdopodobniając przyczyny wyłączenia.

§ 2. Aż do rozstrzygnięcia wniosku o wyłączenie, sędzia może spełniać tylko czynności niecierpiące zwłoki.

Art. 57. Sędzia, który ma podstawę do wyłączenia się, zawiadamia o tem sąd i wstrzymuje się od udziału w sprawie.

Art. 58. O wyłączeniu sędziego w sądzie grodzkim rozstrzyga sąd okręgowy, o wyłączeniu zaś sędziego w innych sądach—sąd, w którym sprawa się toczy, a gdyby sąd ten nie mógł wydać postanowienia z powodu wyłączenia większej liczby sędziów—sąd w toku instancyj przełożony.

Art. 59. Sąd może przeprowadzić dochodzenie celem wyświeślenia okoliczności przytoczonych we wniosku o wyłączenie.

Art. 60. Od postanowienia, wyłączającego sędziego, niema środka odwoławczego.

Art. 61. Zgłaszającego w złej wierze wniosek o wyłączenie sędziego, sąd, odrzucając wniosek, skarże na grzywnę do wysokości pięciuset złotych.

Art. 62. Przepisy niniejszego działu stosuje się odpowiednio do wyłączenia prokuratora oraz innych organów sądowych. Wniosek o wyłączenie sąd przekazuje ich władzy przełożonej. Od wydanych zarządzeń niema środka odwoławczego.

KSIĘGA DRUGA.

PROCES.

Tytuł I.

Strony.

Dział I.

Zdolność procesowa.

Art. 63. § 1. Zdolność procesową bądź zupełną bądź ograniczoną posiada każdy stosownie do swej zdolności zobowiązania się przez umowę.

§ 2. Kto względem przedmiotu sporu może zobowiązywać się przez umowę nie inaczej jak w asystencji osoby, dodanej mu w myśl przepisów prawa cywilnego, ten może działać w procesie tylko w asystencji takiej osoby.

Art. 64. Ustawowy zastępca strony, nie mającej zdolności procesowej, powinien przy pierwszej czynności procesowej wykazać swe uprawnienie; dotyczy to również osoby asystującej w myśl artykułu poprzedzającego.

Art. 65. Sąd w każdym stanie sprawy bierze z urzędu pod rozwagę, czy nie zachodzi brak zdolności procesowej, brak ustawowego zastępstwa lub asystencji albo brak upoważnienia do prowadzenia sprawy lub do podjęcia poszczególnej czynności procesowej.

Art. 66. § 1. Jeżeli braki powyższe dadzą się uzupełnić, sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin.

§ 2. Dla zabezpieczenia wszakże praw osoby, nie mającej zdolności procesowej, sąd może dopuścić do czynności procesowej stronę, zastępcę ustawowego lub osobę asystującą nawet przed upływem wyznaczonego terminu. Ważność dokonanej czynności zależna będzie jednak od uzupełnienia braków w terminie.

Art. 67. Jeżeli braki powyższe nie dadzą się uzupełnić lub w terminie wyznaczonym nie zostały uzupełnione, sąd zniesie postępowanie w tym zakresie, w jakim brak zachodzi.

Art. 68. § 1. Strona, podejmując niecierpiącą zwłoki czynność procesową przeciwko stronie, która nie ma zdolności procesowej i nie ma zastępstwa ustawowego lub asystencji, może żądać od sądu, w którym sprawa się toczy, ustanowienia dla tej strony kuratora.

§ 2. Koszty, połączone z ustanowieniem i z czynnościami kuratora, ponosi początkowo strona, na której wniosek kurator został ustanowiony.

Dział II.

Spółuczestnictwo w sporze.

Art. 69. Kilka osób może w jednej sprawie występować w charakterze powodów lub pozwanych, jeżeli przedmiot sporu stanowią:

1) prawa lub obowiązki im wspólne albo oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej;

2) roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, jeżeli nadto właściwość sądu uzasadniona jest dla każdego z pozwanych z osobna, jako też ze względu na ogólną wartość dochodzonych roszczeń.

Art. 70. § 1. Każdy ze spółuczestników sporu działa w imieniu własnym; jego czynności procesowe nie mogą przynieść korzyści ani szkodzić innym spółuczestnikom.

§ 2. W przypadkach jednak, gdy z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wyrok dotyczyć ma niepodzielnie wszystkich współuczestników (spółuczestnictwo jednolite), czynności procesowe spółuczestników działających skuteczne są wobec niedziałających. Do zawarcia ugody, zrzeczenia się i uznania potrzeba zgody wszystkich spółuczestników.

§ 3. Jeżeli w przypadku spółuczestnictwa jednolitego oświadczenia faktyczne spółuczestników pozostają z sobą w sprzeczności, sąd oceni moc i znaczenie tych oświadczeń dla ustalenia faktów.

Art. 71. Każdy ze spółuczestników sporu ma prawo samodzielnie popierać sprawę. Na posiedzenia sądowe wzywa się wszystkich tych spółuczestników, co do których sprawa nie jest zakończona.

Dział III.

Interwencja główna i uboczna.

Art. 72. Kto występuje z roszczeniem o rzecz lub prawo, o które sprawa toczy się między innymi osobami, może aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji wytoczyć powództwo o to roszczenie przeciwko obu stronom przed sąd pierwszej instancji, w którym toczy się lub toczyła sprawa (interwencja główna).

Art. 73. Kto ma interes prawny w tem, aby sprawa, tocząca się między innymi osobami, została rozstrzygnięta na korzyść jednej z nich, może w każdym stanie sprawy aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji przystąpić do tej strony (interwencja uboczna).

Art. 74. § 1. Wstąpienie swe do sprawy interwenjent uboczny powinien zgłosić w piśmie, w którym poda, jaki ma interes prawny w tem wstąpieniu i do której ze stron przystępuje. Pismo to należy doręczyć obu stronom.

§ 2. Interwenjent może z wstąpieniem do sprawy połączyć dokonanie innej czynności procesowej.

Art. 75. § 1. Każda strona może zgłosić opozycję przeciwko wstąpieniu interwenjenta ubocznego, jednak nie później jak przy rozpoczęciu najbliższej rozprawy.

§ 2. Sąd oddali opozycję po przeprowadzeniu co do niej rozprawy, jeżeli interwenjent uprawdopodobni, że ma interes prawny we wstąpieniu do sprawy. Od tego postanowienia niema środka odwoławczego.

§ 3. Opozycja nie wstrzymuje biegu sprawy, a interwenjent może nadal działać, dopóki opozycja nie będzie prawomocnie uwzględniona.

Art. 76. Interwenjent uboczny uprawniony jest do wszystkich czynności procesowych, dopuszczalnych według stanu sprawy; nie mogą one jednak pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której interwenjent przystąpił.

Art. 77. Interwenjentowi ubocznemu należy od chwili jego wstąpienia do sprawy doręczać, tak jak stronie, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach sądowych, jako też orzeczenia sądu.

Art. 78. Jeżeli z istoty spornego stosunku lub z przepisu ustawy wyrok w sprawie ma odnieść bezpośredni skutek prawny w stosunku między interwenjentem a przeciwnikiem strony, do której interwenjent przystąpił, wówczas do jego stanowiska w procesie mają odpowiednie zastosowanie przepisy o spółuczestnictwie jednolitem.

Art. 79. Za zgodą obu stron interwenjent uboczny może wejść na miejsce strony, do której przystąpił.

Dział IV.

Przypozwanie.}

Art. 80. § 1. Dla zachowania skutków prawnych w stosunku do osoby trzeciej strona może ją zawiadomić o toczącym się procesie i wezwać do wzięcia w nim udziału.

§ 2. W tym celu strona wnosi do sądu pismo procesowe, obejmujące przyczynę wezwania i stan sprawy. Pismo to doręcza się niezwłocznie osobie trzeciej, która może zgłosić swe przystąpienie do strony jako interwenjent uboczny.

Dział V.

Wskazanie poprzednika.

Art. 81. Jeżeli w myśl przepisów prawa cywilnego pozwany chce wskazać swego poprzednika, w którego imieniu posiada rzecz lub prawo, będące przedmiotem sporu, powinien to uczynić w piśmie procesowym wniesionym przed rozprawą.

Art. 82. § 1. Pismo, zawierające wskazanie poprzednika, doręcza się temuż z jednoczesnym wezwaniem go na rozprawę.

§ 2. Jeżeli wskazany poprzednik nie przybędzie na rozprawę lub na rozprawie nie złoży oświadczenia o swym stosunku do przedmiotu sporu albo zaprzeczy okolicznościom, przytoczonym przez pozwanego, pozwany może uczynić zadość żądaniom zawartym w pozwie. Treść tego przepisu należy podać wskazanemu poprzednikowi w wezwaniu na rozprawę.

Art. 83. Jeżeli poprzednik uzna oświadczenie pozwanego za uzasadnione, może za zgodą powoda wstąpić do sprawy na miejsce pozwanego, który wówczas będzie od udziału w sprawie zwolniony.

Dział VI.

Zastępstwo stron przez pełnomocników.

Art. 84. Strony i ich zastępcy ustawowi mogą działać przed sądem, albo osobiście, albo przez pełnomocników.

Art. 85. Pełnomocnikami mogą być adwokaci, a z pośród nieadwokatów tylko spółuczestnicy sporu oraz osoby, sprawujące zarząd majątku lub interesów stron, wreszcie ich rodzice, małżonek, rodzeństwo lub dzieci.

Art. 86. § 1. Zastępstwo stron przez adwokatów obowiązuje w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, sądami apelacyjnymi i sądami okręgowymi jako pierwszą instancją; w sprawach wszczętych przed sądami grodzkimi zastępstwo przez adwokatów obowiązuje, poczynając od założenia środka odwoławczego do Sądu Najwyższego.

§ 2. Obowiązkowe zastępstwo adwokackie niema zastosowania przed sędzią wyznaczonym i sądem wezwanym oraz w sekretarjacie sądowym.

Art. 87. Zastępstwo adwokackie nie obowiązuje następujących osób, gdy działają czy to jako strony, czy też jako ich zastępcy: adwokatów, sędziów, prokuratorów, profesorów i docentów prawa polskich szkół akademickich, jak również stałych urzędników referendarskich Prokuratorji Generalnej i mających kwalifikacje sędziowskie lub adwokackie notariuszów.

Art. 88. Pełnomocnictwo może być albo procesowe, czy to ogólne, czy do prowadzenia poszczególnych spraw, albo do niektórych tylko czynności procesowych.

Art. 89. § 1. Pełnomocnik obowiązany jest przy pierwszej swej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy, albo wierzytelny odpis tegoż pełnomocnictwa. Adwokat może sam uwierzytelnić odpis udzielonego mu pełnomocnictwa. Sąd może w razie wątpliwości zarządzić sądowego lub notarialnego uwierzytelnienia podpisu strony.

§ 2. W toku sprawy pełnomocnictwo może być udzielone ustnie na posiedzeniu sądu przez oświadczenie, wciągnięte do protokołu.

Art. 90. Za stronę, która nie umie lub nie może się podpisać, podpisze pełnomocnictwo osoba, przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

Art. 91. § 1. Pełnomocnictwo procesowe upoważnia z samej ustawy:

1) do wszystkich ze sprawą łączących się czynności procesowych; obejmuje ono też powództwo wzajemne, skargę o wznowienie postępowania i postępowanie, wywołane ich wniesieniem, jako też wniesieniem pozwu interwencyjnego przeciwko mocodawcy;

2) do wszelkich czynności, dotyczących zabezpieczenia i egzekucji;

3) do udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego adwokatowi;

4) do zawarcia ugody, zrzeczenia się albo uznania, o ile czynności te nie zostały wyłączone w samym pełnomocnictwie;

5) do odbioru kosztów procesu od strony przeciwnej.

§ 2. W sprawach z obowiązkowym zastępstwem adwokackim pełnomocnictwo procesowe nie może być ograniczone poza przypadkami, oznaczonymi w pkt. 4.

Art. 92. Strona ma prawo sama — bez udziału pełnomocnika — zawrzeć ugodę, zrzec się swego roszczenia albo uznać żądanie przeciwnika, chociażby nie wyłączyła tych czynności z zakresu pełnomocnictwa procesowego.

Art. 93. Co do pełnomocnictwa, obejmującego szerszy zakres, niż przewidziany dla pełnomocnictwa procesowego, jak również co do pełnomocnictwa do poszczególnych czynności procesowych, zakres ich, czas trwania i skutki oceniać należy według treści pełnomocnictwa oraz przepisów prawa prywatnego.

Art. 94. Czynności procesowe pełnomocnika obowiązują mocodawcę w toczącej się sprawie, chyba że chodzi o przyznanie lub inne oświadczenia faktyczne pełnomocnika, które mocodawca jednocześnie stawający niezwłocznie sprostował lub odwołał.

Art. 95. § 1. W sprawach z obowiązkowym zastępstwem adwokackim, odwołanie przez stronę lub wypowiedzenie przez adwokata pełnomocnictwa procesowego uzyskuje w stosunku do przeciwnika moc prawną z chwilą, gdy tenże został zawiadomiony za pośrednictwem sądu o ustanowieniu nowego adwokata. W innych sprawach odwołanie lub wypowiedzenie pełnomocnictwa odnosi skutek z chwilą zawiadomienia przeciwnika o wygaśnięciu pełnomocnictwa.

§ 2. W razie wypowiedzenia pełnomocnictwa, adwokat jest obowiązany zastępować stronę jeszcze przez dwa tygodnie. Każdy inny pełnomocnik powinien, mimo wypowiedzenia, przez ten sam czas działać za mocodawcę, jeżeli to jest konieczne do uchronienia go od niekorzystnych skutków prawnych.

Art. 96. W razie śmierci strony lub utraty przez nią zdolności procesowej pełnomocnik procesowy działa do czasu zawieszenia postępowania.

Art. 97. § 1. Po wniesieniu pozwu, sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę, nie mogącą narazie przedstawić pełnomocnictwa. Zarządzenie to sąd może uzależnić od zabezpieczenia kosztów.

§ 2. Sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba, działająca bez pełnomocnictwa, powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swych czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominie czynności procesowe tej osoby. W przypadku tym przeciwnik może żądać od działającego bez umocowania zwrotu kosztów, spowodowanych tymczasowem dopuszczeniem.

Tytuł II.

Koszty Procesu.

Dział I.

Przepisy ogólne.

Art. 98. We wszystkich przypadkach, w których w myśl przepisów kodeksu stronie należy się od przeciwnika zwrot kosztów procesu, sąd przyzna jej koszty, niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony.

Art. 99. § 1. Do niezbędnych kosztów procesu zalicza się należności i wydatki jednego adwokata.

§ 2. Osoby, których nie obowiązuje zastępstwo adwokackie, gdy występują jako strony lub zastępcy, zrównane są co do kosztów z adwokatami. To samo dotyczy Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 100. Strona może tylko wówczas żądać zwrotu kosztów podróży i wynagrodzenia za utratę zarobku, spowodowaną osobistem stawiennictwem, gdy sąd zaważwał ją do takiego stawiennictwa.

Art. 101. Strona, przegrywająca sprawę, obowiązana jest na żądanie przeciwnika zwrócić mu koszty procesu.

Art. 102. W razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. I w tym jednak przypadku sąd może włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznacznej części swego żądania, albo gdy zasądzenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub od oceny sądu.

Art. 103. Zwrot kosztów należy się pozwanemu, jeżeli nie dał on powodu do wyłoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu.

Art. 104. § 1. Niezależnie od wyniku sprawy sąd, na żądanie przeciwnika, włoży na stronę obowiązek zwrotu tych kosztów, które strona ta wywołała swem niesumiennem lub oczywiscie niewłaściwym postępowaniem.

§ 2. Dotyczy to zwłaszcza kosztów, powstałych wskutek spóźnionego przytoczenia okoliczności faktycznych lub spóźnionego powołania środków dowodowych, jeżeli przez to nastąpiła zwłoka w rozstrzygnięciu sprawy.

Art. 105. Świadek, biegły lub zastępca strony mogą być skazani przez sąd na zwrot kosztów, wywołanych rażąco ich winą. Postanowienie sądu zapada na wniosek strony, bądź w toku samej sprawy, bądź oddzielnie po wysłuchaniu osoby, której zarzucono winę.

Art. 106. Koszty procesu, w którym zawarto ugodę, znosi się wzajemnie, jeżeli co do nich nie zapadła już wcześniej prawomocne orzeczenie, albo jeżeli strony nie postanowiły inaczej.

Art. 107: § 1. Spółuczestnicy sporu zwracają koszty procesu według ilości głów. Jednak w razie znacznej różnicy w ich spółuczestnictwie sąd oznaczy zwrot kosztów odpowiednio do spółuczestnictwa.

§ 2. Na spółuczestników sporu, odpowiadających solidarnie co do istoty sprawy, sąd włoży solidarny obowiązek zwrotu kosztów. Za koszty, wynikłe z czynności procesowych poszczególnych spółuczestników, inni spółuczestnicy nie odpowiadają.

Art. 108. Interwenjent uboczny, do którego nie mają zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitem, nie zwraca kosztów przeciwnikowi strony, do której przystąpił; jednak sąd może przyznać koszty interwencji od przeciwnika, obowiązanego do zwrotu kosztów.

Art. 109. § 1. W każdym orzeczeniu, kończącym sprawę w instancji, sąd rozstrzygnie również o kosztach. Wysokość kosztów można też oznaczyć dopiero przy sporządzeniu na piśmie orzeczenia z uzasadnieniem.

§ 2. W innych orzeczeniach sąd rozstrzygnąć może o zwrocie kosztów tylko wówczas, gdy obowiązek ten nie zależy od wyniku sprawy.

§ 3. Przyznając zwrot kosztów, sąd oznaczy ich wysokość, włączając opłaty sądowe.

Art. 110. Strona, żądająca zwrotu kosztów, powinna pod rygorem utraty tego roszczenia, przed zamknięciem rozprawy, bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia, złożyć sądowi spis kosztów albo zgłosić wniosek o przyznanie jej kosztów według norm przepisanych.

Art. 111. Jeżeli strona nie zakłada apelacji co do istoty sprawy, może od rozstrzygnięcia o kosztach wnieść zażalenie.

Dział II.

Prawo ubogich.

Art. 112. Przyznania prawa ubogich domagać się może osoba fizyczna lub prawna, która wykaże na podstawie zaświadczenia władzy administracyjnej, państwowej lub samorządowej, zwierzchności służbowej lub sądu opiekuńczego, że nie posiada dostatecznych środków na koszty procesu. Zaświadczenie powinno obejmować dokładne dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach.

Art. 113. § 1. Wniosek o przyznanie prawa ubogich zgłosić należy w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona albo już się toczy.

§ 2. Strona, która niema zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o przyznanie prawa ubogich, jako też wniosek o ustanowienie dla niej adwokata, w sądzie grodzkim miejsca swego zamieszkania. Sąd grodzki prześle bez zwłoki te wnioski właściwemu sądowi.

§ 3. Rozpoznanie wniosku o przyznanie prawa ubogich w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, gdy strona z tego prawa jeszcze nie korzystała, należy do sądu drugiej instancji.

Art. 114. § 1. Sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli z okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powźmie wątpliwość co do istotnego stanu majątkowego strony, domagającej się prawa ubogich lub z niego korzystającej.

§ 2. Sąd odmówi prawa ubogich stronie w razie oczywistej bezzasadności jej powództwa lub obrony.

Art. 115. Cudzoziemcom przyznaje się prawo ubogich tylko pod warunkiem wzajemności.

Art. 116. Strona, której przyznane zostało prawo ubogich:

1) nie wnosi na rzecz Skarbu opłat sądowych, ani nie uiszcza kosztów postępowania, które za nią wykląda Skarb Państwa;

2) jeżeli w sprawie nie obowiązuje zastępstwo adwokackie, ma prawo zgłosić powództwo ustnie do protokołu w sądzie grodzkim miejsca swego zamieszkania, chociaż inny sąd jest właściwy do rozpoznania sprawy; sąd grodzki prześle niezwłocznie protokół sądowi właściwemu;

3) ma prawo żądać, ażeby dla niej w sprawie z obowiązkowym zastępstwem adwokackim ustanowiono adwokata; w innych sprawach na jej wniosek sąd rozstrzygnie, czy potrzeba ustanowić adwokata, ze względu na zamieszkanie strony poza siedzibą sądu lub inne ważne okoliczności; o wyznaczenie adwokata sąd zwróci się do właściwej Rady Adwokackiej.

Art. 117. Ustanowienie adwokata dla strony ubogiej ma znaczenie pełnomocnictwa procesowego.

Art. 118. Prawo ubogich wygasa ze śmiercią strony ubogiej. Jednakże na zasadzie tego prawa adwokat strony ubogiej podejmie czynności procesowe niecierpiące zwłoki.

Art. 119. § 1. Sąd cofnie prawo ubogich, skoro się okaże, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, bądź nie istniały wcale, bądź przestały już istnieć. W obu przypadkach strona obowiązana jest uiścić wszystkie opłaty przepisane; jednak w drugim przypadku sąd może włożyć na stronę obowiązek częściowej tylko zapłaty, stosownie do zmiany, zasądzonej w jej stosunkach majątkowych.

§ 2. Stronę, która prawo ubogich uzyskała na podstawie podania świadomie nieprawdziwych okoliczności, sąd skazuje na grzywnę do pięciuset złotych, niezależnie od jej obowiązku uiszczenia wszystkich przepisanych opłat.

Art. 120. § 1. Przyznanie stronie prawa ubogich nie zwalnia jej od obowiązku zwrócenia kosztów przeciwnikowi.

§ 2. W razie włożenia kosztów procesu na przeciwnika w całości lub w części, należy od niego w tym samym stosunku ściągnąć z urzędu opłaty i koszty postępowania, od których strona uboga była uwolniona.

§ 3. W razie częściowego tylko uwzględnienia żądania pozwu strony ubogiej, opłaty i koszty postępowania, przez stronę ubogą nieuiszczone, a których zapłata nie została włożona na przeciwnika strony ubogiej, ciążą na roszczeniu od niego przysądzonem z pierwszeństwem przed wszystkimi innymi wierzytelnościami.

Art. 121. § 1. Adwokat strony ubogiej ma prawo z wyłączeniem strony ściągnąć sumę, należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków, z kosztów, zasądzonych na rzecz strony ubogiej od przeciwnika. Przeciwnik żadnych innych potrąceń czynić nie może oprócz kosztów nawzajem mu od strony ubogiej przyznanych.

§ 2. Na kosztach, przypadających od przeciwnika strony ubogiej, należności adwokata służy pierwszeństwo przed roszczeniami osób trzecich.

Art. 122. Orzeczenie o przyznaniu i cofnięciu prawa ubogich, tudzież o włożeniu na stronę obowiązku częściowej zapłaty, sąd może wydać bez rozprawy.

Art. 123. W czynnościach dokonywanych na podstawie tego działu, nie wymaga się zastępstwa adwokackiego. Nie dotyczy to postępowania przed Sądem Najwyższym.

Art. 124. Przeciwno pozwanemu, który po doręczeniu mu pozwu złożył bez zwłoki wniosek o przyznanie prawa ubogich, wyrok zaoczny nie może zapaść z powodu stawiennictwa bez

adwokata, dopóki sąd nie rozstrzygnął wniosków pozwanego o przyznanie mu prawa ubogich i o ustanowienie adwokata.

Art. 125. Niema środka odwoławczego od postanowienia, którym sąd prawo ubogich przyznał albo odmówił jego cofnięcia lub nałożenia dodatkowej zapłaty.

Dział III.

Zabezpieczenie kosztów procesu.

Art. 126. Powód - cudzoziemiec jest obowiązany na żądanie pozwanego złożyć kaucję na zabezpieczenie kosztów procesu.

Art. 127. Obowiązku takiego nie ma powód - cudzoziemiec w następujących przypadkach:

- 1) jeżeli w państwie, do którego powód należy, obywatele polscy nie mają takiego obowiązku;
- 2) jeżeli powód ma w Polsce miejsce zamieszkania lub majątek, wystarczający na zabezpieczenie kosztów;
- 3) jeżeli uzyskał prawo ubogich;
- 4) w sprawach małżeńskich niemajątkowych, w sprawach wszczętych w następstwie sądowego wezwania publicznego w postępowaniu z powództwa wzajemnego i w postępowaniu nakazowym.

Art. 128. § 1. Pozwany może zgłosić żądanie zabezpieczenia kosztów tylko przy pierwszej czynności procesowej.

§ 2. Późniejsze zgłoszenie żądania dopuszczalne jest jedynie w następujących przypadkach:

- 1) gdy dopiero w toku sprawy pozwany dowiedział się, że powód jest cudzoziemcem;
- 2) gdy powód w toku sprawy utracił obywatelstwo polskie;
- 3) gdy na miejsce powoda — obywatela polskiego — wstąpił bez zgody pozwanego cudzoziemiec;
- 4) gdy w toku sprawy ustała podstawa prawna do uwolnienia powoda od obowiązku złożenia kaucji.

§ 3. W przypadkach tych pozwany nie ma jednak prawa domagać się złożenia kaucji, gdy uznana przezeń część żądania powoda wystarcza na zabezpieczenie kosztów.

Art. 129. § 1. Sąd oznaczy wysokość kaucji, mając na względzie prawdopodobną sumę kosztów pozwanego, jednak bez włączenia kosztów postępowania z powództwa wzajemnego.

§ 2. Jeżeli w toku sprawy okaże się, iż kaucja nie wystarcza, pozwany może żądać dodatkowego zabezpieczenia.

Art. 130. Kaucja powinna być złożona w gotowiźnie lub w papierach wartościowych, uznanych przez sąd za odpowiednie.

Art. 131. § 1. Zgłaszając w przepisany czasie wniosek o zabezpieczenie kosztów, pozwany nie ma obowiązku wdawać się w spór przed rozstrzygnięciem tego wniosku.

§ 2. Sąd wyznaczy powodowi termin do złożenia kaucji.

§ 3. Po bezskutecznym upływie terminu, sąd na wniosek pozwanego odrzuci pozew lub środek odwoławczy, orzekając o kosztach, jak w przypadku cofnięcia pozwu.

Art. 132. § 1. W razie oddalenia wniosku o złożenie kaucji, sąd może zarządzić dalsze postępowanie, nie czekając na uprawomocnienie się odmownego postanowienia.

§ 2. Od zarządzenia dalszego postępowania niema środka odwoławczego.

Art. 133. Jeżeli w toku sprawy ustanie przyczyna zabezpieczenia, sąd na wniosek powoda, po wysłuchaniu pozwanego, zwolni powoda od obowiązku zabezpieczenia kosztów lub zarządzi zwrot złożonej kaucji.

Art. 134. § 1. Sąd na wniosek pozwanego zarządzi zaspokojenie z kaucji przyznanych kosztów.

§ 2. Wniosek ten powinien być zgłoszony w ciągu miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia; jeżeli wniosku nie zgłoszono, sąd po upływie tego terminu zarządzi wydanie kaucji powodowi na jego żądanie.

§ 3. Sąd zarządzi również wydanie powodowi kaucji natychmiast po uprawomocnieniu się orzeczenia, jeżeli pozwanemu kosztów nie przyznał.

Art. 135. Na kaucji, złożonej przez powoda - cudzoziemca, służy pozwanemu pierwszeństwo przed wszystkimi innymi wierzycielami powoda.

Tytuł III.

Postępowanie.

Dział I.

Przepisy ogólne.

Rozdział I.

Pisma procesowe.

Art. 136. Pisma procesowe obejmują wnioski i oświadczenia stron, składane poza rozprawą.

Art. 137. § 1. Każde pismo powinno zawierać:

- 1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowane, imię i nazwisko, zawód i miejsce zamieszkania stron i pełnomocników;
- 2) oznaczenie rodzaju pisma i przedmiotu sprawy;
- 3) osnovę wniosku lub oświadczenia oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności;

4) podpis strony lub jej zastępcy, a w sprawach z obowiązkiem zastępstwem adwokackim — podpis adwokata;

5) wymienienie załączników.

§ 2. Do pisma powinno być dołączone pełnomocnictwo, jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, który przedtem nie złożył pełnomocnictwa.

§ 3. Za stronę, która nie umie lub nie może się podpisać, podpisze pismo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

Art. 138. W pismach, mających na celu przygotowanie sprawy (pisma przygotowawcze), należy podać zwięzłe stan sprawy, wypowiedzieć się co do twierdzeń strony przeciwnej i dowodów przez nią powołanych, wreszcie należy wskazać dowody, które mają być przedstawione na rozprawie, lub je załączyć. Wywody prawne, wyluszczone w piśmie, winny być treściwe.

Art. 139. Do pisma dołączyć należy odpisy pisma i załączników dla uczestniczących w sprawie osób, a nadto, jeżeli w sądzie nie złożono załączników w oryginale, po jednym odpisie każdego załącznika do akt sądowych.

Art. 140. Strona, powołująca się w piśmie na dokument, obowiązana jest na żądanie przeciwnika złożyć oryginał tego dokumentu w sądzie jeszcze przed rozprawą.

Art. 141. § 1. Jeżeli pismo nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków, wskazanych w artykułach poprzedzających lub nie jest należycie opłacone, przewodniczący zrywa stronę pod rygorem zwrócenia pisma do stosownego poprawienia lub uzupełnienia w terminie tygodniowym. Od tych zarządzeń niema zażalenia.

§ 2. Po bezskutecznym upływie terminu przewodniczący zwróci pismo stronie.

§ 3. Data wniesienia pisma pozostaje w mocy, jeżeli w terminie braki należycie zostały poprawione lub uzupełnione.

Art. 142. Za ublżenie w piśmie powadze sądu lub użycie wyrażen obraźliwych sąd może skazać winnego na grzywnę do wysokości pięciuset złotych, niezależnie od odpowiedzialności przewidzianej inną ustawą.

Rozdział II.

Doręczenia.

Art. 143. § 1. Sąd dokonywa doręczeń przez woźnych, komorników lub pocztę; w miejscowościach zaś, w których nie jest wprowadzone stałe dostarczanie korespondencji pocztowej, także przez organa gminne.

§ 2. Minister Sprawiedliwości może wydać w porozumieniu z właściwymi ministrami rozporządzenie, którego mocą także inne organa państwowe lub samorządowe obowiązane będą dokonywać doręczeń sądowych.

Art. 144. § 1. Pisma procesowe doręcza się w odpisie, orzeczenia zaś — w wypisie.

§ 2. Doręczenia dokonywa się stronie lub jej ustawowemu zastępcy, a gdy ci ustanowili pełnomocnika procesowego lub osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych — doręczenia dokonywa się tym osobom.

§ 3. Podmiotom prawnym, które zastępuje Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, doręczenia dokonywa się we właściwym urzędzie Prokuratorji.

Art. 145. § 1. W postępowaniu przed sądami okręgowymi jako pierwszą instancją i apelacyjnymi strona, zamieszkała poza siedzibą sądu, jest obowiązana obrać sobie zamieszkanie dla doręczeń w siedzibie sądu, chyba że przewodniczący zwolni ją od tego obowiązku z uwagi, że doręczanie pism sądowych w rzeczywistem zamieszkaniu nie nastęrcza trudności i nie powoduje zwłoki.

§ 2. W razie nieobrania przez stronę zamieszkania dla doręczeń, przeznaczone dla niej pisma sądowe będą dołączane do akt sprawy ze skutkiem doręczenia. Nie dotyczy to wyroków zaocznych, które będą doręczane trybem przewidzianem dla doręczenia pozwu.

Art. 146. § 1. Pełnomocnikowi procesowemu kilku osób doręcza się jeden egzemplarz pisma i załączników.

§ 2. Upoważnionemu przez kilku spółuczestników sporu do odbioru pism sądowych doręcza się po jednym egzemplarzu dla każdego spółuczestnika.

Art. 147. § 1. Strony i ich zastępcy mają obowiązek zawiadomić sąd o każdej zmianie swego zamieszkania.

§ 2. W razie zaniedbania tego obowiązku doręczenie pisma sądowego w poprzednim zamieszkaniu ma moc prawną.

Art. 148. Doręczenia dokonywa się w mieszkaniu, w biurze, w lokalu przemysłowym lub handlowym, a w ich braku — tam, gdzie adresata się zastanie.

Art. 149. Doręczenia szeregowym w czynnej służbie wojskowej, policji państwowej i straży granicznej dokonywa się przez władzę bezpośrednio przełożoną.

Art. 150. § 1. W dni niedzielne i ustawowo uznane za święta powszechne, jako też w porze nocnej doręczać można tylko w wyjątkowych przypadkach, za uprzednim zarządzeniem kierownika sądu.

§ 2. Za porę nocną uważa się czas od godziny dziewiętej wieczorem do godziny siódmej rano.

Art. 151. § 1. Jeżeli doręczający nie zastanie adresata w domu może doręczyć pismo sądowe dorostemu domownikowi, a gdyby go nie było—sąsiadowi lub dozorca domu, jeżeli osoby te nie są przeciwnikami adresata w sprawie i podjęły się oddania mu pisma.

§ 2. Dla adresata, którego doręczający nie zastanie w lokalu biurowym, przemysłowym lub handlowym, doręczyć można pismo osobie tamże zatrudnionej.

Art. 152. Doręczenia korporacjom, stowarzyszeniom, spółkom i zakładom dokonywa się w lokalu biurowym do rąk którejkolwiek z osób uprawnionych do przyjmowania pism, w razie zaś niezastania takiej osoby, komukolwiek z personelu biurowego.

Art. 153. § 1. W razie niemożności doręczenia w sposób przewidziany artykułami poprzedzającymi, należy złożyć pismo w urzędzie pocztowym lub gminnym, a zawiadomienie o tem przybić na drzwiach mieszkanka, biura, lokalu przemysłowego lub handlowego adresata.

§ 2. W razie odmowy przyjęcia pisma przez adresata lub jego domownika, pozostawia się je w miejscu doręczenia, a gdyby to było niemożliwe, składa się je — uprzedzając o tem — w urzędzie pocztowym lub gminnym.

Art. 154. Doręczenia urzędowi państwowym lub samorządowym dokonywa się do rąk ustanowionego do odbioru pism funkcjonariusza lub przełożonego urzędu.

Art. 155. Odbierający pismo stwierdza odbiór i jego datę podpisem własnoręcznym. Jeżeli tego uczynić nie może lub nie chce, doręczający sam oznacza datę doręczenia oraz przyczynę braku podpisu.

Art. 156. Adresat może odebrać pismo bezpośrednio w sekretarjacie sądu.

Art. 157. § 1. Jeżeli stronie nieznaney z miejsca pobytu ma być doręczony pozew lub inne pismo wymagające dokonania czynności procesowej, doręczenie może nastąpić tylko do rąk kuratora ustanowionego do zastępowania nieobecnego; obowiązuje to aż do chwili zgłoszenia się strony lub osoby uprawnionej do jej zastępowania.

§ 2. Przewodniczący ustanowi kuratora na wniosek strony oraz ogłosi o tem przez obwieszczenie publiczne w budynku sądowym i urzędzie gminnym, w sprawach zaś większej wagi nadto w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości, a według uznania także w gazetach.

§ 3. Z chwilą doręczenia kuratorowi, doręczenie uważa się za dokonane. Sąd może jednak skuteczność doręczenia uzależnić od upływu oznaczonego terminu od daty wywieszenia obwieszczenia w budynku sądowym.

§ 4. Koszty połączone z ogłoszeniem oraz z ustanowieniem i czynnościami kuratora ponosi narazie strona, która tego zażądała.

§ 5. Przepis artykułu niniejszego stosuje się również do korporacji, stowarzyszeń, spółek i zakładów, które nie mają przedstawicieli albo których przedstawiciele nieznanani są z miejsca pobytu.

Art. 158. § 1. W przypadkach, w których ustanowienie kuratora w myśl artykułu poprzedzającego nie jest wymagane, pismo doręcza się stronie nieznaney z miejsca pobytu przez wywieszenie w budynku sądowym (obwieszczenie publiczne).

§ 2. Z upływem miesiąca od wywieszenia uważa się doręczenie za dokonane.

Art. 159. Strona, żądająca doręczenia pisma przez wywieszenie w budynku sądowym lub do rąk kuratora, obowiązana jest uprawdopodobnić, że miejsce pobytu przeciwnika jest nieznanne.

Art. 160. Gdy się okaże, że żądanie ustanowienia kuratora lub wywieszenia pisma było nieuzasadnione, sąd zarządzi doręczenie pisma w sposób właściwy, a w miarę potrzeby znieśie na wniosek strony interesowanej postępowanie, przeprowadzone z udziałem kuratora.

Art. 161. W toku sprawy adwokaci mogą doręczać sobie nawzajem pisma bezpośrednio za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty.

Art. 162. Sposób doręczenia pism sądowych osobom, zamieszkałym zagranicą, oraz osobom, pozostającym w służbie dyplomatycznej państw obcych, tudzież osobom u nich mieszkającym, określi rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Zagranicznych.

Art. 163. Od zarządzeń w przedmiocie doręczenia niema zażalenia.

Rozdział III.

Posiedzenia sądowe.

Art. 164. § 1. Posiedzenie sądowe wyznacza przewodniczący na wniosek strony interesowanej lub z urzędu, a o dacie posiedzenia zawiadamia strony przez wezwanie lub ogłoszenie podczas rozprawy.

§ 2. Stronie, na posiedzeniu nieobecnej, należy w każdym razie doręczyć wezwanie na posiedzenie następne. Wezwanie powinno być doręczone przynajmniej na tydzień przed posiedzeniem; w przypadkach pilnych termin ten może być skrócony.

Art. 165. § 1. W wezwaniu na posiedzenie oznacza się; 1) imię, nazwisko i zamieszkanie wezwanego; 2) sąd, miejsce i czas posiedzenia; 3) strony i przedmiot sprawy; 4) cel posiedzenia; 5) skutki niestawiennictwa.

§ 2. W sprawach z obowiązkiem zastępstwem adwokackim należy w pierwszym wezwaniu zamieścić treść przepisów o obowiązkiem zastępstwie i o skutkach niezastosowania się do tych przepisów.

Art. 166. Posiedzenia sądowe odbywają się w budynku sądowym, a w poszczególnych przypadkach i poza tym budynkiem, jeżeli to ułatwia przeprowadzenie sprawy lub przyczynia się znacznie do zaoszczędzenia kosztów.

Art. 167. § 1. Posiedzenia wyznaczone na rozprawy są jawne.

§ 2. Wstęp na salę sądową mają osoby dorosłe i nieuzbrojone, chyba że noszenie broni wynika z obowiązku służbowego.

Art. 168. § 1. Sąd z urzędu uchyli jawność całego posiedzenia lub jego części i odbędzie je przy drzwiach zamkniętych, jeżeli jawność zagraża porządkowi publicznemu lub dobrem obyczajom.

§ 2. Sąd może uchylić jawność również na wniosek strony, jeżeli podane przez nią przyczyny uzna za uzasadnione, lub też jeżeli rozstrząsane być mają szczegóły życia rodzinnego.

Art. 169. Rozprawa dotycząca wniosku o uchylenie jawności odbywa się przy drzwiach zamkniętych. Postanowienie swe sąd ogłasza publicznie. Od postanowienia tego niema zażalenia.

Art. 170. § 1. Podczas rozprawy, odbywającej się przy drzwiach zamkniętych, mogą być obecne na sali strony, ich pełnomocnicy oraz osoby zaufania, po dwie z każdej strony.

§ 2. Ogłoszenie wyroku odbywa się publicznie.

Art. 171. § 1. Przewodniczący otwiera, prowadzi i zamyka posiedzenie, udziela głosu, zadaje stronom, świadkom i biegłym pytania, upoważnia do zadawania pytań i ogłasza orzeczenia sądu.

§ 2. Przewodniczący może odebrać głos stronom, jeżeli go nadużywają, jak również uchylić pytania, zadawane stronom, świadkom lub biegłym, jeżeli je uważa za niewłaściwe lub zbyteczne.

Art. 172. Sąd nawet mimo zgodnego wniosku stron może odroczyć posiedzenie tylko z ważnej przyczyny.

Art. 173. Od wyznaczenia i odroczenia posiedzenia niema środka odwoławczego.

Art. 174. § 1. Na każdym posiedzeniu sądowym protokółant pod kierunkiem przewodniczącego spisuje protokół.

§ 2. Przy wydawaniu wyroków zaocznych, zamiast protokołu, wystarczy zaznaczenie w aktach, że pozwany nie stawił się na posiedzenie, nie żądał przeprowadzenia rozprawy w swej nieobecności ani też nie złożył żadnych wyjaśnień.

Art. 175. § 1. Protokół powinien zawierać:

1) oznaczenie sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwiska sędziów, protokółanta, prokuratora, jeżeli ustawa jego obecności wymaga, stron i obecnych na posiedzeniu zastępców oraz oznaczenie sprawy, tudzież wzmiankę co do jawności rozprawy;

2) przebieg posiedzenia, a w szczególności faktyczne twierdzenia i wnioski stron, wyniki postępowania dowodowego oraz wymienienie zarządzeń i orzeczeń ogłoszonych

na rozprawie; zamiast podania twierdzeń i wniosków, protokół może powołać się na pisma przygotowawcze;

3) okoliczności, wpływające na umorzenie lub rozstrzygnięcie sprawy (ugoda, zrzeczenie się lub uznanie, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu).

§ 2. Protokół podpisują przewodniczący i protokółant.

Art. 176. Na wniosek strony sąd może przybrać na jej koszt przysięgłego stenografa, który niezwłocznie po zakończeniu rozprawy przełoży stenogram na zwykłe pismo. Przewodniczący włączy stenogram i przekład do protokołu.

Art. 177. Strony mogą żądać sprostowania lub uzupełnienia protokołu, przyczem od zarządzenia przewodniczącego można odwołać się do sądu, od którego postanowienia niema zażalenia.

Art. 178. Stronom wolno oświadczenia, wnioski, uzupełnienia i sprostowania zamieścić w załączniku do protokołu. Gdy stronę zastępuje adwokat, przewodniczący może zażądać takiego załącznika.

Art. 179. Strony mogą w toku posiedzenia wytknąć obrazę przepisów postępowania, żądając wpisania odpowiedniego zastrzeżenia do protokołu. Stronie, która zastrzeżenia nie zgłosiła, nie służy prawo czynienia w tym względzie zarzutów, chyba że pogwałcone zostały istotne przepisy postępowania.

Rozdział IV.

Terminy.

Art. 180. Bieg terminu, wyznaczonego przez sąd lub przewodniczącego (terminu sądowego), rozpoczyna się od doręczenia postanowienia stronie, a jeżeli postanowienie nie ma być doręczone — od jego ogłoszenia.

Art. 181. § 1. Przy obliczaniu terminu ustawowego lub sądowego, wyznaczonego na dni, nie wlicza się dnia, od którego bieg terminu się rozpoczyna.

§ 2. Terminy, oznaczone na tygodnie, miesiące lub lata, kończą się w dniu, odpowiadającym nazwą lub datą początkowemu dniowi terminu, a gdyby takiego dnia w ostnim miesiącu nie było, w ostatnim dniu tegoż miesiąca.

§ 3. Koniec terminu, któryby miał upłynąć w niedzielę lub w dzień ustawowo uznany za święto powszechne, przypada na następny dzień powszedni.

§ 4. Oddanie pisma w polskim urzędzie pocztowym jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu.

Art. 182. Przewodniczący może z ważnej przyczyny przedłużyć lub skrócić termin sądowy na wniosek, zgłoszony przed upływem terminu, nawet bez wysłuchania strony przeciwnej. Dalsze przedłużenie terminu nastąpić może tylko przez sąd po wysłuchaniu strony przeciwnej.

Art. 183. Niema środka odwoławczego od odmowy skrócenia, od pierwszego przedłużenia i odmowy dalszego przedłużenia terminu.

Art. 184. § 1. Terminy nie biegają podczas feryj sądowych.

§ 2. Terminy, których początek przypadałby w okresie feryj, rozpoczynają się z pierwszym dniem po ferjach, pozatem, jeżeli część terminu przypadałaby w okresie feryj, to całą tę część obliczoną według dni przenosi się na czas poferyjny.

§ 3. Przepisy paragrafów poprzedzających nie mają zastosowania do terminów rocznych i dłuższych. Jeżeli jednak koniec takiego terminu przypadałby w okresie feryj, wówczas termin kończy się z upływem miesiąca po ferjach.

Art. 185. Ferje sądowe nie mają wpływu na bieg spraw, w których wartość przedmiotu sporu nie przynosi trzystu złotych, spraw z postępowania nakazowego, ze stosunków pracy, o alimenty, o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania i o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu; w innych zaś sprawach, o ile chodzi o zabezpieczenie powództwa lub zabezpieczenie dowodów.

Art. 186. Sąd może na wniosek strony uznać na posiedzeniu niejawnem każdą sprawę za pilną i nie stosować do niej przepisów o ferjach sądowych. Od takiego postanowienia niema środka odwoławczego.

Art. 187. W czasie feryj sądowych rozprawy odbywają się tylko w sprawach, na które ferje sądowe nie mają wpływu.

Art. 188. Ferje sądowe trwają od 1 lipca do 31 sierpnia włącznie.

Rozdział V.

Omieszkanie i przywrócenie terminu.

Art. 189. § 1. Czynność procesowa, podjęta przez stronę po upływie terminu, nie ma mocy prawnej.

§ 2. Skutek omieszkania następuje sam przez się, chyba że w poszczególnych przypadkach zależy od wniosku strony. W tych przypadkach można dokonać omieszkanej czynności, dopóki strona przeciwna nie zgłosiła odpowiedniego wniosku, a w razie zgłoszenia go, dopóki sąd nie zamknął co do tego wniosku rozprawy.

Art. 190. § 1. Jeżeli strona omieszkiała czynności procesowej bez swej winy, sąd na jej wniosek postanowi przywrócenie terminu.

§ 2. Przywrócenie nie jest dopuszczalne, jeżeli omieszkanie nie pociąga za sobą ujemnych dla strony skutków procesowych.

Art. 191. § 1. Pismo z wnioskiem o przywrócenie terminu powinno być wniesione do sądu, w którym omieszkana czynność miała być dokonana, w ciągu tygodnia od czasu ustania przyczyny omieszkania.

§ 2. W piśmie tem należy uprawdopodobnić okoliczności, uzasadniające wniosek.

§ 3. Równocześnie z wnioskiem strona powinna wykonać omieszkaną czynność procesową.

Art. 192. § 1. Spóźniony lub z ustawy niedopuszczalny wniosek o przywrócenie terminu sąd odrzuci bez rozprawy. Wniosek nieodrzucony sąd rozstrzygnie po przeprowadzeniu rozprawy. W razie uwzględnienia wniosku, sąd może natychmiast przystąpić do rozpoznania sprawy.

§ 2. Od przywrócenia terminu niema zażalenia.

Art. 193. § 1. Zgłoszenie wniosku o przywrócenie nie wstrzymuje postępowania w samej sprawie, ani wykonania orzeczenia, chyba że sąd, stosownie do okoliczności, uzna wstrzymanie za konieczne.

§ 2. Od postanowienia sądu niema środka odwoławczego.

Art. 194. Strona, żądająca przywrócenia, ponosi koszty postępowania w przedmiocie przywrócenia.

Rozdział VI.

Zawieszenie postępowania.

Art. 195. § 1. Sąd zawiesza postępowanie:

1) w razie śmierci strony lub zastępcy ustawowego, w razie utraty przez nich zdolności procesowych, jak również w razie utraty przez zastępcę ustawowego tego przymiotu;

2) w sprawie, w której obowiązuje zastępstwo adwokackie — w razie śmierci adwokata, będącego pełnomocnikiem procesowym, albo utraty przezeń zdolności procesowej lub ustąpienia z adwokatury;

3) w razie zaprzestania czynności przez sąd wskutek wojny lub innych przeszkód.

§ 2. Zawieszenie ma moc prawną od chwili powyższych zdarzeń.

Art. 196. Zdarzenia, wskazane w punktach 1 i 2 artykułu poprzedzającego, nie wstrzymują wydania orzeczenia, jeżeli zaszły po zamknięciu rozprawy.

Art. 197. § 1. W razie śmierci strony, strona przeciwna lub spółuczestnik sporu żądać mogą wezwania wskazanych przez siebie osób, jako następców prawnych zmarłego, trybem dla doręczenia pozwu przewidzianym. Po wezwaniu tych osób na rozprawę, sąd postanowi podjęcie dalszego postępowania, jeżeli ich przymiot następców prawnych będzie udowodniony.

§ 2. Jeżeli jednak ten ich przymiot nie będzie udowodniony, sąd na wniosek strony interesowanej ustanowi kuratora, poczem po wysłuchaniu go poweźmie, stosownie do okoliczności, postanowienie co do podjęcia dalszego postępowania.

Art. 198. W razie utraty zdolności procesowej przez stronę lub zastępcę ustawowego, tudzież w razie jego śmierci lub utraty przezeń tego przymiotu, strona przeciwna lub współuczestnik sporu mogą żądać we właściwej drodze ustanowienia zastępcy ustawowego dla strony i wezwania go trybem, przewidzianym dla doręczenia pozwu, poczem na posiedzeniu niejawnem sąd wydaje postanowienie o podjęciu dalszego postępowania.

Art. 199. § 1. W przypadkach zawieszenia postępowania ze względu na osobę adwokata sąd określi stronie termin do ustanowienia innego adwokata, a po bezskutecznym upływie terminu postanowi na posiedzeniu niejawnem podjęcie dalszego postępowania.

§ 2. W sprawie, w której nie obowiązuje zastępstwo adwokackie, postępowanie w razie śmierci pełnomocnika procesowego może toczyć się dalej dopiero po wezwaniu strony niestawiającej, trybem przewidzianym dla doręczenia pozwu.

Art. 200. Sąd zawiesi postępowanie, gdy stronie ogłoszono upadłość, a spór dotyczy przedmiotu, należącego do masy. Postępowanie może być podjęte dopiero po wezwaniu zarządcy masy upadłości.

Art. 201. Sąd zawiesi również postępowanie, jeżeli strona lub jej zastępca ustawowy pełni służbę wojskową w czasie wojny lub też znajduje się w miejscowości, pozbawionej wskutek nadzwyczajnych wydarzeń komunikacji z siedzibą sądu.

Art. 202. § 1. Sąd może również zawiesić postępowanie w następujących przypadkach:

- 1) jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego procesu;
- 2) jeżeli osoba trzecia zapozwała obie strony o ten sam przedmiot sporu (interwencja główna).
- 3) jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od uprzedniego orzeczenia władzy administracyjnej;
- 4) jeżeli ujawni się czyn, którego ustalenie w drodze karnej lub dyscyplinarnej mogłoby wywrzeć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej.

§ 2. Od odmowy zawieszenia niema zażalenia.

Art. 203. § 1. W przypadkach artykułu poprzedzającego zawieszenie postępowania trwa aż do czasu uprawomocnienia się orzeczenia sądowego lub administracyjnego. Sąd może jednak i przedtem stosownie do okoliczności podjąć dalsze postępowanie.

§ 2. Jeżeli postępowanie karne, dyscyplinarne lub administracyjne nie jest jeszcze rozpoczęte, a jego rozpoczęcie zależy od wniosku strony, sąd określi jej termin do wszczęcia postępowania, a w innych przypadkach może zwrócić się o to do właściwej władzy.

Art. 204. Sąd postanowi podjęcie dalszego postępowania, gdy ustanie przyczyna zawieszenia.

Art. 205. We wszystkich wyżej przewidzianych przypadkach zawieszenia terminy nie bieżą i zaczynają biec od początku dopiero z podjęciem postępowania. Terminy sądowe w miarę potrzeby będą wyznaczone na nowo.

Art. 206. § 1. Sąd zawiesza również postępowanie na zgodny wniosek obu stron. W tym przypadku dalsze postępowanie może być na wniosek którejkolwiek ze stron podjęte dopiero po upływie czasu przez nie oznaczonego, nie wcześniej jednak jak z upływem trzech miesięcy od chwili zgłoszenia wniosku o zawieszenie.

§ 2. Zawieszenie z takim samym skutkiem następuje w razie niestawiennictwa obu stron na rozprawie, o ile kodeks w przypadkach szczególnych inaczej nie stanowi, jak również w przypadku niestawiennictwa powoda, który nie żądał rozpoznania sprawy w swej nieobecności, pozwany zaś nie zgłosił wniosku o rozpoznanie sprawy.

Art. 207. Zawieszenie, przewidziane w artykule poprzedzającym, wstrzymuje bieg terminów sądowych, które dopiero z podjęciem postępowania bieżą dalej. Bieg terminów ustawowych nie ulega wstrzymaniu.

Art. 208. § 1. Sąd umorzy postępowanie, zawieszone na zgodny wniosek stron lub wskutek ich niestawiennictwa, jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w ciągu lat trzech od daty postanowienia o zawieszeniu.

§ 2. Umorzenie postępowania w pierwszej instancji nie pozbawia powoda prawa wytoczenia ponownego powództwa, jednak poprzedni pozew nie przerywa przedawnienia. Umorzenie postępowania w instancji apelacyjnej powoduje uprawomocnienie się wyroku pierwszej instancji.

§ 3. Z umorzeniem postępowania umarzają się także koszty obu stron w danej instancji.

Art. 209. § 1. Postanowienie o zawieszeniu, podjęciu i umorzeniu postępowania może zapaść bez rozprawy.

§ 2. Od postanowienia o podjęciu dalszego postępowania niema zażalenia.

Dział II.

Postępowanie przed Sądem Okręgowym.

Rozdział I.

Pozew.

Art. 210. § 1. Pozew powinien czynić zadość warunkom pisma procesowego, a nadto zawierać:

- 1) dokładnie określone żądanie, a w sprawach o roszczenia majątkowe także oznaczenie wartości przedmiotu sporu;

2) przytoczenie okoliczności faktycznych, uzasadniających żądanie, a w miarę potrzeby, uzasadniających również właściwość sądu.

§ 2. Ponadto pozew może zawierać wnioski o zabezpieczenie powództwa, o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, o przeprowadzenie rozprawy w nieobecności powoda, o wydanie wyroku zaocznego i o rozpoznanie sprawy przez wydział handlowy.

Art. 211. W pozwie można również zgłosić wnioski:

1) o zawezwanie na rozprawę wskazanych przez powoda świadków i biegłych;

2) o polecenie pozwanemu dostarczenia na rozprawę będącego w jego posiadaniu a potrzebnego do przeprowadzenia dowodu, dokumentu lub przedmiotu oględzin;

3) o zażądanie na rozprawę dowodów, znajdujących się u władz, w urzędach i u osób trzecich.

Art. 212. Powód może dochodzić jednym pozwem kilku roszczeń przeciwko temu samemu pozwanemu, jeżeli nadają się do tego samego trybu postępowania oraz jeżeli sąd jest właściwy ze względu na ogólną wartość roszczeń, a nadto gdy roszczenia są różnego rodzaju, o tyle tylko, o ile sąd nie jest niewłaściwy dla któregośkolwiek z tych roszczeń w myśl przepisów o właściwości bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Art. 213. Pozew o wydanie lub odebranie przedmiotu dzierżawy w terminie, w którym dzierżawa wygasa, można wnieść do sądu jeszcze przed tym terminem.

Art. 214. Z chwilą doręczenia pozwu, powstają następujące skutki procesowe:

1) powód nie może wytoczyć w toku sprawy powództwa przeciwko pozwanemu o to samo roszczenie w tym samym lub innym sądzie;

2) pozwany może wytoczyć powództwo wzajemne przeciwko powodowi w odpowiedzi na pozew, a jeżeli odpowiedzi nie wniósł — nie później jak na pierwszej rozprawie albo w sprzeciwie od wyroku zaocznego;

3) zbycie w toku sprawy rzeczy lub roszczenia, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy; jednak nabywca nie może wejść na miejsce zbywcy bez zezwolenia strony przeciwnej.

Art. 215. § 1. Zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość, a nadto, po doręczeniu pozwu wtedy tylko, gdy pozwany na nią się zgodzi lub gdy bez zastrzeżeń podejmie obronę w zakresie zmienionego powództwa, albo gdy sąd uzna, że zmiana nie utrudni pozwanemu obrony.

§ 2. Gdy powód występuje w toku sprawy z nowym roszczeniem, skutki, przewidziane artykułem poprzedzającym,

rozpoczynają się z chwilą, w której roszczenie to powód zgłosił podczas rozprawy w obecności pozwanego.

Art. 216. Nie stanowi zmiany powództwa jeżeli, nie zmieniając jego podstawy, powód żądanie bądź ogranicza, bądź w zakresie właściwości sądu rozszerza, lub gdy zamiast pierwotnego przedmiotu sporu skutkiem zmienionych okoliczności żąda jego wartości.

Art. 217. § 1. Sąd odrzuci pozew w razie niedopuszczalności drogi procesu cywilnego, w razie niewłaściwości sądu, tudzież, gdy z treści pozwu wynika, że sprawa już się toczy między temi samemi stronami o to samo roszczenie, lub że została osądzona; w braku zaś zdolności procesowej powoda, braku ustawowego jego zastępstwa lub upoważnienia zastępcy do prowadzenia sprawy — wówczas, gdy brak nie będzie uzupełniony zgodnie z przepisami niniejszego kodeksu.

§ 2. Postanowienie sądu może zapaść na posiedzeniu niejawnem.

Art. 218. W razie odrzucenia pozwu z powodu niewłaściwości sądu, powód może wnieść pozew odrzucony do sądu właściwego w ciągu tygodnia od uprawomocnienia się postanowienia odrzucającego. Wówczas skutki poprzedniego wnioszenia pozostają w mocy.

Art. 219. § 1. Pozew może być cofnięty bez zezwolenia pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia — aż do wydania wyroku.

§ 2. Pozew cofnięty uważa się za niebyły; jednak powód zwróci pozwanemu na jego żądanie koszty, o ile sąd już przedtem nie orzekł prawomocnie o obowiązku uiszczenia ich przez pozwanego. W razie cofnięcia pozwu poza rozprawę, przewodniczący odwoła wyznaczoną rozprawę i o cofnięciu zawiadomi pozwanego, który może w terminie dwutygodniowym złożyć sądowi spis kosztów.

Art. 220. § 1. Powództwo wzajemne jest dopuszczalne jeżeli roszczenie wzajemne pozwanego jest w związku z roszczeniem powoda lub nadaje się do potrącenia.

§ 2. Pozew wzajemny wnosi się do sądu pozwu głównego, choćby sąd okręgowy nie był dla powództwa wzajemnego właściwy. Oba powództwa ulegają łącznemu rozpoznaniu.

§ 3. Przepisy dotyczące pozwu stosuje się i do pozwu wzajemnego.

Rozdział II.

Zabezpieczenie powództwa.

Art. 221. § 1. Na wniosek powoda sąd może dozwolić zabezpieczenia powództwa przy samem jego wytoczeniu, jeżeli uzna, że powództwo jest wiarogodne, a niezabezpieczenie mogłoby pozbawić powoda zaspokożenia.

§ 2. Zabezpieczenie powództwa w sprawach o roszczenia pieniężne przeciwko Skarbowi Państwa i przedsiębiorstwom państwowym nie jest dopuszczalne.

Art. 222. § 1. Powództwo zabezpiecza się jednym ze sposobów, wskazanych w ustawie o egzekucji.

§ 2. Postanowienie sądu może zapaść na posiedzeniu niejawnym.

Art. 223. § 1. Powód może zgłosić wniosek o zabezpieczenie powództwa i w dalszym toku sprawy.

§ 2. Sąd, zawieszając postępowanie, może również na wniosek powoda zarządzić zabezpieczenie powództwa.

Rozdział III.

Sprawy handlowe.

Art. 224. § 1. Pozew wniesiony do sądu okręgowego, kieruje się do wydziału handlowego, jeżeli powód tak oznaczy w pozwie.

§ 2. Jeżeli jednak przewodniczący wydziału handlowego uzna, że sprawa nie jest handlowa, skieruje ją do wydziału cywilnego.

§ 3. Przekazanie może nastąpić również na mocy postanowienia wydziału handlowego w toku sprawy, aż do zamknięcia rozprawy.

Art. 225. Pozwany może zgłosić wniosek o przekazanie wydziałowi handlowemu sprawy wniesionej lub skierowanej do wydziału cywilnego. Wniosek taki pozwany może zgłosić w odpowiedzi na pozew, a jeżeli odpowiedzi nie wniósł — nie później jak na pierwszej rozprawie, albo w sprzeciwie od wyroku zaocznego.

Art. 226. W wydziale, któremu sprawa postanowieniem sądu została przekazana do rozpoznania, nie można żądać powrotnego jej przekazania innemu wydziałowi.

Art. 227. Przepisy niniejszego rozdziału mają odpowiednie zastosowanie do powództwa wzajemnego.

Rozdział IV.

Rozprawa.

Art. 228. § 1. Przewodniczący wyznaczy termin rozprawy równocześnie z zarządzeniem doręczenia pozwu i stosownie do potrzeby wyznaczy sędziego sprawozdawcę.

§ 2. Termin powinien być tak wyznaczony, aby między doręczeniem wezwania a dniem rozprawy upłynął przynajmniej tydzień, a w sprawach handlowych — przynajmniej dni trzy.

Art. 229. § 1. Pozwany może przed pierwszą rozprawą wnieść odpowiedź na pozew.

§ 2. W sprawach zawitych i w sprawach rozrachunkowych przewodniczący może przed rozprawą zarządzić wniesienie odpowiedzi na pozew lub także wymianę przez strony dalszych pism przygotowawczych, przyczem oznaczy porządek składania pism, okres, w ciągu którego pisma złożyć należy i okoliczności, które mają być wyjaśnione. W toku rozprawy wymianę pism może zarządzić sąd.

Art. 230. § 1. Przewodniczący może, stosownie do okoliczności, przed rozprawą wydać na podstawie pozwu i pism przygotowawczych następujące zarządzenia:

1) wezwać strony do stawienia się na rozprawę osobiście lub przez pełnomocnika, polecić przedstawienie dokumentów, przedmiotów oględzin, ksiąg, planów i t. d.;

2) zażądać na rozprawę od władz, urzędów i osób zaufania publicznego, znajdujących się u nich dowodów, jeżeli strona sama dowodów tych otrzymać nie może;

3) wezwać na rozprawę wskazanych przez strony świadków i zażądać od nich dostarczenia dokumentów, potrzebnych do wyjaśnienia zeznań;

4) wezwać na rozprawę osoby, powołane zgodnie przez strony na biegłych.

§ 2. Przewodniczący może ponadto, w razie koniecznej potrzeby, zarządzić oględziny jeszcze przed rozprawą.

Art. 231. Każda ze stron może w piśmie procesowym żądać przeprowadzenia rozprawy w jej nieobecności.

Art. 232. § 1. Rozprawa odbywa się w ten sposób, że po wywołaniu sprawy strony — naprzód powód, a potem pozwany — zgłaszają ustnie swe żądania i wnioski, przedstawiają okoliczności faktyczne i dowody na ich poparcie, jako też zasady prawne.

§ 2. Ponadto rozprawa obejmuje — stosownie do okoliczności — wyjaśnienia stron stawających osobiście, postępowanie dowodowe i rozstrząsanie jego wyników.

Art. 233. Gdy zachodzi potrzeba przedstawienia stanu sprawy na podstawie akt, uczyni to przewodniczący lub wyznaczony sędzia sprawozdawca.

Art. 234. Przewodniczący, nie dopuszczając do rozwlekłości i zbaczania od przedmiotu, powinien dążyć do tego, ażeby rozprawa wszechstronnie wyświetliła punkty sporne i aby w miarę możliwości, mogła być ukończona, bez odroczenia.

Art. 235. Rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu stronie wezwania, tudzież jeżeli nieobecność strony jest wywołana wydarzeniem żywiołowym lub inną znaną sądowi przeszkodą, której nie można przezwyćczyć.

Art. 236. Jeżeli powód w nieobecności pozwanego rozszerza lub zmienia żądanie pozwu, albo zamiast pierwotnego

przedmiotu sporu żąda jego wartości, winien uczynić to na piśmie, a wówczas rozprawa ulegnie odroczeniu i pismo będzie doręczone pozwanemu.

Art. 237. Sąd może celem dokładniejszego wyjaśnienia przedstawionego stanu sprawy zarządzić stawienia się stron lub jednej z nich osobiście, albo przez pełnomocnika.

Art. 238. § 1. Strona może aż do zamknięcia rozprawy przytaczać okoliczności faktyczne i dowody na uzasadnienie swych wniosków lub dla odparcia twierdzeń i wniosków strony przeciwnej, z zastrzeżeniem niekorzystnych skutków, jakie według przepisów kodeksu mogą dla niej wyniknąć z powodu działania na zwłokę lub niezastosowania się do zarządzeń przewodniczącego i postanowień sądu.

§ 2. Sąd odrzuci środki dowodowe, jeżeli okoliczności sporne zostały już dostatecznie wyjaśnione lub jeżeli strona powołuje dowody jedynie dla zwłoki.

Art. 239. § 1. Sąd może zarządzić oddzielną rozprawę co do pozwu głównego i wzajemnego, jako też co do jednego lub kilku roszczeń, połączonych w jednym pozwie, czy to głównym, czy wzajemnym.

§ 2. Sąd może również zarządzić oddzielną rozprawę co do roszczenia, jakie pozwany przeciwstawia do potrącenia, jeżeli nie ma ono związku z roszczeniem pozwu głównego.

Art. 240. Sąd może zarządzić łączną rozprawę i wydać łączne orzeczenie w toczących się przed nim sprawach, jeżeli są one z sobą w związku lub mogły być objęte jednym pozvem.

Art. 241. Sąd może ograniczyć rozprawę przede wszystkim do zarzutów formalnych lub pytań wstępnych.

Art. 242. Zarzut niewłaściwości sądu i zarzut, że rozstrzygnięcie sprawy należy do sądu polubownego, pozwany powinien zgłosić i należycie uzasadnić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy, pod utratą prawa korzystania z tych zarzutów w dalszem postępowaniu.

Art. 243. W każdym stanie sprawy sąd bierze z urzędu pod rozwagę: niedopuszczalność drogi procesu cywilnego; niewłaściwość sądu, opierającą się na tem, iż sąd nie mógłby być właściwy nawet na podstawie umowy stron; brak zdolności procesowej i należytego zastępstwa lub upoważnienia do prowadzenia sprawy; istnienie sporu sądowego o to samo roszczenie między temi samemi stronami; powagę rzeczy osądzonej.

Art. 244. Pozwany nie może odmówić wdania się w spór co do istoty sprawy, chociaż wniósł zarzuty formalne. Odrzucając zarzuty niedopuszczalności drogi procesu cywilnego, niewłaściwości sądu albo zarzut, że rozstrzygnięcie sprawy należy do sądu polubownego, sąd wyda oddzielne postanowienie i może wstrzymać dalsze rozpoznanie sprawy aż do prawomocnego

rozstrzygnięcia tych zarzutów. W razie odrzucenia innych zarzutów formalnych sąd przystąpi do rozpoznania istoty sprawy i rozstrzygnięcie co do nich zamieści w wyroku.

Art. 245. Jeżeli sąd uzna swoją niewłaściwość, przekaże sprawę na wniosek powoda sądowi przezeń wskazanemu, chyba że sąd ten jest oczywiście niewłaściwy.

Art. 246. Przewodniczący powinien we właściwej chwili, jeżeli to uważa za możliwe, skłaniać strony do pojednania. Osnowa ugody, zawartej przed sądem, powinna być wciągnięta do protokołu rozprawy i stwierdzona podpisami stron, a w razie niemożności podpisania — przez sąd.

Art. 247. § 1. Przewodniczący zamyka rozprawę, gdy sąd uzna sprawę za dostatecznie wyjaśnioną.

§ 2. Można zamknąć rozprawę również w przypadku, gdy ma być przeprowadzony jeszcze dowód przez sędziego wyznaczonego lub przez inny sąd, albo też, gdy ma być przeprowadzony dowód z aktów lub wyjaśnień władz, a rozprawę co do tych dowodów uzna za zbyteczną.

Art. 248. Sąd może zamkniętą rozprawę otworzyć na nowo, jeżeli potrzebne są jeszcze dodatkowe wyjaśnienia stron lub dodatkowe dowody.

Art. 249. Od zarządzeń przewodniczącego w toku rozprawy strony mogą odwołać się do sądu, od którego postanowienia niema zażalenia.

Dział III.

Dowody.

Rozdział I.

O dowodzie w ogólności.

Art. 250. Przedmiotem dowodu są fakty sporne, mające dla sprawy istotne znaczenie.

Art. 251. Sąd może dopuścić dowód nawet niepowołany przez strony, jeżeli o nim powziął wiadomość z oświadczeń stron lub z akt sprawy i jeżeli w szczególnych przypadkach kodeks nie zawiera odmiennego postanowienia.

Art. 252. § 1. Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. Sąd bierze je pod uwagę nawet bez powołania się stron.

§ 2. To samo dotyczy faktów, znanych sądowi urzędownie, wszakże sąd powinien przy rozprawie zwrócić na nie uwagę stron.

Art. 253. § 1. Nie wymagają również dowodu fakty, przyznane w przewodzie sądowym przez stronę przeciwną na piśmie lub ustnie.

§ 2. Gdy strona nie wypowie się co do faktów przytoczonych przez stronę przeciwną, sąd, uwzględniając wyniki całej rozprawy, może uznać fakty te za przyznane.

Art. 254. Jeżeli przyznanie połączone jest z zastrzeżeniami lub z twierdzeniami dodatkowymi albo zostało odwołane, sąd ocenia jego znaczenie z uwzględnieniem okoliczności danego przypadku.

Art. 255. Sąd ocenia znaczenie przyznania pozasądowego w związku z całością stanu faktycznego sprawy.

Art. 256. Ustalenia faktyczne mogą być oparte także na okolicznościach bezspornych lub udowodnionych, gdy okoliczności te, wzięte pojedynczo lub łącznie, usprawiedliwiają wniosek o prawdziwości pewnego, istotnego dla sprawy faktu (domniemanie faktyczne).

Art. 257. § 1. Sąd według własnego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważania zebranego materiału ocenia wiarygodność i moc dowodów.

§ 2. Sąd oceni na tej samej podstawie, jakie nadać znaczenie odmowie przedstawienia dowodu lub przeszkodom, stawianym w jego przeprowadzeniu wbrew postanowieniu sądu.

Art. 258. Przepis artykułu poprzedzającego nie ma zastosowania do domniemań ustanowionych przez prawo (domniemań prawnych), jednak zachowuje moc przy ocenie dowodu przeciwnego, ilekroć prawo dowodu takiego nie wyłącza.

Rozdział II.

Postępowanie dowodowe.

Oddział I.

Przepisy ogólne.

Art. 259. § 1. Postępowanie dowodowe odbywa się w zasadzie przed sądem orzekającym. Gdyby to nie było możliwe z powodu natury dowodu, bądź gdyby to było połączone z poważnymi niedogodnościami, lub też spowodowało znaczne koszty w stosunku do przedmiotu sporu — sąd orzekający zleci przeprowadzenie dowodu jednemu ze swych sędziów (sędzia wyznaczony), lub sądowi grodzkiemu (sąd wezwany).

§ 2. Przeprowadzenie dowodu zagranicą, możliwie z zachowaniem przepisów niniejszego kodeksu, sąd orzekający zarządzi w drodze właściwej.

Art. 260. § 1. W postanowieniu o przeprowadzeniu dowodu, sąd oznaczy fakty podlegające stwierdzeniu, środek dowodowy i — stosownie do okoliczności — sędziego lub sąd, przez który dowód ma być przeprowadzony, a nadto, o ile to jest możliwe, czas i miejsce przeprowadzenia dowodu. Wyznaczając sędziego, sąd może mu pozostawić oznaczenie terminu.

§ 2. Od dopuszczenia lub odmowy dopuszczenia dowodu niema zażalenia.

Art. 261. § 1. Jeżeli czas i miejsce przeprowadzenia dowodu nie są wskazane w postanowieniu, strony będą o nich osobno zawiadomione.

§ 2. Nieprzybycie stron na termin, wyznaczony do przeprowadzenia dowodu, nie wstrzymuje czynności sądowej, chyba że obecność stron lub jednej z nich okaże się, stosownie do okoliczności, konieczną.

Art. 262. § 1. Protokół, zawierający przebieg postępowania dowodowego, podpisują oprócz sędziego i protokolanta także osoby przesłuchane i strony obecne.

§ 2. Odmowę lub niemożność podpisania stwierdza się w protokóle.

Art. 263. § 1. Sędzia wyznaczony i sąd wezwany mają w zakresie postępowania dowodowego prawa przewodniczącego i prawa sądu orzekającego.

§ 2. Nieprawidłowości w ich czynnościach strony mogą wytknąć nie później, jak na najbliższej rozprawie przed sądem orzekającym.

Art. 264. Sąd orzekający może zarządzić powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego.

Art. 265. § 1. Na koszty przeprowadzenia dowodu obowiązana jest początkowo złożyć zaliczkę strona, która powołała się na dowód; jeżeli zaś obie powołały ten sam dowód, lub sąd z urzędu dowód zarządził, wówczas należną kwotę powinny złożyć obie strony w równych częściach lub w innym stosunku według uznania sądu.

§ 2. Sąd oznaczy zaliczkę i termin jej złożenia.

Art. 266. § 1. Sąd nie jest związany swem postanowieniem dowodowym. Może je stosownie do okoliczności uchylić, uzupełnić lub zmienić.

§ 2. Sąd może bez rozprawy zmienić lub uzupełnić swe postanowienie, o ile chodzi o nowe fakty — za zgodą stron, o ile zaś chodzi o przesłuchanie nowych świadków — na wniosek choćby jednej strony.

§ 3. Sędzia wyznaczony i sąd wezwany mogą uzupełnić na wniosek strony postanowienie sądu orzekającego przez przesłuchanie nowych świadków na fakty, wskazane w tem postanowieniu.

Art. 267. § 1. Jeżeli przeprowadzenie dowodu napotyka przeszkody, mogące trwać czas nieokreślony, albo jeżeli dowód ma być przeprowadzony zagranicą, sąd może na wniosek jednej ze stron oznaczyć termin do przeprowadzenia dowodu. Jeżeli w terminie dowodu nie przeprowadzono, sprawa toczyć się będzie dalej bez tego dowodu.

§ 2. Po upływie określonego terminu, dowód ten może być jeszcze przeprowadzony tylko wówczas, jeżeli postępowanie przez to się nie przeciągnie.

Art. 268. Zachowanie szczegółowych przepisów o postępowaniu dowodowym nie jest konieczne, ilekroć ustawy przewidują uprawdopodobnienie zamiast dowodu.

Oddział 2.

Dokumenty.

Art. 269. Dokumenty, sporządzone przez władze, urzędy i osoby zaufania publicznego w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co uczestniczące w czynności osoby oświadczyły lub co zostało urzędowo zaświadczone.

Art. 270. Dokumenty publiczne, sporządzone przez władze lub urzędy państw obcych, powinny być w razie sporu co do ich autentyczności uwierzytelnione przez właściwego posła lub konsula polskiego zagranicą albo przez ministerstwo Spraw Zagranicznych, o ile traktaty nie stanowią inaczej.

Art. 271. Dokument prywatny stanowi dowód tego, że zawarte w nim oświadczenie pochodzi od osoby, która go podpisała.

Art. 272. Dowód przeciwny co do oświadczeń, złożonych w dokumencie publicznym lub prywatnym nie jest wyłączony, jednak pomiędzy uczestnikami czynności stwierdzonej dokumentem, dowód ze świadków nie będzie dopuszczony przeciwko osnowie lub ponad osnową dokumentu.

Art. 273. Dowód z dokumentu nie może być dopuszczony, jeżeli obie strony temu się sprzeciwiają.

Art. 274. Dokument, przedstawiony przez jedną ze stron, może służyć jako dowód na korzyść przeciwnika, choćby strona, która dokument przedstawiła, rzekła się go następnie.

Art. 275. § 1. Strona, powołująca się na dokument, powinna go złożyć sądowi w oryginale, chyba że strona przeciwna poprzestanie na odpisie, a sąd nie zażąda oryginału.

§ 2. Jeżeli tylko część dokumentu ma związek ze sprawę, sąd po przejrzeniu go, może okazać stronie przeciwnej tylko odpowiednie ustępy z dokumentu.

Art. 276. § 1. Każda strona na żądanie drugiej lub sądu, obowiązana jest przedstawić znajdujący się w jej posiadaniu dokument, stanowiący dowód okoliczności spornej między stronami.

§ 2. Stronie wolno odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli ujawnienie jego treści może narazić ją samą lub jej bliskich, wskazanych w przepisie o prawie świadka do odmowy zeznań, na odpowiedzialność karną lub hańbę, albo pociągnąć za sobą wykroczenie przeciwko tajemnicy urzędowej lub istotnej tajemnicy zawodowej. Wszelako i w tych przypadkach stronie nie wolno odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli obowiązana jest do tego z mocy prawa cywilnego lub gdy dokument wystawiony jest we wspólnym interesie obu stron.

Art. 277. Sąd może — stosownie do okoliczności — uznać twierdzenie strony co do treści dokumentu za prawdziwe, jeżeli strona przeciwna bezpodstawnie odmawia przedstawienia dokumentu, który znajduje się w jej posiadaniu, lub który w myśl przepisów prawa posiadać powinna, albo gdy dokument został przez nią ukryty lub zniszczony.

Art. 278. § 1. Jeżeli dokument znajduje się w aktach władzy, urzędu lub osoby zaufania publicznego, wystarczy przedstawienie uwierzytelnionego przez nie odpisu lub wyciągu z dokumentu.

§ 2. Gdy sąd uzna za konieczne przejrzanie oryginału dokumentu, może zarządzić dostarczenie tegoż na rozprawę albo przejrzanie go na miejscu przez sędziego lub przez cały skład sądu.

Art. 279. Osoba trzecia, na wniosek strony, ma obowiązek przedstawić w oznaczonym przez sąd terminie znajdujący się w jej posiadaniu dokument na dowód okoliczności spornej między stronami, jeżeli dokument ten należy do stron lub należy do jednej z nich i osoby trzeciej albo stanowi korespondencję, będącą w związku z działalnością tej osoby w charakterze pełnomocnika, komisanta, agenta lub pośrednika w stosunku do którejkolwiek ze stron.

Art. 280. Sąd stosownie do okoliczności, po wysłuchaniu osoby trzeciej, postanowi albo oddalić wniosek strony, albo nakazać osobie trzeciej przedstawienie dokumentu, albo wyznaczyć stronie termin do wytoczenia przeciwko osobie trzeciej skargi o wydanie dokumentu, gdy orzeczenie o obowiązku wydania zależy od uprzedniego ustalenia spornych okoliczności. W ostatnim przypadku sąd może zawiesić postępowanie.

Art. 281. Strona, żądająca od przeciwnika lub osoby trzeciej przedstawienia dokumentu, powinna szczegółowo oznaczyć ten dokument i w razie potrzeby uprawdopodobnić, że dokument znajduje się w ich posiadaniu.

Art. 282. § 1. W sprawach dotyczących przedsiębiorstwa handlowego lub przemysłowego, w razie powołania się jednej ze stron na księgi i dokumenty przedsiębiorstwa, księgi te i dokumenty powinny być przedstawione sądowi, jeżeli sąd uzna wyciąg z nich za niewystarczający.

§ 2. Gdy zachodzi istotna trudność w dostarczeniu ksiąg do sądu, sąd może przejrzeć je na miejscu lub zlecić sędziemu ich przejrzanie i poczynienie niezbędnych wyciągów.

Art. 283. Jeżeli strona zaprzecza prawdziwość dokumentu, przedstawionego przez stronę drugą albo zarzuca niezgodność z prawdą urzędowych zaświadczeń zawartych w dokumencie publicznym, obowiązana jest fałsz udowodnić. Jeżeli jednak spór dotyczy prawdziwości dokumentu prywatnego, pochodzącego od innej osoby, a nie od strony zaprzeczającej, prawdziwość dokumentu udowodnić powinna strona, która chce z niego skorzystać.

Art. 284. Falszu dowodzić można wszelkimi środkami dowodowymi. W szczególności badanie prawdziwości dokumentu odbywa się przez porównanie z udziałem lub bez udziału biegłych charakteru pisma na zakwestjonowanym dokumencie z charakterem pisma tej samej osoby na innych dokumentach, niewątpliwie prawdziwych; w razie potrzeby, sąd może też wziąć pod uwagę charakter pisma strony, ustalony w obecności sądu przez podyktowanie jej szeregu wyrazów.

Art. 285. Strona, która fałsz lekkomyślnie zarzuciła, ulegnie karze grzywny do tysiąca złotych. Grzywna może być zwiększona do wysokości $\frac{1}{10}$ części wartości rzeczy lub sumy poszukiwanej z dokumentu, jeżeli wartość lub suma przewyższa tysiąc złotych, a sąd uzna, że zarzut był uczyniony w złej wierze. Wymierzając grzywnę sąd orzeknie równocześnie, na wypadek niemożności jej ściągnięcia, karę zastępczego aresztu według swego uznania, jednak nie ponad dwa miesiące.

Art. 286. Sąd może zażądać, aby dokument w języku obcym był przełożony przez tłumacza przysięgłego.

Art. 287. Sąd oceni na podstawie okoliczności poszczególnego przypadku, czy o ile dokument zachowuje moc dowodową pomimo przekreśleń, podskrobań lub innych uszkodzeń.

Oddział 3.

Zeznania świadków.

Art. 288. Dowód ze świadków może być dopuszczony tylko wówczas, jeżeli strona dokładnie oznaczyła fakty, które mają być zeznaniami stwierdzone i wskazała świadków tak, aby wezwanie ich do sądu było możliwe.

Art. 289. Dowód ze świadków nie może być dopuszczony, jeżeli obie strony temu się sprzeciwiają.

Art. 290. Dowód ze świadków jest dopuszczalny nawet w przypadkach, gdy prawo wymaga dowodu na piśmie, jeżeli dokument został zagubiony, zniszczony lub zabrany posiadaczowi, albo z powodu okoliczności szczególnych nie mógł być sporządzony.

Art. 291. Świadcami nie mogą być:

1) osoby, niezdolne do spostrzegania lub do komunikowania swych spostrzeżeń;

2) duchowni co do faktów, powierzonych im na spowiedzi lub pod tajemnicą duchowną;

3) wojskowi i urzędnicy publiczni, nie zwolnieni od zachowania tajemnicy urzędowej, o ileby zeznanie ich miało być połączone z jej naruszeniem.

Art. 292. § 1. Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka, z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa, powinowatych w tym samym

stopniu oraz osób, pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia, chyba że chodzi o udowodnienie praw stanu. Prawo odmowy zeznań ze strony małżonków i powinowatych trwa i po ustaniu małżeństwa.

§ 2. Świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytania, gdyby zeznanie mogło narazić go lub jego bliskich, wymienionych w paragrafie poprzedzającym, na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową, albo gdyby zeznanie miało być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej.

Art. 293. Sąd, wzywając świadka, wymieni w wezwaniu imię, nazwisko i zamieszkanie wezwanego, miejsce i czas przesłuchania, nazwiska stron i przedmiot sprawy oraz związęł osnowę przepisów o karach za pogwałcenie obowiązków świadka i o wynagrodzenie ze stawiennictwa w sądzie.

Art. 294. W razie potrzeby przesłuchania Prezydenta Rzeczypospolitej sąd zwraca się do niego pisemnie o wyznaczenie miejsca i czasu przesłuchania.

Art. 295. Przesłuchanie osób, dotkniętych chorobą lub kalectwem, odbywa się w ich mieszkaniu, jeżeli opuścić go nie mogą.

Art. 296. Kolejność przesłuchania świadków oznacza przewodniczący. Świadkowie, którzy nie złożyli jeszcze zeznań, nie mogą być obecni przy przesłuchaniu innych świadków.

Art. 297. § 1. Do przesłuchania świadka, nie władającego dostatecznie językiem polskim, sąd może przybrać tłumacza.

§ 2. Do tłumaczy mają odpowiednie zastosowanie przepisy o biegłych. Aplikant lub urzędnik sądowy może pełnić obowiązki tłumacza bez składania osobnej przysięgi, lecz z powołaniem się na przysięgę służbową.

Art. 298. Przed przesłuchaniem zadaje się świadkowi pytania, dotyczące jego osoby (imię nazwisko, wiek, wyznanie, zajęcie), oraz stosunku do stron, tudzież uprzedza się go o prawie odmowy zeznań i o karalności zeznań fałszywych. Jeżeli świadek nie będzie usunięty lub zwolniony od zeznawania, przewodniczący lub jeden z sędziów odbierze od świadka przysięgę.

Art. 299. Świadek składa przysięgę według rot następującej:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadomem. Tak mi, Panie Boże, dopomóż“.

§ 2. Osoby wyznające religję chrześcijańską przysięgają przed krzyżem.

§ 3. Osoby wyznające religję mojżeszową, trzymają prawą rękę na torze — 2 ks. Mojżesza 20 rozdz. 7 wiersz.

Art. 300. § 1. Do form zapewnienia przez świadków, należących do wyznań niewymienionych w artykule poprzedzającym, że zeznają prawdę, niczego nie ukrywając, mają zastosowanie przepisy obowiązujące w postępowaniu karnem.

§ 2. Przepisy, dotyczące przysięgi i jej skutków prawnych mają odpowiednie zastosowanie do zapewnienia zastępującego przysięgę.

Art. 301. Nie składają przysięgi, ani zapewnienia, świadkowie za zgodą obu stron, jako też małoletni do lat czternastu oraz osoby, skazane wyrokiem prawomocnym za fałszywe zeznanie lub krzywoprzysięstwo.

Art. 302. § 1. Świadek składa przysięgę, powtarzając za sędzią lub odczytując na głos jej rotę, przyczem wszyscy, nie wyłączając sędziów, stoją.

§ 2. Niemi piśmienni składają przysięgę przez podpisanie rotę. Niemi niepiśmienni i głusi niepiśmienni przysięgają przy pomocy biegłego.

§ 3. Przed odebraniem przysięgi sąd uprzedza świadka o znaczeniu tego aktu i odpowiedzialności za nieprawdziwe zeznania.

Art. 303. W razie powtórnego przesłuchania świadka, przypomina mu się poprzednio złożoną przysięgę lub zapewnienie ją następujące.

Art. 304. § 1. Świadek składa zeznanie ustnie, zaczynając od odpowiedzi na pytania przewodniczącego co i z jakiego źródła jest mu wiadome o przedmiocie przesłuchania, poczem sędziowie i strony mogą w tymże przedmiocie zadawać pytania.

§ 2. Głusi oraz niemi składają zeznania przy zastosowaniu sposobu, wskazanego dla złożenia przez nich przysięgi.

Art. 305. Świadkowie, których zeznania przeczą sobie nawzajem, mogą być konfrontowani.

Art. 306. § 1. Zeznanie świadka, po zapisaniu do protokołu, będzie mu odczytane i, stosownie do okoliczności, na podstawie jego uwag uzupełnione lub sprostowane.

§ 2. Świadek może oddalić się z sądu nie wcześniej, jak po uzyskaniu na to zezwolenia przewodniczącego.

Art. 307. § 1. Na wniosek strony, sąd może nakazać świadkowi przedstawienie dokumentu, znajdującego się w jego posiadaniu i mającego związek z jego zeznaniem.

§ 2. Świadek może odmówić przedstawienia dokumentu z tych samych powodów, z jakich świadkowi wolno odmówić zeznania, a nadto z tego powodu, iż posiada dokument w imieniu osoby trzeciej.

Art. 308. § 1. Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo sąd skaże świadka na grzywnę do dwustu złotych, poczem wezwie go powtórnie, a w razie ponownego niestawiennictwa, skaże go na grzywnę do pięciuset złotych i może zarządzić przymusowe sprowadzenie.

§ 2. Świadek w ciągu tygodnia od daty doręczenia mu postanowienia, skazującego go na grzywnę, może usprawiedliwić swe niestawiennictwo; za okoliczność, usprawiedliwiającą nie-

stawiennictwo, poczytuje się w każdym razie zamieszkiwanie świadka poza okręgiem sądu wzywającego, o ile odległość od siedziby tegoż sądu przenosi pięćdziesiąt kilometrów. W przypadku usprawiedliwienia niestawiennictwa sąd zwolni świadka od grzywny i od przymusowego sprowadzenia.

Art. 309. § 1. Za nieuzasadnioną odmowę zeznań, przysięgi lub zapewnienia, albo przedstawienia dokumentu sąd, po wysłuchaniu obecnych stron co do zasadności odmowy, skaże świadka na grzywnę do pięciuset złotych.

§ 2. Niezależnie od powyższej grzywny, sąd może, w razie odmowy zeznań, przysięgi lub zapewnienia, nakazać aresztowanie świadka na czas nieprzekraczający tygodnia. Sąd uchyli areszt, jeżeli świadek złoży zeznania, przysięgę lub zapewnienie, albo jeżeli sprawę w danej instancji ukończono.

Art. 310. § 1. Świadek ma prawo żądać zwrotu wydatków koniecznych, związanych ze stawiennictwem do sądu, a nadto wynagrodzenia za stratę zarobku. Pod rygorem utraty należności powinien zgłosić żądanie to niezwłocznie po wykonaniu swego obowiązku. Przewodniczący może przyznać świadkowi zaliczkę na koszty podróży i na utrzymanie w miejscu przesłuchania.

§ 2. Od postanowień w tym przedmiocie niema zażalenia.

Oddział 4.

Opinia biegłych.

Art. 311. § 1. W przypadkach, wymagających wiadomości specjalnych sąd, po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby i ich wyboru, może wezwać jednego lub kilku biegłych, celem zasięgnięcia ich opinii.

§ 2. Sąd orzekający może sędziemu wyznaczonemu lub sądowi wezwanemu pozostawić prawo wyboru biegłych.

§ 3. Sąd oznaczy, czy opinia ma być przedstawiona ustnie, czy na piśmie.

Art. 312. § 1. Osoba, wyznaczona na biegłego, może nie przyjąć włożonego na nią obowiązku z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a nadto z powodu przeszkody, która jej uniemożliwia wydanie opinii.

§ 2. Stronie wolno zażądać wyłączenia biegłego z przyczyn, z jakich można żądać wyłączenia sędziego.

§ 3. Po rozpoczęciu czynności biegłego, strona może aż do ich ukończenia żądać wyłączenia biegłego tylko wtedy, jeżeli uprawdopodobni, że przyczyna wyłączenia nie była jej przedtem znana lub dopiero później powstała.

Art. 313. § 1. Biegły składa przed rozpoczęciem czynności przysięgę według roty następującej:

„Przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu i Wszchemwiedzącemu, że powierzone mi obowiązki biegłego wykonam z całą sumiennością i bezstronnością. Tak mi, Panie Boże, dopomóż“.

§ 2. Osoby wyznające religję chrześcijańską przysięgają przed krzyżem.

§ 3. Osoby wyznające religję mojżeszową trzymają prawą rękę na torze — 2 ks. Mojżesza 20 rozdz. 7 wiersz.

§ 4. Pozatem mają odpowiednie zastosowanie przepisy co do odbierania przysięgi od świadków.

Art. 314. § 1. Do form zapewnienia przez biegłych, należących do wyznań niewymienionych w artykule poprzedzającym, że obowiązki biegłego wykonają z całą sumiennością i bezstronnością, mają zastosowanie przepisy obowiązujące w postępowaniu karnem.

§ 2. Przepisy, dotyczące przysięgi i jej skutków prawnych mają odpowiednie zastosowanie do zapewnienia zastępującego przysięgę.

Art. 315. § 1. Biegły nie składa przysięgi lub zapewnienia ją zastępującego, gdy obie strony wyrażą na to swą zgodę.

§ 2. Biegły sądowy stały składa przysięgę lub zapewnienie tylko przy objęciu stanowiska. W poszczególnych sprawach przypomina mu się złożoną przysięgę lub zapewnienie.

Art. 316. Sąd może okazać biegłemu akta sprawy i przedmiot oględzin oraz zarządzić, ażeby brał udział w przesłuchaniu świadków.

Art. 317. § 1. Opinia biegłych powinna być opatrzona uzasadnieniem, chyba że istota rzeczy tego nie wymaga.

§ 2. Biegli mogą złożyć opinię łączną.

§ 3. Jeżeli biegły nie może na razie udzielić wyczerpującej opinii, sąd wyznacza termin dodatkowy do przedstawienia opinii.

Art. 318. § 1. Gdy sąd uzna opinię wydaną na piśmie za niewystarczającą, może zażądać od biegłych wyjaśnień ustnych.

§ 2. W razie potrzeby sąd może zażądać dodatkowej opinii od tych samych lub od innych biegłych.

Art. 319. Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo, za odmowę złożenia przysięgi lub zapewnienia ją zastępującego albo odmowę złożenia, bądź opóźnienie w złożeniu opinii sąd skazuje biegłego na grzywnę do pięciuset złotych.

Art. 320. § 1. Biegły ma prawo żądać wynagrodzenia za stawiennictwo do sądu i wykonaną pracę. Pod rygorem utraty należności, powinien żądanie to zgłosić przed zamknięciem rozprawy bezpośrednio poprzedzającej rozstrzygnięcie sprawy.

§ 2. Przewodniczący może przyznać biegłemu zaliczkę na pokrycie wydatków.

Art. 321. Do wezwania i przesłuchania biegłych mają zastosowanie odpowiednie przepisy o świadkach, jeżeli przepisy niniejszego oddziału nie stanowią inaczej, wszakże przepis o przymusowym sprowadzeniu nie będzie względem biegłego stosowany.

Oddział 5.

Oględziny.

Art. 322. Sąd może zarządzić oględziny, bez udziału lub z udziałem biegłych, a stosownie do okoliczności i w połączeniu z przesłuchaniem świadków.

Art. 323. Przepisy o obowiązku przedstawienia dokumentu, znajdującego się u przeciwnika, mają odpowiednie zastosowanie do przedstawienia przedmiotu oględzin.

Art. 324. § 1. Jeżeli przedmiot oględzin znajduje się w posiadaniu osoby trzeciej, a oględziny mają być dokonane w miejscu, gdzie się przedmiot znajduje, osoba ta powinna być wezwana na termin oględzin i obowiązana jest ułatwić dostęp do przedmiotu.

§ 2. Gdy osoba ta wezwana jest nadto w charakterze świadka, sąd może ją zobowiązać do przyniesienia przedmiotu, jeżeli natura przedmiotu na to pozwala i nie jest to połączone ze znacznymi kosztami.

Art. 325. § 1. Osoba trzecia w ciągu dni trzech od doręczenia jej wezwania może z ważnych przyczyn żądać od sądu wzywającego zaniechania oględzin.

§ 2. Przed rozpoznaniem żądania osoby trzeciej, sąd nie przystąpi do oględzin.

Art. 326. Osoba trzecia wezwana na termin oględzin ma prawo żądać wynagrodzenia narówni ze świadkiem, a nadto zwrotu wydatków połączonych z dostarczeniem przedmiotu oględzin.

Art. 327. Za wykroczenie przeciwko nakazom, skierowanym do osoby trzeciej, sąd może ją skazać na grzywnę do pięciuset złotych, a oględziny mogą być dokonane przymusowo.

Art. 328. Oględziny osoby odbyć się mogą tylko za jej zgodą.

Art. 329. Do protokołu oględzin mogą być dołączone plany, rysunki lub fotografie.

Oddział 6.

Przesłuchanie stron.

Art. 330. § 1. Jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku, pozostały niewyjaśnionymi fakty sporne, istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, sąd może dla wyświetlenia tych faktów zarządzić dowód z przesłuchania stron, z wyjątkiem przypadków, w których dowód ze świadków nie jest dopuszczalny.

§ 2. Strona może być przesłuchana, chociażby strona druga nie stawiła się na posiedzenie, wyznaczone do przesłuchania, lub odmówiła zeznań.

§ 3. Przed przystąpieniem do przesłuchania, sąd uprzedzi strony, że powinny zeznać prawdę i że, stosownie do okoliczności, może być nakazane stwierdzenie ich zeznań przysięgą.

Art. 331. W sprawach osób, znajdujących się pod opieką, kuratelą lub nadzorem sądowym, jako też w sprawach dłużników upadłych, od uznania sądu zależy przesłuchanie bądź samej strony, bądź jej zastępcy ustawowego, kuratora, nadzorca sądowego, lub zarządcy upadłości — bądź obojga. W sprawach spółek z osobistą odpowiedzialnością wspólników, można przesłuchać jednego lub kilku wspólników, osobiście odpowiedzialnych.

Art. 332. Jeżeli z przyczyn natury faktycznej lub prawnej na okoliczności sporne przesłuchać można jedną tylko stronę, sąd oceni, czy mimo to należy przesłuchać tę stronę, czy dowód ten pominąć w zupełności.

Art. 333. § 1. Jeżeli przesłuchanie stron nie dało dostatecznego wyniku pod względem wyświetlenia faktu spornego, sąd może przesłuchać pod przysięgą według swego wyboru jedną ze stron, która była przesłuchana bez przysięgi.

§ 2. Przesłuchanie jednej ze stron pod przysięgą co do pewnego faktu, nie wyklucza takiegoż przesłuchania drugiej strony co do innego faktu spornego.

Art. 334. Odpowiednio do faktu, który ma być wyświetlony, przesłuchanie strony pod przysięgą może być ograniczone do poszczególnych twierdzeń strony, wydzielonych z jej niezaprzyjętych zeznań.

Art. 335. Zeznania, złożone przez strony, choćby pod przysięgą, sąd oceni według swego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Art. 336. Do przesłuchania, przysięgi stron i uprzedzenia o karalności fałszywych zeznań pod przysięgą, mają zastosowanie odpowiednie przepisy o świadkach, wszakże przepisy o środkach przymusowych nie będą względem stron stosowane.

Rozdział III.

Zabezpieczenie dowodów.

Art. 337. Wolno przesłuchać świadków i dokonać oględzin bez udziału lub z udziałem biegłych nawet przed wytoczeniem powództwa w celu zabezpieczenia dowodu w następujących przypadkach:

- 1) gdy zachodzi obawa, że przeprowadzenie dowodów stanie się niewykonalnym lub zbyt utrudnionym;
- 2) gdy zachodzi potrzeba ustalenia wad albo wogóle właściwości rzeczy lub robót.

Art. 338. Podanie o zabezpieczenie dowodu wnosi się do sądu grodzkiego, w którego okręgu znajduje się przedmiot oględzin lub mieszkają świadkowie.

Art. 339. Jeżeli potrzeba zabezpieczenia dowodu zachodzi w toku sprawy, podanie o zabezpieczenie powinno być skierowane do sądu, w którym sprawa się toczy; atoli w przypadkach niecierpiących zwłoki może być skierowane do właściwego sądu grodzkiego.

Art. 340. Podanie powinno zawierać:

- 1) oznaczenie przeciwnika, jeżeli jest znany;
- 2) wskazanie faktów, na które dowód ma być przeprowadzony, wymienienie świadków oraz przedmiotu oględzin, a w razie potrzeby i biegłych;
- 3) przyczyny, usprawiedliwiające żądanie zabezpieczenia dowodu.

Art. 341. Zabezpieczenie dowodu może być bez wezwania przeciwnika dopuszczone tylko w przypadkach szczególnie niecierpiących zwłoki, tudzież gdy przeciwnik nie może być wskazany lub jest nieznany z miejsca pobytu.

Art. 342. Od postanowienia sądu, dopuszczającego zabezpieczenie dowodu, niema zażalenia.

Art. 343. § 1. Sąd wzywa interesowanych na termin, wyznaczony do przeprowadzenia dowodu; jednak w przypadkach szczególnie niecierpiących zwłoki, przeprowadzenie dowodu może być rozpoczęte nawet przed doręczeniem wezwania przeciwnikowi.

§ 2. Pozatem, do postępowania w przedmiocie przeprowadzenia dowodu, mają zastosowanie przepisy o przesłuchaniu świadków, oględzinach i opinii biegłych.

Art. 344. § 1. Strony mają prawo wskazywać w toku sprawy przed sądem orzekającym uchybienia, popełnione przy zabezpieczeniu dowodu.

§ 2. Sąd orzekający może i z urzędu nakazać uzupełnienie lub powtórzenie poprzedniego postępowania.

Art. 345. Żądający zabezpieczenia ponosi początkowo koszty postępowania w przedmiocie zabezpieczenia dowodu, co nie przesądza późniejszego rozstrzygnięcia o kosztach przez sąd orzekający.

Dział IV.

Orzeczenia sądowe.

Rozdział I.

Wyroki.

Art. 346. Gdy po zamknięciu rozprawy sąd uzna, że sprawa jest dostatecznie wyjaśniona do stanowczego rozstrzygnięcia stosunku spornego, wydaje wyrok. Zasądzeniu roszczenia nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że stało się ono wymagalnym w toku sprawy.

Art. 347. § 1. Na wniosek powoda, sąd może wydać wyrok częściowy, jeżeli dostatecznie wyjaśniona jest do rozstrzygnięcia tylko część żądania lub niektóre z żądań pozwu; to samo dotyczy powództwa wzajemnego.

§ 2. Na tej samej podstawie sąd może wydać wyrok częściowy, rozstrzygając co do całości żądania pozwu głównego lub wzajemnego.

Art. 348. § 1. Sąd, uznając roszczenie za usprawiedliwione w zasadzie, może wydać wyrok wstępny tylko co do samej zasady, co do spornej zaś wysokości żądania — zarządzić bądź dalszą rozprawę, bądź jej odroczenie.

§ 2. W razie zarządzenia dalszej rozprawy, wyrok co do wysokości żądania, jak również rozstrzygnięcie co do kosztów może zapaść dopiero po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego.

§ 3. Od zarządzenia dalszej rozprawy lub odroczenia niema środka odwoławczego.

Art. 349. Sąd nie ma prawa wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, ani zasądzać ponad żądanie.

Art. 350. Jeżeli w sprawie o szkody i straty lub o dochody sąd uzna, że ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, wówczas może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

Art. 351. W przypadkach prawem przewidzianych sąd stosuje normy prawa zwyczajowego skutkiem powołania się strony, o ile normy te są sądowi znane lub zostały w toku postępowania stwierdzone.

Art. 352. § 1. Jeżeli zachodzi potrzeba stosowania prawa obcego, sąd zasięgnie opinii Ministra Sprawiedliwości, o ile prawo to nie jest sądowi znane, albo nie zostało stwierdzone w toku postępowania.

§ 2. To samo dotyczy stwierdzenia wzajemności w stosunku do obcego państwa.

Art. 353. Wyrok może być wydany jedynie przez sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku.

Art. 354. § 1. Wyrok wydany będzie po niejawnym naradzie sędziów. Narada obejmuje dyskusję oraz głosowanie nad mającym zapaść orzeczeniem sądu.

§ 2. Przewodniczący zbiera głosy sędziów według ich starszeństwa służbowego, poczynając od najmłodszego, sam zaś głosuje ostatni. Sprawozdawca, jeżeli jest wyznaczony, głosuje pierwszy. Wyrok zapada większością głosów; w braku większości, przeważa zdanie przewodniczącego. Sędzia, który przy głosowaniu nie zgodził się z większością, może złożyć swoje zdanie odrębne z uzasadnieniem.

§ 3. Sentencję wyroku podpisują wszyscy sędziowie.

Art. 355. Sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu; nazwiska sędziów, protokółanta i prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie; datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku; wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy, wreszcie rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron.

Art. 356. § 1. Przewodniczący ogłasza sentencję wyroku publicznie przez jej odczytanie. Ogłoszenia nie wstrzymuje nieobecność stron.

§ 2. Wyrok z uzasadnieniem powinien być w ciągu dwóch tygodni sporządzony na piśmie. Sporządzenie uzasadnienia należy do sędziego sprawozdawcy, a gdyby nie był wyznaczony — do sędziego, któremu przewodniczący rozprawy to poruczy.

Art. 357. § 1. W sprawie zawilej, sąd może odroczyć wydanie wyroku na czas do dwóch tygodni, co przewodniczący ogłasza publicznie.

§ 2. W tym przypadku nie nastąpi ogłoszenie sentencji, lecz wydany będzie wyrok z uzasadnieniem na piśmie.

Art. 358. Wyrok z uzasadnieniem ponad to, co obejmuje sentencja, zawiera powody rozstrzygnięcia, a mianowicie ustalenie jego podstawy faktycznej przez wskazanie faktów, które sąd uznał za udowodnione, i dowodów, na jakich się oparł, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

Art. 359. Wyrok podpisują sędziowie, którzy brali udział w jego wydaniu. Gdyby którykolwiek z sędziów nie mógł podpisać wyroku, przewodniczący lub najstarszy służbą sędzia zaznacza na wyroku przyczynę braku podpisu.

Art. 360. Wyrok obowiązuje sąd od chwili ogłoszenia sentencji, a gdy ogłoszenia nie było, od chwili podpisania wyroku z uzasadnieniem.

Art. 361. § 1. Wypis wyroku z uzasadnieniem powinien być z urzędu doręczony stronom.

§ 2. Sekretarz sądu podpisuje wypisy wyroków, jak również odpisy całego wyroku lub tylko jego sentencji, które mogą być wydawane na żądanie i na koszt strony.

Rozdział II.

Natychmiastowa wykonalność wyroków.

Art. 362. Na wniosek powoda, sąd nada wyrokowi przy jego wydaniu rygor natychmiastowej wykonalności, w całości lub w części w następujących przypadkach:

- 1) jeżeli zasądza żądanie pozwu w całości lub w części na podstawie uznania ze strony pozwanego;
- 2) jeżeli zasądza alimenty lub wynagrodzenie za pracę;
- 3) jeżeli opóźnienie uniemożliwiłoby lub znacznie utrudniło wykonanie wyroku, albo naraziło powoda na straty;

4) jeżeli wyrok jest zaoczny;

5) jeżeli wyrok zapadł w sprawie, która według przepisów kodeksu może być rozpoznana przez wydział handlowy;

6) jeżeli wyrok zapadł w sprawie z wekslu, czeku lub dokumentu publicznego.

Art. 363. § 1. Sąd może uzależnić natychmiastową wykonalność wyroku od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia.

§ 2. Zabezpieczenie może polegać też na wstrzymaniu wydania powodowi sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu od pozwanego lub na wstrzymaniu sprzedaży zajętego majątku ruchomego. Sprzedaż nieruchomości wstrzymuje się z urzędu do czasu uprawomocnienia się wyroku.

§ 3. Zabezpieczenie musi być w każdym razie nakazane w przypadku, przewidzianym w punkcie trzecim artykułu poprzedzającego.

Art. 364. § 1. Natychmiastowa wykonalność nie będzie jednak wyrzeczona nawet za zabezpieczeniem, jeżeli wskutek wykonania wyroku może wyniknąć dla pozwanego niepowetowana szkoda. Przepis ten nie ma zastosowania do wyroków zasądzających alimenty lub wynagrodzenie za pracę.

§ 2. Natychmiastowa wykonalność nie będzie również wyrzeczona nawet za zabezpieczeniem w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa oraz przedsiębiorstwom państwowym, zastępowanym przez Prokuratorję Generalną.

Art. 365. Rygor natychmiastowej wykonalności ma moc obowiązującą od chwili ogłoszenia wyroku lub od chwili wydania wyroku, jeżeli sąd odroczył jego wydanie.

Rozdział III.

Wyroki zaoczne.

Art. 366. § 1. Na wniosek powoda będzie wydany przeciwko pozwanemu wyrok zaoczny, jeżeli pozwany nie stawiał się na posiedzenie, wyznaczone na rozprawę, albo mimo stawienia się nie bierze udziału w rozprawie.

§ 2. W tym przypadku przyjmuje się za prawdziwe oświadczenia faktyczne przytoczone w pozwie, o ile nie są sprzeczne z dowodami, znajdującymi się w aktach sprawy.

Art. 367. § 1. Wyrok, wydany w nieobecności pozwanego, nie będzie zaoczny, jeżeli pozwany żądał przeprowadzenia rozprawy w swej nieobecności, albo składał już w sprawie wyjaśnienia ustnie lub na piśmie.

§ 2. Sąd obowiązany jest rozważyć oświadczenia faktyczne i wnioski strony niestawiającej, znajdujące się w aktach sprawy.

Art. 368. W przypadkach braku dowodu doręczenia sąd może w ciągu dwóch tygodni wydać wyrok zaoczny dopiero po nadejściu tego dowodu.

Art. 369. Jeżeli w przypadku spółczestnictwa jednolitego jedni spółczestnicy sporu działają w sprawie, a inni nie działają, wyrok zaoczny zapaść nie może.

Art. 370. § 1. Pozwany, przeciwko któremu zapadł wyrok zaoczny, może założyć sprzeciw w ciągu dwóch tygodni od doręczenia mu wyroku.

§ 2. W piśmie, zawierającym sprzeciw, pozwany powinien przytoczyć zarzuty przeciwko żądaniu pozwu oraz fakty i dowody na ich uzasadnienie.

§ 3. Sprzeciw, nie odpowiadający temu wymaganiu, albo wniesiony po terminie, będzie przez sąd bez rozprawy odrzucony.

Art. 371. Po przyjęciu sprzeciwu, przewodniczący wyznacza termin rozprawy oraz zarządza doręczenie sprzeciwu powodowi.

Art. 372. § 1. Przy samem założeniu sprzeciwu, jak również później do czasu wydania przez sąd nowego wyroku, pozwany może żądać zawieszenia nadanego wyrokowi zaoczному rygoru natychmiastowej wykonalności.

§ 2. Wniosek ten sąd rozstrzygnie bez zwłoki.

§ 3. Od sądu zależy zarządzić wraz z zawieszeniem wykonalności środki zabezpieczenia, stosownie do przepisów poprzedzającego rozdziału.

Art. 373. Po ponownem rozpoznaniu sprawy sąd wydaje wyrok, którym albo utrzymuje w mocy wyrok zaoczny albo uchyla go i orzeka o żądaniu pozwu.

Art. 374. Koszty rozprawy zaocznej i sprzeciwu ponosi pozwany, choćby następnie wyrok zaoczny został uchylony.

Art. 375. Wyroki zaoczne mogą być zredagowane w skróconej formie.

Rozdział IV.

Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia wyroków.

Art. 376. § 1. Sąd może na posiedzeniu niejawnem sprostować w wyroku niedokładności, omyłki pisarskie, rachunkowe lub inne oczywiste omyłki.

§ 2. Sąd może, w razie potrzeby, zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę.

§ 3. Sprostowanie wyroku umieszcza się na oryginale, a na żądanie stron także na wypisach wyroku.

Art. 377. Strona może w ciągu dwóch tygodni od doręczenia wyroku zgłosić wniosek o jego uzupełnienie, jeżeli sąd nie orzekł o całości jej żądania lub co do natychmiastowej wy-

konalności wyroku. Sąd może przed rozstrzygnięciem wniosku o uzupełnienie wyroku w razie potrzeby zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę.

Art. 378. Sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku, jakie mogłyby się nastąpić przy jego wykonaniu.

Art. 379. Orzeczenie uzupełniające wyrok zapada w postaci wyroku, jeżeli uzupełnienie nie dotyczy wyłącznie kosztów lub natychmiastowej wykonalności.

Art. 380. Wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do założenia środka odwoławczego od wyroku.

Rozdział V.

Postanowienia sądu.

Art. 381. Sąd wydaje swe orzeczenie w postaci postanowienia, jeżeli w myśl przepisów niniejszego kodeksu nie zapada wyrok.

Art. 382. § 1. Sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania, jeżeli powód cofnął pozew, lub jeżeli wydanie wyroku stało się z innych przyczyn zbędne.

§ 2. Postanowienie o umorzeniu postępowania może zapaść bez rozprawy, jeżeli powód cofnął pozew w piśmie procesowym.

Art. 383. § 1. Postanowienie, wydane na podstawie rozprawy, doręcza się stronom tylko wówczas, gdy służy im zażalenie od postanowienia lub prawo żądania egzekucji.

§ 2. Postanowienia wydane bez rozprawy doręcza się obu stronom.

Art. 384. Postanowienia nie kończące postępowania (przedstanowcze) mogą być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności sprawy.

Art. 385. Do postanowień należy stosować odpowiednio przepisy o wyrokach, o ile kodeks nie stanowi inaczej.

Art. 386. Osobnego uzasadnienia na piśmie wymagają tylko postanowienia, od których służy zażalenie, jeżeli nie zostały wydane zgodnie z wnioskiem obu stron.

Rozdział VI.

Prawomocność orzeczeń sądowych.

Art. 387. Orzeczenie sądu staje się prawomocnym, jeżeli stronom nie służy środek odwoławczy, albo jeżeli po wydaniu orzeczenia strony w oświadczeniu, skierowanym do sądu, zrezygnowały z wnioskiem o odwołanie.

Art. 388. Orzeczenie prawomocne obowiązuje nie tylko strony i sąd, który je wydał, ale również inne sądy oraz urzędy Rzeczypospolitej.

Art. 389. Wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, nadto tylko między temi samymi stronami, jeżeli z ustaw inaczej nie wynika.

Dział V.

Postępowanie przed sądami grodzkimi.

Art. 390. § 1. Przepisy o postępowaniu w sądach okręgowych stosuje się w sądach grodzkich ze zmianami, przewidzianymi w niniejszym dziale.

§ 2. Przepisy o prawach i obowiązkach przewodniczącego oraz sądu stosuje się w sądzie grodzkim do sędziego tegoż sądu.

Art. 391. § 1. Strona, działająca bez adwokata, może ustnie zgłosić powództwo, jako też wnioski poza rozprawą do protokołu sądowego.

§ 2. Sąd, stosownie do okoliczności, zwróci powodowi uwagę bądź na niedopuszczalność powództwa z przyczyn formalnych, bądź na oczywistą jego bezzasadność.

§ 3. Stronie, działającej bez adwokata, sąd w razie potrzeby udzieli wskazówek o terminach czynności procesowych, a zwłaszcza o terminie apelacji lub zażalenia.

Art. 392. Pozew o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu w terminie, w którym najem wygasa, może wnieść do sądu jeszcze przed tym terminem.

Art. 393. § 1. Zarządzając doręczenie pozwu, sąd wyznaczy jednocześnie termin rozprawy tak, aby między doręczeniem, a dniem rozprawy upłynęło nie mniej niż trzy dni.

§ 2. Jeżeli pozwany chce wskazać poprzednika, może to zgłosić ustnie do protokołu sądowego.

Art. 394. W dniach, zgóry oznaczonych i podanych do publicznej wiadomości, sąd grodzki rozpoznaje sprawy, o których rozstrzygnięcie strony zgłaszają się w sądzie bez wezwania. Powództwo, jako też powództwo wzajemne zgłasza się wówczas do protokołu rozprawy.

Art. 395. § 1. Sąd grodzki może na wniosek pozwanego przekazać sprawę sądowi okręgowemu, jeżeli pozwany wytoczył przeciwko powodowi przed sądem okręgowym powództwo, wpływające na roszczenie powoda bądź dlatego, że ma z nim ścisły związek, bądź dlatego, że się nadaje do potrącenia.

§ 2. Jeżeli pozwany zamierza dopiero wytoczyć powództwo, sąd grodzki wyznaczy mu w tym celu termin trzydniowy.

Art. 396. § 1. Z pośród wyroków, ogłoszonych na posiedzeniu, sąd grodzki doręcza tylko wyroki zaoczne oraz wyroki w sprawach, w których występuje Prokuratorja Generalna. Poza tem wyrok z uzasadnieniem powinien być sporządzony na piśmie w ciągu dwóch tygodni, o ile strona tego zażądała przed upływem tygodnia od ogłoszenia wyroku. O sporządzeniu uzasadnienia sąd zawiadomi strony; od daty tego zawiadomienia biegnie termin do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku.

§ 2. Postanowienia doręcza się stronom z wyjątkiem postanowień ogłoszonych na posiedzeniu, na które strona była należycie wezwana.

Art. 397. Powództwo o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania musi być wytoczone w ciągu miesiąca, licząc od dnia, w którym powód dowiedział się o zakłóceniu lub utracie posiadania, nie później jednak, jak przed upływem sześciu miesięcy od chwili zakłócenia lub utraty posiadania.

Art. 398. W sprawach o ochronę lub przywrócenie posiadania sąd bada jedynie ostatni stan spokojnego posiadania i fakt naruszenia, nie rozpoznając samego prawa, ani dobrej wiary pozwanego. W wyroku sąd może stosownie do okoliczności wydać odpowiednie zarządzenia. Wyrok nie tamuje dochodzenia samego prawa w odrębnym procesie.

Art. 399. § 1. Niezależnie od orzekania w sprawach cywilnych, przekazanych sądom grodzkim, sądy te są właściwe do przeprowadzenia pojednania stron.

§ 2. Przed wytoczeniem powództwa, bez względu na rzeczową właściwość sądu, można zwrócić się do sądu grodzkiego, w którego okręgu przeciwnik ma miejsce zamieszkania, o zawezwanie go do pojednania. W wezwaniu należy zwięźle oznaczyć sprawę, nie można go doręczyć poza okręgiem tego sądu grodzkiego.

§ 3. Z posiedzenia spisuje się protokół, a jeżeli doszło do ugody, osnowę jej wciąga się do protokołu. Strony podpisują protokół, a gdyby go podpisać nie mogły, niemożność tę stwierdza sąd.

§ 4. Jeżeli wzywający nie stawił się na posiedzenie, sąd na żądanie przeciwnika włoży na niego obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych próbą pojednania.

Dział VI.

Środki odwoławcze.

Rozdział I.

Apelacja.

Art. 400. § 1. Od wyroku sądu okręgowego służy skarga do sądu apelacyjnego w terminie dwutygodniowym od doręczenia wyroku skarżącemu.

§ 2. Skargę apelacyjną wnosi się do sądu okręgowego.

Art. 401. Pozwany, przeciwko któremu zapadł wyrok zaoczny, może założyć apelację, jeżeli nie wnosi sprzeciwu.

Art. 402. Skarga apelacyjna powinna czynić zadość ogólnym wymaganiom, przepisany dla pism procesowych, a nadto ma zawierać:

1) oznaczenie zaskarżonego wyroku ze wskazaniem, czy apelacja skierowana jest przeciwko całemu wyrokowi, czy przeciwko jego części;

2) zwięźle wyłożenie podstaw apelacji ze wskazaniem w razie potrzeby nowych faktów i dowodów, nieprzytoczonych przed sądem okręgowym;

3) wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku (wniosek apelacyjny) z wyraźnym oznaczeniem żądanej zmiany.

Art. 403. § 1. Przewodniczący w sądzie okręgowym wydaje w razie potrzeby zarządzenia co do usunięcia w terminie tygodniowym braków skargi apelacyjnej; zwraca ją apelującemu w razie ich nieusunięcia, jak również wtedy, gdy skarga jest spóźniona.

§ 2. Jeżeli skarga odpowiada wymaganiom formalnym, przewodniczący zarządzi jej doręczenie stronie przeciwnej.

Art. 404. § 1. W ciągu dwóch tygodni od doręczenia skargi apelacyjnej strona przeciwna może wnieść do sądu okręgowego odpowiedź na skargę, lub założyć skargę apelacyjną wzajemną, którą może połączyć z odpowiedzią. Przepis artykułu poprzedzającego ma odpowiednie zastosowanie.

§ 2. Skarga apelacyjna wzajemna traci moc w razie cofnięcia apelacji głównej lub jej odrzucenia z powodów formalnych.

Art. 405. Po upływie terminu na wniesienie odpowiedzi na skargę apelacyjną lub apelacji wzajemnej albo po zarządzeniu ich doręczenia, sąd okręgowy niezwłocznie przedstawia sądowi apelacyjnemu akta sprawy.

Art. 406. Jeżeli przewodniczący w sądzie apelacyjnym dostrzeże, że skarga nie odpowiada wymaganiom formalnym, skieruje ją na posiedzenie niejawne. Na posiedzeniu tem sąd stosownie do okoliczności może sam wydać odpowiednie postanowienie albo zarządzić zwrot skargi wraz z aktami sprawy sądowi okręgowemu celem postąpienia według przepisów kodeksu.

Art. 407. Przewodniczący w sądzie apelacyjnym skieruje sprawę do rozpoznania na posiedzeniu niejawnem:

1) jeżeli apelacja zarzuca nieważność postępowania;

2) jeżeli obie strony w jakimkolwiek piśmie zrzekły się przeprowadzenia rozprawy. Jednak od uznania sądu zależy wyznaczenie rozprawy.

Art. 408. Przewodniczący wyznacza termin rozprawy i sędziego sprawozdawcę.

Art. 409. § 1. Rozprawa przed sądem apelacyjnym odbędzie się bez względu na niestawiennictwo jednej lub obu stron.

§ 2. Wydany wyrok nie jest w żadnym razie zaoczny.

Art. 410. W postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzać żądania pozwu, ani występować z nowymi roszczeniami. Jednak w razie zmiany okoliczności można żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości.

Art. 411. Sąd apelacyjny może pominąć nowe fakty i dowody, jeżeli strona mogła je przytoczyć w postępowaniu przed sądem okręgowym, chyba że możliwość lub potrzeba powołania się na nie wynikła później. Tak samo sąd postąpi z faktami i dowodami, nieprzytoczonymi w pismach apelacyjnych, a powołanymi dopiero na rozprawie.

Art. 412. § 1. Jeżeli w sądzie okręgowym jedna ze stron była przesłuchana pod przysięgą, sąd apelacyjny nie może na ten sam fakt przesłuchać pod przysięgą strony przeciwnej.

§ 2. Jeżeli strona w sądzie okręgowym uchyliła się od zeznania pod przysięgą, sąd apelacyjny rozważy powody takiego zachowania się strony i odpowiednio do okoliczności oceni, czy strona ta może być przesłuchana pod przysięgą w postępowaniu apelacyjnym.

Art. 413. § 1. Rozprawa rozpoczyna się od sprawozdania sędziego, który w związku z podstawami i wnioskami apelacyjnymi przedstawia dotychczasowy przebieg sprawy i streszcza, lub odczytuje zaskarżony wyrok, jako też podaje istotną treść pism apelacyjnych.

§ 2. Z kolei głos zabierają strony: pierwszy głos należy do apelującego, a jeżeli obie strony założyły apelację — do powoda.

Art. 414. Skarga apelacyjna może być cofnięta pismem, którego odpis doręcza się stronie przeciwnej, lub ustnie na rozprawie. W razie cofnięcia skargi, sąd apelacyjny umarza postępowanie apelacyjne i orzeka o kosztach, jak w przypadku cofnięcia pozwu.

Art. 415. § 1. Sąd apelacyjny rozpoznaje sprawę w granicach wniosków apelacyjnych i zatwierdza lub zmienia albo uchyla wyrok sądu okręgowego w całości lub w części.

§ 2. Sąd apelacyjny może uchylić wyrok w całości lub w części, jeżeli postępowanie przed sądem okręgowym dotknięte jest nieważnością, albo jeżeli sąd okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy. Przyczyny uchylenia sąd apelacyjny bierze z urzędu pod rozwagę.

Art. 416. Nieważność zachodzi:

- 1) jeżeli droga procesu cywilnego była niedopuszczalną;
- 2) jeżeli strona nie miała zdolności procesowej, należytego zastępstwa lub brak było upoważnienia do prowadzenia sprawy;

3) jeżeli o to samo roszczenie między temi samemi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta;

4) jeżeli sprawa już była prawomocnie rozstrzygnięta;

5) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa;

6) jeżeli brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy;

7) jeżeli strona była pozbawiona możliwości obrony swych praw.

Art. 417. Sąd apelacyjny na wniosek strony bierze pod rozwagę również te postanowienia sądu okręgowego, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy.

Art. 418. Sąd apelacyjny orzeka nie tylko na podstawie przewodu apelacyjnego, lecz także na podstawie przewodu w sądzie okręgowym, o ile co do wyników postępowania w tym sądzie nie zaszła zmiana w postępowaniu przed sądem apelacyjnym.

Art. 419. § 1. Sąd apelacyjny, jeżeli uchyla zaskarżony wyrok, a pozwu nie odrzuca, odsyła sprawę sądowi okręgowemu do ponownego rozpoznania.

§ 2. Sąd apelacyjny jednak rozpozna sprawę, choćby zachodziły przyczyny uchylenia wyroku, jeżeli stan sprawy nie wymaga odesłania jej do sądu okręgowego.

Art. 420. § 1. Wyrok sądu apelacyjnego, o ile kodeks inaczej nie stanowi, jest natychmiast wykonalny, jednak sąd apelacyjny może uzależnić jego wykonanie od założenia przez powoda stosownego zabezpieczenia, a nawet — jeżeli skutek wykonania wyroku mogłaby wyniknąć dla pozwanego niepowetowana szkoda — wstrzymać wykonanie aż do uprawomocnienia się wyroku.

§ 2. Zabezpieczenie może polegać też na wstrzymaniu wydania powodowi sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu od pozwanego lub na wstrzymaniu sprzedaży zajętego majątku ruchomego.

Art. 421. Wyrok sądu apelacyjnego nie ma natychmiastowej wykonalności:

1) w sprawach o prawość rodu i o ustalenie stanu cywilnego;

2) w sprawach o rozwiązanie lub o unieważnienie małżeństwa;

3) w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa oraz przedsiębiorstwom państwowym, zastępowanym przez Prokuraturę Generalną. Nadto sprzedaż nieruchomości wstrzymuje się z urzędu do czasu uprawomocnienia się wyroku.

Art. 422. W razie zmiany wykonanego już wyroku sądu okręgowego sąd apelacyjny może na wniosek pozwanego, zgłoszony przed zamknięciem rozprawy, orzec w swym wyroku bez osobnego procesu co do zwrotu lub przywrócenia do poprzedniego stanu.

Art. 423. Po rozstrzygnięciu sprawy i po doręczeniu stronom orzeczenia sąd apelacyjny zwraca akta sądowi okręgowemu.

Art. 424. Przepisy o postępowaniu przed sądem okręgowym mają odpowiednie zastosowanie do postępowania apelacyjnego, jeżeli niema szczególnych przepisów o apelacji.

Art. 425. Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się odpowiednio w postępowaniu z apelacji od wyroku sądu grodzkiego do sądu okręgowego, jednak z następującymi zmianami:

1) nieważność zachodzi również, jeżeli sąd grodzki orzekł w sprawie należącej bez względu na wartość przedmiotu sporu do właściwości sądu okręgowego;

2) w przypadkach, gdy wyroku się nie doręcza, apelacja służy stronie tylko wtedy, gdy we właściwym terminie zażądała sporządzenia wyroku z uzasadnieniem na piśmie; termin do apelacji biegnie od dnia zawiadomienia strony, że wyrok z uzasadnieniem został sporządzony.

Rozdział II.

Zażalenie.

Art. 426. § 1. Od postanowień sądu okręgowego jako też od zarządzeń przewodniczącego, o ile kodeks nie zawiera odmiennego przepisu, służy zażalenie do sądu apelacyjnego w terminie tygodniowym.

§ 2. Od postanowienia, zawartego w wyroku, można założyć zażalenie bądź odrębnie, bądź w apelacji od wyroku.

Art. 427. § 1. Jeżeli niema odmiennego przepisu, zażalenie nie wstrzymuje ani postępowania w sprawie, ani wykonania zaskarżonego postanowienia.

§ 2. Jednak sąd okręgowy może wstrzymać wykonanie postanowienia aż do rozstrzygnięcia zażalenia. Od tego postanowienia niema środka odwoławczego.

Art. 428. § 1. Przepisy o apelacji mają odpowiednie zastosowanie do zażalenia z tą zmianą, że niema zażalenia wzajemnego i że sąd okręgowy przedstawia akta sądowi apelacyjnemu niezwłocznie po doręczeniu zażalenia stronie przeciwnej, odpowiedź zaś na zażalenie wnosi się w terminie tygodniowym wprost do sądu apelacyjnego.

§ 2. Sąd apelacyjny rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym; przed rozstrzygnięciem może zażądać wyjaśnień, a w razie potrzeby zarządzić przeprowadzenie dowodów lub wyznaczyć rozprawę.

Art. 429. Zażalenie od orzeczenia co do natychmiastowej wykonalności wyroku sąd apelacyjny rozstrzygnie niezwłocznie po nadejściu akt z sądu okręgowego.

Art. 430. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się odpowiednio do zażalenia od postanowienia sądu grodzkiego do sądu okręgowego.

Rozdział III.

Kasacja.

Art. 431. § 1. Od wyroków drugiej instancji służy skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego.

§ 2. Z wyrokami zrównane są postanowienia drugiej instancji, kończące postępowanie.

Art. 432. § 1. W sprawach o roszczenia majątkowe skarga kasacyjna służy tylko wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia przenosi pięćset złotych. Co do oznaczenia tej wartości stosuje się odpowiednio przepisy o wartości przedmiotu sporu.

§ 2. Skarga kasacyjna nie służy w sprawach o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania.

Art. 433. Skargę kasacyjną oprócz można na następujących podstawach:

1) na naruszeniu prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie;

2) na pogwałceniu istotnych przepisów postępowania, jeżeli uchybienia te mogły wpłynąć stanowczo na wynik sprawy.

Art. 434. Skarga kasacyjna powinna czynić zadość ogólnym warunkom pisma procesowego tudzież zawierać oznaczenie zaskarżonego wyroku, przytoczenie podstaw kasacyjnych oraz ich uzasadnienie, jako też wniosek o uchylenie lub zmianę wyroku w całości, bądź w części. W sprawach o roszczenia majątkowe należy podać także wartość przedmiotu zaskarżenia.

Art. 435. § 1. Skargę kasacyjną wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok. Skarga winna być wniesiona w terminie miesięcznym od doręczenia wyroku stronie skarżącej.

§ 2. Do skargi należy dołączyć dowód wpłacenia przepisanej kaucji, bez której skarga jest niedopuszczalna. Strona zwolniona od opłat sądowych nie składa kaucji.

Art. 436. § 1. Sąd drugiej instancji odrzuci na posiedzeniu niejawnym skargę kasacyjną wniesioną po upływie przepisanego terminu lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jako też skargę, której braków strona nie uzupełniła w wyznaczonym terminie.

§ 2. Od postanowienia, odrzucającego skargę kasacyjną, służy zażalenie do Sądu Najwyższego w terminie tygodniowym od doręczenia postanowienia.

Art. 437. Strona przeciwna może wnieść odpowiedź na skargę w terminie dwutygodniowym od doręczenia jej skargi kasacyjnej. Po upływie terminu na wniesienie odpowiedzi lub po zarządzeniu doręczenia odpowiedzi sąd drugiej instancji niezwłocznie przedstawi skargę i odpowiedź z aktami obu instancji Sądowi Najwyższemu.

Art. 438. Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnem odrzuca skargę kasacyjną, jeżeli ulegała odrzuceniu przez sąd drugiej instancji, bądź też zwraca ją temuż sądowi celem usunięcia dostrzeżonych braków. Sąd Najwyższy może rozpoznać również na posiedzeniu niejawnem sprawę, jeżeli skarga oparta jest wyłącznie na pogwałceniu przepisów postępowania lub jeżeli obie strony zrzekły się rozprawy.

Art. 439. § 1. Poza przypadkami wymienionymi w artykule poprzedzającym wyznaczona będzie rozprawa. Zawiadomienie o terminie rozprawy wysyła się stronom jedynie na ich żądanie, wyrażone na piśmie, i tylko do miejsca zamieszkania wskazanego w Warszawie.

§ 2. Sędzia sprawozdawca przedstawia na rozprawie więźle stan sprawy ze szczególnem uwzględnieniem podstaw i wniosków kasacyjnych.

§ 3. Rozprawa odbywa się w granicach skargi kasacyjnej, jednak strony mogą przytaczać nowe uzasadnienie podstaw kasacyjnych.

Art. 440. Postępowanie przed Sądem Najwyższym ulega zawieszeniu jedynie na zgodny wniosek obu stron.

Art. 441. Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej, jednak bierze z urzędu pod rozwagę, czy wyrok zaskarżony nie zapadł z pogwałceniem istotnych przepisów postępowania lub czy nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu.

Art. 442. § 1. Sąd Najwyższy orzeka po wysłuchaniu wniosków prokuratora.

§ 2. Prokurator przedstawia swoje wnioski ustnie po sprawozdaniu sędziego, a na rozprawie po głosach stron.

Art. 443. Sąd Najwyższy oddala skargę, jeżeli nie ma usprawiedliwionych podstaw kasacyjnych, albo jeżeli wyrok zaskarżony pomimo błędnego uzasadnienia w wyniku ostatecznym odpowiada prawu.

Art. 444. Sąd Najwyższy w miarę uwzględnienia skargi uchyla wyrok zaskarżony w całości lub w części i odsyła sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał wyrok lub innemu sądowi równorzędnemu. W razie odesłania sprawy temu samemu sądowi, sąd ten rozpoznaje ją w innym składzie sędziów.

Art. 445. Sąd, któremu sprawa została odesłana, związany jest wykładnią prawa, zawartą w orzeczeniu Sądu Najwyższego.

Nie można opierać skargi kasacyjnej na wyrok, wydany po ponownem rozpoznaniu sprawy, na podstawach sprzecznych z wykładnią prawną ustaloną przez Sąd Najwyższy.

Art. 446. § 1. Jeżeli Sąd Najwyższy uznał, że niema pogwałcenia istotnych przepisów postępowania, a zachodzi naruszenie prawa materialnego, może na wniosek jednej ze stron orzec co do istoty sprawy zamiast odesłania sprawy do ponownego rozpoznania. Przy wydaniu wyroku Sąd Najwyższy jest związany stanem faktycznym ustalonym w zaskarżonym wyroku.

§ 2. Co do istoty sprawy prokurator wniosków nie przedstawia.

Art. 447. Uchylając wyrok, Sąd Najwyższy może również, zamiast odesłania sprawy sądowi drugiej instancji, znieść całe postępowanie, jeżeli pozew uległ odrzuceniu przez niższe instancje.

Art. 448. § 1. Jeżeli niema szczególnych przepisów o postępowaniu przed Sądem Najwyższym, stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji, a co do zażalenia na odrzucenie skargi kasacyjnej oraz na odmowę zwrotu kaucji kasacyjnej stosuje się odpowiednio przepisy o zażaleniu.

§ 2. Orzeczeń Sądu Najwyższego nie doręcza się stronom z wyjątkiem w sprawach, w których uczestniczy Prokurator Generalna.

Tytuł IV.

Wznowienie postępowania.

Art. 449. Na zasadzie przepisów niniejszego tytułu można żądać wznowienia postępowania, zakończonemu wyrokiem prawomocnym.

Art. 450. Można żądać wznowienia postępowania i uchylenia wyroku z powodu nieważności:

1) jeżeli orzekał sędzia wyłączony z mocy ustawy, a strona przed uprawomocnieniem się wyroku nie mogła domagać się wyłączenia;

2) jeżeli strona wskutek naruszenia przepisów prawa, pozbawiona była możności działania lub nie mając zdolności procesowej, nie była należycie zastąpiona; jednak nie można żądać wznowienia, jeżeli brak zastępstwa zarzucano przed uprawomocnieniem się wyroku albo jeżeli strona potwierdziła dokonane czynności procesowe.

Art. 451. Niema skargi o wznowienie od wyroków Sądu Najwyższego z powodu nieważności.

Art. 452. § 1. Można również żądać wznowienia na tej podstawie:

1) że wyrok został oparty na dokumencie podrobionym bądź sfałszowanym, lub na skazującym wyroku karnym, następnie uchylonym;

2) że wyrok został uzyskany przez czyn karalny.

§ 2. Można również żądać wznowienia w razie późniejszego wykrycia prawomocnego orzeczenia, dotyczącego tego samego stosunku prawnego, bądź takich nowych okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ istotny na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu.

Art. 453. Można żądać wznowienia z powodu czynu karnego jedynie wówczas, gdy czyn został ustalony prawomocnym wyrokiem skazującym, chyba że postępowanie karne nie może być wszczęte lub że zostało umorzone z innych przyczyn, niż brak dowodów.

Art. 454. Sąd, który wydał zaskarżony wyrok, jest właściwy do wznowienia postępowania z przyczyn nieważności. Gdy zaskarżono wyroki różnych instancji, jest właściwy sąd instancji wyższej. Do wznowienia na innej podstawie jest właściwy sąd, który ostatni orzekł co do istoty sprawy.

Art. 455. § 1. Skargę o wznowienie wnosi się w terminie miesięcznym, licząc:

1) w przypadku udziału sędziego wyłączonego — od dnia, w którym strona dowiedziała się o przyczynie wyłączenia;

2) w przypadku, jeżeli strona pozbawiona była możliwości działania lub nie była należycie zastąpiona — od dnia, w którym zaskarżony wyrok doręczono stronie albo jej zastępcy ustawowemu;

3) w przypadku czynu karnego lub uchylenia wyroku skazującego — od dnia uprawomocnienia się wyroku lub postanowienia, zapadłego w postępowaniu karnym;

4) w przypadkach późniejszego wykrycia orzeczenia, albo nowych faktów i dowodów — od dnia, w którym strona dowiedziała się o nich.

§ 2. Bieg terminu rozpoczyna się nie wcześniej, jak od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku.

Art. 456. Po upływie lat dziesięciu od uprawomocnienia się wyroku nie można żądać wznowienia z wyjątkiem przypadku, jeżeli strona pozbawiona była możliwości działania lub nie była należycie zastąpiona.

Art. 457. Skarga o wznowienie powinna czynić zadość warunkom pozwu, tudzież zawierać oznaczenie zaskarżonego

wyroku, podstawę wznowienia i jej uzasadnienie, okoliczności stwierdzające zachowanie terminu do wniesienia skargi, wreszcie wnioszek o uchylenie lub zmianę zaskarżonego wyroku.

Art. 458. § 1. Sąd zbada na posiedzeniu niejawnym, czy skarga jest wniesiona w terminie i czy opiera się na ustawowej podstawie wznowienia. Na żądanie sądu skarżący uprawdopodobni okoliczności, stwierdzające zachowanie terminu lub dopuszczalność wznowienia. W braku jednego z warunków ustawowych sąd skargę odrzuci, w przeciwnym razie wyznaczy rozprawę.

§ 2. Sąd również skargę odrzuci na rozprawie, jeżeli okaże się brak ustawowej podstawy wznowienia albo niezachowanie terminu.

Art. 459. § 1. Sąd postanowi po rozważeniu stanu rzeczy, czy naprzód rozstrzygnąć tylko o dopuszczalności wznowienia, czy też połączyć badanie dopuszczalności z rozpoznaniem sprawy.

§ 2. Od postanowienia, dopuszczającego wznowienie, niema zażalenia.

Art. 460. Jeżeli Sąd Najwyższy jest właściwy do rozstrzygnięcia o wznowieniu, wyda tylko postanowienie o dopuszczalności wznowienia, natomiast rozpoznanie sprawy przekaze sądowi drugiej instancji.

Art. 461. Sędzia, którego udział lub zachowanie się w procesie poprzednim jest podstawą skargi, jest wyłączony od orzekania w postępowaniu ze skargi o wznowienie.

Art. 462. Do postępowania ze skargi o wznowienie stosuje się odpowiednio poza przepisami niniejszego tytułu inne przepisy kodeksu.

Art. 463. Wniesienie skargi o wznowienie nie tamuje wykonania zaskarżonego wyroku. Jednak sąd może na wniosek strony wstrzymać wykonanie wyroku w razie uprawdopodobnienia, że skarżącemu grozi niepowetowana szkoda, chyba że strona przeciwna złoży odpowiednie zabezpieczenie.

Art. 464. Dalsze wznowienie jest niedopuszczalne od prawomocnego orzeczenia, zapadłego wskutek skargi o wznowienie.

Tytuł V.

Postępowania odrębne.

Rozdział I.

Postępowanie nakazowe.

Art. 465. Powód może żądać w pozwie, aby sąd wydał przeciwko pozwanemu nakaz zapłaty wierzytelności pieniężnej, albo uiszczenia innych rzeczy zamiennych, jeżeli żądanie pozwu

jest uzasadnione w całości dołączonymi do pozwu dokumentami, bądź publicznymi, sporządzonymi przez władze lub urzędy polskie, bądź prywatnymi, na których podpisy uwierzytelnione są przez sąd lub notariusza w Polsce.

Art. 466. § 1. Powód może również żądać wydania nakazu zapłaty przeciwko każdemu zobowiązanemu z wekslu lub czeku, jeżeli roszczenie opiera się na wekslu lub czeku, mającym wszelkie warunki ważności i nie nasuwającym podejrzenia co do jego prawdziwości.

§ 2. Do pozwu należy dołączyć weksel lub czek oraz wszystkie dokumenty, potrzebne do uzasadnienia roszczenia.

§ 3. Nakaz na rzecz osoby, która z wekslu lub czeku jest bezpośrednio uprawnioną, wydać można jedynie wtedy, gdy przejście prawa na nią udowodnione jest dokumentami, wymienionymi w artykule poprzedzającym.

Art. 467. Jeżeli z samego dokumentu, wekslu lub czeku wynika, że przeciwko roszczeniu mógłby być podniesiony zarzut przedawnienia, nakaz wydać można jedynie wówczas, gdy powód udowodni w pozwie przerwanie lub wstrzymanie biegu przedawnienia dokumentami publicznymi lub nakazu, a pozew nadaje się do zwykłego postępowania w tym samym sądzie, wówczas zastosować należy odpowiednie przepisy kodeksu; w razie przeciwnym należy pozew odrzucić.

Art. 468. Jeżeli nie można wydać nakazu, a pozew nadaje się do zwykłego postępowania w tym samym sądzie, wówczas zastosować należy odpowiednie przepisy kodeksu; w razie przeciwnym należy pozew odrzucić.

Art. 469. § 1. Nakaz wydaje sąd w osobie jednego sędziego bez rozprawy i bez wezwania pozwanego, któremu doręcza się pozew wraz z nakazem i odpisami dokumentów.

§ 2. Sąd orzeka nakazem, że pozwany ma w ciągu tygodnia, a gdy chodzi o roszczenie z wekslu lub czeku, w ciągu dni trzech, od doręczenia, zaspokoić roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tymże terminie zarzuty.

Art. 470. § 1. Nakaz od chwili wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, a jeżeli był wydany na podstawie wekslu lub czeku staje się nadto natychmiast wykonalnym z upływem terminu udzielonego do zaspokojenia roszczenia.

§ 2. Sąd na wniosek pozwanego może ograniczyć zabezpieczenie według swego uznania, a w razie wniesienia zarzutów wstrzymać wykonanie nakazu.

§ 3. Nakaz prawomocny ma skutki wyroku prawomocnego.

Art. 471. § 1. Pismo, obejmujące zarzuty, należy wnieść do sądu, który wydał nakaz.

§ 2. Pismo powinno zawierać wszystkie te zarzuty, które w postępowaniu przed sądem okręgowym należy pod przepisaniem rygorem zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy. Fakty i dowody mogą być przytaczane aż do zamknięcia rozprawy, jak w zwykłym postępowaniu.

§ 3. Przewodniczący zarządzi doręczenie pisma powodowi z jednoczesnym wyznaczeniem terminu rozprawy.

§ 4. Pismo spóźnione sąd odrzuci bez rozprawy.

Art. 472. Sąd po przeprowadzeniu rozprawy orzeknie wyrokiem, że nakaz utrzymuje w mocy, albo że go uchyla w całości lub w części i w tym zakresie żądania powoda oddala.

Art. 473. Jeżeli pozwany cofnął zarzuty, sąd orzeknie postanowieniem, że nakaz pozostaje w mocy. W tym przypadku co do kosztów stosuje się odpowiednio przepisy o kosztach, przewidziane w razie cofnięcia pozwu.

Art. 474. W braku przepisów szczególnych, stosuje się w postępowaniu nakazowym przepisy niniejszego kodeksu, jednak do pozwu nie można dołączać odpisów zamiast oryginałów, od wydania nakazu nie służą środki odwoławcze z wyjątkiem zażalenia od orzeczenia o kosztach i powództwo wzajemne jest niedopuszczalne.

Art. 475. W razie uwzględnienia zażalenia od odmowy wydania nakazu, sąd drugiej instancji odsyła sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Rozdział II.

Postępowanie upominawcze.

Art. 476. Powód w pozwie, którym dochodzi w sądzie grodzkim od swego dłużnika osobistego sumy pieniężnej do wysokości tysiąca złotych, może żądać, aby sąd wydał przeciwko pozwanemu nakaz zapłaty.

Art. 477. § 1. Sąd wydaje nakaz bez rozprawy i bez wezwania pozwanego, któremu doręcza się pozew wraz z nakazem.

§ 2. Nakazem sąd orzeka, że pozwany ma w ciągu dwóch tygodni od doręczenia zaspokoić roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tym terminie sprzeciw.

Art. 478. § 1. Sprzeciw może być wniesiony w dowolnej formie pod jakąkolwiek nazwą — na piśmie lub ustnie do protokołu sądowego, nawet bez przytoczenia podstaw, faktów i dowodów.

§ 2. Osnowa przepisu niniejszego powinna być podana pozwanemu wraz z nakazem.

Art. 479. Sąd bez rozprawy odrzuci sprzeciw spóźniony. Pozwany może postawić wniosek o przywrócenie terminu, jeżeli kodeks na to zezwala. Wniosek uwzględniony ma skutki sprzeciwu, wniesionego we właściwym czasie.

Art. 480. § 1. Jeżeli sprzeciw wniesiono we właściwym czasie, nakaz traci moc, nawet gdyby sprzeciw dotyczył tylko części roszczenia, albo był zgłoszony przez któregokolwiek z pozwanych o to samo roszczenie.

§ 2. Sprzeciw, zgłoszony co do jednego lub niektórych tylko roszczeń, objętych wspólnym pozwem, uchyla nakaz jedynie co do nich.

Art. 481. Sąd zarządzi doręczenie sprzeciwu powodowi z jednoczesnym wyznaczeniem terminu rozprawy.

Art. 482. § 1. Sąd odmówi wydania nakazu:

1) jeżeli roszczenie nie nadaje się do dochodzenia w drodze postępowania upominawczego lub wogóle procesu cywilnego.

2) jeżeli z samej osnowy pozwu wynika, że roszczenie jest oczywiście bezzasadne;

3) jeżeli zaspokojenie roszczenia zawisłe jest od świadczenia wzajemnego;

4) jeżeli miejsce pobytu pozwanego nie jest znane, albo gdyby doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju.

§ 2. Okoliczności powyższe stanowią przeszkodę do wydania nakazu, jeżeli zachodzą choćby co do części roszczenia lub przeciwko jednemu z kilku współpozwanym.

Art. 483. § 1. Sąd zawiadamia powoda o odmowie wydania nakazu. Od odmowy niema zażalenia; natomiast powód może w ciągu miesiąca żądać skierowania sprawy do zwykłego postępowania.

§ 2. Powód nie traci prawa wytoczenia ponownego powództwa, jeżeli nie skorzystał z tego terminu.

Art. 484. Nakaz prawomocny ma skutki prawomocnego wyroku.

Art. 485. W postępowaniu upominawczem w braku przepisów szczególnych stosuje się przepisy niniejszego kodeksu.

KSIEGA TRZECIA.

Sąd polubowny.

Rozdział I.

Zapis na sąd polubowny.

Art. 486. § 1. Strony w granicach swej zdolności do samodzielnego zobowiązania się mogą zawrzeć umowę o oddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (zapis na sąd polubowny).

§ 2. Dopóki strony obowiązują taką umową, nie można żądać rozpoznania sporu przez sąd państwowy.

Art. 487. § 1. Zapis na sąd polubowny musi być sporządzony na piśmie i podpisany przez obie strony. W zapisie oznaczyć należy dokładnie przedmiot sporu, bądź stosunek prawny, z którego spór wynikł lub wyniknąć może.

§ 2. Zmiany i uzupełnienia w zapisie wymagają tej samej formy.

Art. 488. § 1. Sędziego polubownego (arbitra) wyznaczyć można bądź w samym zapisie, bądź po jego sporządzeniu.

§ 2. Każda strona wyznacza jednego sędziego, a wyznaczeni sędziowie wybiorą przewodniczącego sądu polubownego (superarbitra), o ile zapis inaczej nie stanowi.

Art. 489. § 1. Sędzią polubownym może być każda osoba fizyczna, nieograniczona w zdolności do działania, umiejąca czytać i pisać.

§ 2. Sędzią polubownym nie może być sędzia państwowy.

Art. 490. § 1. Strona, która wyznaczyła sędziego polubownego, zawiadomi o tem przeciwnika, wzywając go, aby w ciągu tygodnia również wyznaczył sędziego polubownego i zawiadomił ją o swym wyborze.

§ 2. Zawiadomienia dokonywa się przez notariusza lub listem poleconym.

§ 3. Jeżeli wyznaczenie sędziego polubownego należy według zapisu do osoby trzeciej, może ją o to wezwać każda strona; w tym przypadku stosuje się również powyższy termin oraz sposób wezwania i zawiadomienia.

Art. 491. Każdą ze stron wiąże dokonane przez nią wyznaczenie sędziego polubownego od chwili otrzymania przez przeciwnika o tem zawiadomienia.

Art. 492. § 1. Jeżeli wezwany nie wyznaczył w terminie sędziego polubownego, albo gdy sędziowie nie zgodzili się na wybór przewodniczącego, sąd państwowy wyznaczy na wniosek strony sędziego polubownego lub przewodniczącego, o ile zapis inaczej nie stanowi.

§ 2. Od wyznaczenia sędziego polubownego i przewodniczącego niema zażalenia.

Art. 493. § 1. Strona może wyłączyć sędziego polubownego z tych samych przyczyn, które uzasadniają wyłączenie sędziego państwowego i w tym samym czasie. Jednak prawo wyłączenia sędziego polubownego przez stronę, która go wyznaczyła, służy jej tylko wtedy, gdy o przyczynie wyłączenia dowiedziała się dopiero po ustanowieniu sędziego.

§ 2. Zapis na sąd polubowny nie może zawierać zastrzeżeń sprzecznych z przepisem tego artykułu.

Art. 494. Z ważnych przyczyn sędzia polubowny może się zwolnić od przyjętego obowiązku.

Art. 495. Sąd państwowy na wniosek strony wezwie opieszalego sędziego polubownego do spełnienia czynności w przeciągu określonego terminu, a następnie usunie sędziego, jeżeli tenże mimo wezwania nie spełni swych czynności. Od tego zarządzenia niema zażalenia.

Art. 496. Strona może żądać ustanowienia innego sędziego polubownego, gdy sędzia, nie wyznaczony w samym zapisie, umarł, został wyłączony, utracił warunki niezbędne do pełnienia czynności sędziego polubownego, albo z innych ważnych przyczyn nie może nadal pełnić swych czynności, gdy zwolnił się od przyjętego obowiązku, wreszcie gdy został z powodu opieszałości usunięty.

Art. 497. Sędzia polubowny ma prawo do wynagrodzenia za swe czynności; jeżeli co do wynagrodzenia niema umowy ze stronami, sąd państwowy oznaczy je na wniosek sędziego.

Art. 498. § 1. Zapis traci moc w przypadkach następujących:

1) gdy upłynął czas, w ciągu którego sąd polubowny obowiązany był wydać wyrok, albo gdy wygaśnięcie zapisu wynika z innych jego postanowień;

2) w razie pisemnej umowy rozwiązującej;

3) gdy sąd polubowny nadmiernie zwleka z wydaniem wyroku;

4) gdy strony nie mogą się zgodzić na sędziego, którego w myśl zapisu wspólnie wyznaczyć powinny;

5) jeżeli sędzia, wyznaczony w zapisie, nie przyjął tego obowiązku lub z powodu usunięcia go bądź z jakiegokolwiek innej przyczyny swych czynności nadal pełnić nie może;

6) jeżeli przy wydaniu wyroku nie można osiągnąć jednomyślności lub większości głosów.

§ 2. Sąd państwowy na wniosek jednej ze stron po przeprowadzeniu rozprawy orzeknie postanowieniem co do wygaśnięcia zapisu.

Art. 499. Jeżeli zapis obejmuje wszystkie spory z pewnego stosunku prawnego, przyczyna wygaśnięcia zapisu nie wyłącza sądu polubownego co do dalszych sporów, jakie z tego stosunku wyniknąć mogą, sąd państwowy odpowiednio ograniczy postanowienie swe o wygaśnięciu zapisu do danego przypadku.

Art. 500. Rozstrzyganie wniosków, zgłoszonych w myśl przepisów poprzedzających, należy w sądzie okręgowym do jednego sędziego. W sprawach tych zastępstwo przez adwokatów nie jest obowiązkowe.

[Rozdział II.]

Postępowanie przed sądem polubownym.

Art. 501. § 1. Strony mogą określić same tryb postępowania przed sądem polubownym.

§ 2. Jeżeli strony tego nie uczyniły do chwili przyjęcia obowiązku przez sędziów polubownych, sąd polubowny według swego uznania określi tryb postępowania.

Art. 502. § 1. Sąd polubowny może przesłuchać strony, świadków i biegłych, jednak nie może odbierać od nich przysięgi, ani stosować środków przymusowych.

§ 2. O wykonanie czynności, której sąd polubowny nie jest mocen przedsięwziąć, sąd ten zwraca się do sądu grodzkiego, w którego okręgu czynność ma być wykonana.

§ 3. O terminie swej czynności sąd grodzki zawiadomi strony lub ich pełnomocników, oraz sąd polubowny, którego członkowie mogą niezależnie od stron wziąć udział w przeprowadzeniu dowodu i zadawać pytania.

Art. 503. O ile zapis inaczej nie stanowi, sąd polubowny może rozpoznać sprawę po wysłuchaniu jednej tylko strony, jeżeli druga strona nie składa wyjaśnień.

Art. 504. Wyrok sądu polubownego zapada bezwzględna większością głosów, chyba że zapis inaczej stanowi. Jeżeli sąd polubowny składa się tylko z dwóch sędziów, jednomyślność jest konieczna.

Art. 505. Wyrok sądu polubownego zawierać powinien:

- 1) oznaczenie zapisu na sąd polubowny;
- 2) miejsce i datę wydania wyroku;
- 3) imiona i nazwiska stron i sędziów;

4) rozstrzygnięcie o żądaniach stron;

5) powody, któremi kierował się sąd przy wydaniu wyroku, chyba że zapis uwalnia od ich przytaczania.

Art. 506. § 1. Wyrok podpisują wszyscy sędziowie polubowni.

§ 2. Jeżeli którykolwiek z sędziów odmówi podpisu lub nie może podpisać wyroku, pozostali zaznaczają to na samym wyroku. Wyrok, podpisany przez większość sędziów, ma taką samą moc, jak podpisany przez wszystkich.

Art. 507. § 1. Sąd polubowny doręczy obu stronom odpisy wyroku, podpisane przez sędziów tak jak oryginał, za dowodem doręczenia na piśmie. Zapis nie może zawierać zastrzeżenia sprzecznego z tym artykułem.

§ 2. Sąd polubowny złoży w sądzie państwowym oryginał wyroku bądź ugody, wraz z dowodami doręczenia, zapisem i innymi dokumentami.

Art. 508. § 1. Od wyroku sądu polubownego niema odwołania.

§ 2. Wyrok sądu polubownego ma moc prawną narówni z wyrokiem sądu państwowego. Takież samo znaczenie ma ugoda, zawarta przed sądem polubownym, jeżeli ją podpisały strony i wszyscy sędziowie polubowni.

Art. 509. Sąd państwowy wyda na wniosek strony postanowienie o wykonalności wyroku lub ugody i zaopatrzy je odpowiednią klauzulą, jeżeli ze złożonych w sądzie akt sądu polubownego nie wynika, że wyrok lub ugoda treścią swą ubliża porządkowi publicznemu lub dobrem obyczajom. W postępowaniu tem zastępstwo stron przez adwokatów nie jest obowiązkowe.

Rozdział III.

Skarga o uchylenie wyroku.

Art. 510. § 1. Strona może żądać uchylenia wyroku sądu polubownego w przypadkach następujących:

1) jeżeli nie było zapisu na sąd polubowny, albo gdy zapis był nieważny lub stracił moc;

2) jeżeli stronę pozbawiono możności obrony swych praw przed sądem polubownym;

3) jeżeli nie zachowano przepisów o postępowaniu przed sądem polubownym, przewidzianych w zapisie lub w ustawie; dotyczy to zwłaszcza przepisów o składzie sądu, głosowaniu, wyłączeniu sędziów i o wyroku;

4) jeżeli rozstrzygnięcie o żądaniach stron jest niezrozumiałe, zawiera sprzeczności, przekracza granice zapisu, albo treścią swą ubliża porządkowi publicznemu lub dobrem obyczajom;

5) jeżeli zachodzą przyczyny, które stanowią podstawę skargi o wznowienie postępowania w myśl przepisów niniejszego kodeksu.

§ 2. Zapis nie może zawierać zastrzeżeń sprzecznych z przepisami tego artykułu.

Art. 511. § 1. Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnieść należy do sądu państwowego w ciągu miesiąca od doręczenia wyroku.

§ 2. W razie oparcia skargi na przyczynach, które stanowią podstawę skargi o wznowienie postępowania, termin liczy się według przepisów o wznowieniu.

Art. 512. Postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego odbywa się według przepisów o postępowaniu z pozwu.

Rozdział IV.

Przepisy ogólne.

Art. 513. Ilekroć w niniejszej księdze mówi się o sądzie państwowym, rozumie się ten sąd państwowy, który byłby właściwy do rozpoznania sporu między stronami, o ileby strony nie zapisały się na sąd polubowny.

Art. 514. Przepisy niniejszej księgi mają odpowiednie zastosowanie do sądów polubownych, ustanowionych w rozporządzeniach ostatniej woli lub w aktach fundacyjnych, jak również — o ile ustawy szczególnie inaczej nie stanowią — do stałych sądów polubownych, powołanych do życia postanowieniami statutów lub regulaminów instytucji publicznych lub społecznych. Jednak postanowienia te nie mogą uchybiać tym przepisom niniejszej księgi, które są dla stron bezwzględnie obowiązujące. Tak ustanowione sądy polubowne nie mają również prawa odbierania przysięgi od stron, świadków i biegłych, ani też prawa stosowania środków przymusowych.

Przepisy końcowe.

Art. 515. Wykonanie kodeksu postępowania cywilnego porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 516. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie równocześnie z przepisami wprowadzającymi kodeks postępowania cywilnego — z dniem 1. stycznia 1933 r.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów i Minister

Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski*

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 29 listopada 1930 roku.

Przepisy wprowadzające Kodeks Postępowania Cywilnego.

(Dz. Ust. 85/1930, poz. 652).

Na postawie art. 44, ust. 5 Konstytucji postanawiam co następuje:

Rozdział I.

Przepisy ogólne.

Art. I.

Z dniem wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego tracą moc dotychczasowe przepisy o postępowaniu przed sądami powszechnymi w spornych sprawach cywilnych, unormowanym w kodeksie postępowania cywilnego i w rozporządzeniu niniejszem.

W szczególności tracą moc z zastrzeżeniami, zawartymi w artykułach XVII § 1, 2, 3 i 7, XXV i XXXI, obowiązujące dotychczas w tym zakresie przepisy wraz z późniejszymi ich zmianami i uzupełnieniami, a mianowicie:

1) przepisy ogólne, księga pierwsza, druga i trzecia, tytuły I, II i III rozdziału II księgi piątej ustawy postępowania cywilnego z dnia 20 listopada 1854 r. (T. XVI cz. I Zводу praw), jako też przepisy przechodnie z dnia 18 lipca 1917 r. (Dziennik Urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego Nr. 1, poz. 5);

2) norma jurysdykcyjna wraz z ustawą zaprowadzającą tudzież procedura cywilna wraz z ustawą zaprowadzającą z dnia 1 sierpnia 1895 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 110 — 113);

3) księgi: pierwsza, druga, trzecia, czwarta i piąta, rozdział pierwszy i drugi księgi szóstej, księga siódma i dziesiąta ustawy o postępowaniu cywilnym wraz z ustawą zaprowadzającą z dnia 30 stycznia 1877 r. (Dz. U. Rzeszy 1877 r. str. 244) oraz ustawa o ustroju sądownictwa z dnia 27 stycznia 1877 r. (Dz. U. Rzeszy 1877 r. str. 41 i 1898 r. str. 371) wraz z ustawą wykonawczą (Zb. u. prusk. 1878 r. str. 230).

Art. II.

Pozostają w mocy postanowienia ustaw i przepisów wymienionych w artykule poprzedzającym, o ile dotyczą spraw innych niż sporne, w szczególności zaś postanowienia wymienione w rozdziałach II, III i IV niniejszego rozporządzenia.

Art. III.

Pozostają również w mocy zawarte w ustawach i przepisach szczególnych postanowienia o właściwości sądu, o postępowaniu, jako też o sądach polubownych, dotyczące zarówno spraw spornych jak i egzekucyjnych, upadłościowych i innych, a w szczególności:

1) przepisy, w myśl których sądy powinny zawiadamić inne władze lub ich organa o wniesieniu pozwu lub o innych okolicznościach ujawnionych w toku sprawy;

2) przepisy o upoważnieniu Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej do zastępstwa Skarbu Państwa oraz innych podmiotów prawnych;

3) przepisy kodeksów handlowych o obowiązku handlujących (kupców) przedstawiania ksiąg handlowych;

4) art. 89 statutu Banku Polskiego (Dz. U. R. P. 1927, Nr. 113, poz. 966) o wyłącznej właściwości sądów w Warszawie w sprawach przeciwko Bankowi Polskiemu;

5) przepisy zawarte w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o sądach pracy (Dz. U. R. P. Nr. 37, poz. 350).

6) przepisy o właściwości sądu dla spraw o usunięcie osób zakwaterowanych, zawarte w art. 42, ust. 3 ustawy z dnia 15 lipca 1925 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju (Dz. U. R. P. Nr. 97, poz. 681);

7) art. 18 i 19 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i czynnościach konsulów (Dz. U. R. P. Nr. 103, poz. 944);

8) rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 r. o nakładaniu kar porządkowych, przewidzianych w ustawach o postępowaniu sądowym, na osoby pełniące czynną służbę wojskową oraz o przymusowym sprowadzaniu tychże osób przed sądy powszechne (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 121);

9) rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1927 r. o uregulowaniu ciężarów i wierzytelności, ciężących na przymusowo wykupionych nieruchomościach ziemskich (Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr. 3, poz. 22);

10) przepisy ustawy z dnia 23 marca 1929 r. o wystawianiu skryptów dłużnych i pokwitowań przez osoby nie umiejące lub nie mogące pisać (Dz. U. R. P. Nr. 25, poz. 260);

11) przepisy ustaw szczególnych o nadawaniu wyrokom rygoru natychmiastowej wykonalności przez sąd z urzędu, nawet bez wniosku strony, zwłaszcza art. 42 ustęp 3 ustawy z dnia 15 lipca 1925 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju (Dz. U. R. P. Nr. 97, poz. 681); moc obowiązującą tego przepisu rozciąga się na cały obszar Rzeczypospolitej;

12) przepisy o stałych sądach polubownych i urzędach rozjemczych, w szczególności:

a) o giełdowych sądach rozjemczych (§ 14 pkt. 6 i § 30 i 31 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r., Dz. U. R. P. 1930 r. Nr. 23, poz. 209 o organizacji giełd);

b) o sądach polubownych tworzonych przez izby przemysłowo-handlowe (art. 4 pkt. 12 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 67, poz. 591);

c) o komisjach rozjemczych, komisjach pojednawczych dla spraw z lekarzami tudzież o urzędach ubezpieczeń w zakresie ubezpieczenia na wypadek choroby (art. 76, 83, 84, 85, 100 lit. d, i 106 ustawy z dnia 19 maja 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 272 o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby);

d) o sądach rozjemczych dla zakładów ubezpieczenia od wypadków w b. zaborze austriackim, rosyjskim i węgierskim (ustawy z dnia 28 grudnia 1887 r. Dz. u. p. austr. Nr. 1 z r. 1888, z dnia 7 lipca 1921 r. Dz. U. R. P. Nr. 65, poz. 413 z dnia 30 stycznia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148);

e) o władzach orzekających w zakresie ubezpieczeń społecznych, unormowanych ordynacją ubezpieczeniową Rzeszy Niemieckiej z dnia 19 lipca 1911 r. (Dz. u. Rzeszy str. 509) w brzmieniu ustawy z dnia 2 lipca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 64, poz. 398);

f) o sądach rozjemczych bractw górniczych (rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 339);

g) o organach powołanych do rozstrzygania sporów między pracodawcami, ubezpieczonymi lub uprawnionymi do świadczeń z jednej strony a Zakładami Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych z drugiej strony (art. 130 i 164 rozpo-

ządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 106, poz. 911 oraz art. 116 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 341);

h) o komisjach rozjemczych, przewidzianych ustawami z dnia 1 sierpnia 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 65, poz. 394), z dnia 11 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 147), z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) i z dnia 25 lutego 1930 r. (Dz. U. R. P. Nr. 30, poz. 263) o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi oraz przewidzianych ustawami z dnia 23 stycznia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 53) i z dnia 16 maja 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 324) o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi — z zastrzeżeniem zmian przewidzianych art. 40 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 37, poz. 350) o sądach pracy;

i) o komisjach rozjemczych i komisjach rzeczoznawców dla spraw zmiany cen za dostarczanie energii elektrycznej (ustawa z dnia 15 lipca 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 70, poz. 466);

j) o urzędach rozjemczych dla spraw najmu (art. 14 i nast. ustawy z dnia 11 kwietnia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 406 o ochronie lokatorów);

k) o sądach rozjemczych do spraw o wynagrodzenie szkód łowieckich (rozdział IV rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 110, poz. 934 o prawie łowieckim);

l) o sądach polubownych spółek wodnych (art. 143, 156 ust. 2, 183 ust. 2 ustawy wodnej z dnia 19 września 1922 r. Dz. U. R. P. 1928, Nr. 62, poz. 574).

Art. IV.

Ilekoć poszczególne przepisy prawne i statuty lub regulaminy instytucji publicznych albo społecznych powołują się na przepisy dotychczasowych ustaw o postępowaniu w spornych sprawach cywilnych, należy zamiast tych postanowień stosować odpowiednio postanowienia kodeksu postępowania cywilnego.

Art. V.

Dopuszczalne jest powództwo o przyszłe powtarzające się świadczenia, które dopiero po wyroku staną się wymagalne, jeżeli stosunek prywatnoprawny między stronami nie sprzeciwia się temu.

Dopuszczalne jest również — w miarę zmienionych okoliczności — powództwo o zmianę wysokości i czasu trwania świadczeń, wynikających z przepisów ustawy, choćby były ustalone wyrokiem lub umową.

Art. VI.

§ 1. Pozew wniesiony przed sąd, choćby niewłaściwy, przerywa przedawnienie.

Pozew wniesiony przed sąd niewłaściwy przerywa bieg terminu prekluzyjnego prawa prywatnego tylko wtedy, jeżeli po odrzuceniu został ponowiony przed sądem właściwym w ciągu tygodnia od uprawomocnienia się postanowienia odrzucającego.

§ 2. Przypozwanie dokonane według przepisów kodeksu postępowania cywilnego wywiera te same skutki prawne, co i wezwanie o zastępstwo lub oznajmienie o sporze, przewidziane w prawie cywilnym.

§ 3. Na wniosek adwokata strony ubogiej, mającej podjąć czynność poza siedzibą sądu orzekającego, właściwa władza adwokacka (rada adwokacka, wydział izby adwokackiej) wyznaczy w razie potrzeby innego adwokata w odpowiedniej miejscowości.

§ 4. Niezależnie od przepisów o obliczaniu terminów Minister Sprawiedliwości zachowuje prawo wydawania rozporządzeń o godzinach, w których sąd przyjmuje pisma oraz ustne wnioski i oświadczenia do protokołu sądowego.

§ 5. Pozostają w mocy przepisy prawa prywatnego wymagające formy pisemnej dla bytu lub do udowodnienia czynności prawnej.

§ 6. Opiekunowie i kuratorowie nie potrzebują upoważnienia do zgłoszenia dowodu z przesłuchania stron w sprawach osób, znajdujących się pod ich opieką i kuratelą.

§ 7. Fałszywe zeznania strony pod przysięgą lub zapewnieniem, zastępującem przysięgę, pociąga za sobą taką samą karę, jak także zeznania świadka, o ile kodeks karny nie stanowi inaczej.

Art. VII.

Strony i ich zastępcy mają prawo przeglądać akta sprawy w sądzie, oraz sporządzać i otrzymywać odpisy lub wyciągi z tych akt.

Art. VIII.

Do sposobu i trybu przymusowego sprowadzenia świadka jako też do ściągania grzywien stosuje się odpowiednio przepisy postępowania karnego.

Przewidziane w kodeksie postępowania cywilnego grzywny wpływają na rzecz Skarbu Państwa.

Art. IX.

Brak zgody właściwych władz ziemskich ma być uwzględniony z urzędu w każdym stanie sprawy w postępowaniu sądowym, jeżeli przedmiotem postępowania jest czynność prawna, wymagająca według przepisów obowiązujących zezwolenia tych władz.

Wyroki sądu polubownego i ugody zawarte przed tym sądem, gdy chodzi o przeniesienie prawa własności nieruchomości ziemskiej lub uregulowanie służebności, są wykonalne dopiero po złożeniu przez stronę dowodu zgody właściwych władz ziemskich, jeżeli przedmiotem wyroku lub ugody jest czynność prawna, wymagająca według przepisów obowiązujących zezwolenia tych władz.

Art. X.

W sprawach małżeńskich niemajątkowych obowiązują przepisy kodeksu postępowania cywilnego z uwzględnieniem następujących postanowień:

§ 1. Zastępstwo adwokackie nie jest obowiązkowe w postępowaniu przed sądem okręgowym.

Rozprawa odbędzie się bez względu na niestawiennictwo jednej ze stron.

W razie niestawiennictwa powoda na pierwszą rozprawę sąd na wniosek pozwanego odrzuci pozew, chyba że żądanie unieważnienia małżeństwa popiera prokurator.

Przepisy o wyrokach zaocznych nie mają zastosowania.

§ 2. Posiedzenia sądu w sprawach o unieważnienie małżeństwa, rozłączenie lub rozwód, odbywają się przy drzwiach zamkniętych, chyba że obie strony żądają jawności a sąd uzna, że jawność nie zagraża dobrem obyczajom.

§ 3. Przepisy o zawieszeniu postępowania na zgodny wniosek lub z powodu niestawiennictwa obu stron nie mają zastosowania w sprawach o unieważnienie małżeństwa, popieranych przez prokuratora.

§ 4. Gdy chodzi o stwierdzenie przyczyny nieważności lub rozwodu, sąd nie jest związany uznaniem żądania pozwu ani przyznaniem faktów, może też dopuścić dowód, którego strony zrzekły się lub któremu się sprzeciwiły, oraz zażądać złożenia przysięgi przez świadka lub biegłego, chociażby strony od niej go zwolniły.

§ 5. Dowód z przesłuchania stron może być dopuszczony dopiero po wyczerpaniu innych dowodów i tylko w celu ich uzupełnienia.

Art. XI.

Minister Sprawiedliwości oznaczy rozporządzeniem termin odkąd przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu upominawczem wejdą w moc w poszczególnych okręgach sądowych.

Art. XII.

Aż do wejścia w moc jednolitej ordynacji adwokackiej Minister Sprawiedliwości jest władny do wydawania drogą rozporządzeń przepisów o wynagrodzeniu adwokatów za wykonywanie przez nich czynności zawodowych w sprawach cywilnych.

Art. XIII.

Szczegółowy tryb doręczania pism sądowych zapomocą poczty, a także innych organów państwowych lub samorządowych określi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, wydane w porozumieniu z właściwymi ministrami.

Art. XIV.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określi przepisy postępowania przed sędzią pokoju.

Rozdział II.**Przepisy szczególne dla okręgów sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie.****Art. XV.**

§ 1. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego o właściwości ze względu na miejsce zamieszkania nie uchybiają postanowieniom art. 26—35 Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego z roku 1825 w przypadkach, gdy prawo cywilne powołuje się na miejsce zamieszkania.

§ 2. Uchyla się art. 13 i 14 Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego.

§ 3. Przed sąd właściwy według art. 29 kodeksu postępowania cywilnego wytacza się także powództwo przeciwko kuratorowi spadku wakującego (art. 811 — 814 Kod. Nap.), oraz przeciwko masie spadkowej, gdy niema bądź spadkobierców uznanych, bądź spadkobierców, którzy objęli spadek (art. 1162 — 1165 T. X., cz. 1 wyd. z roku 1914 Zводу praw).

Art. XVI.

§ 1. Uchyla się artykuły 1348 — 1356 Kodeksu Napoleona. Nie mają również mocy obowiązującej artykuły 1315 — 1319, 1322—1327, 1329, 1330, 1333—1336, 1341—1347, 1357—1369, 1715, 1716, 1781, 1924 i 2275 tegoż Kodeksu.

§ 2. W Kodeksie Napoleona skreśla się:

w art. 1834 zdanie: „gdy przedmiot jej przenosi wartość stu pięćdziesięciu franków“, tudzież zdanie: „choćby nawet szło o sumę lub wartość mniejszą od stu pięćdziesięciu franków“;

w art. 1923 zdanie: „Dowód ze świadków nie będzie co do niego przyjęty na wartość przenoszącą sto pięćdziesiąt franków“;

w art. 1950 zdanie: „nawet wówczas, gdy idzie o wartość powyżej stu pięćdziesięciu franków“;

w art. 2074 — cały ustęp drugi.

§ 3. W art. 1985 Kod. Nap. zdanie drugie ustępu pierwszego otrzymuje brzmienie następujące: „Może być także udzielone ustnie; lecz dowód ze świadków może być na to dopuszczony tylko z zastosowaniem się do przepisów postępowania sądowego“.

§ 4. Uchyla się art. 15 i 16 francuskiego kodeksu handlowego. Nie ma również mocy obowiązującej art. 17 tegoż kodeksu.

§ 5. Uchyla się zdanie drugie art. 681 rosyjskiego kodeksu handlowego (T. XI, cz. I Zводу praw).

Art. XVII.

§ 1. Z ustawy postępowania cywilnego 1864 r. pozostają w mocy następujące przepisy w ich brzmieniu obecnie obowiązującym:

- 1) art. 9 o stosowaniu i wykładni prawa przez sądy;
- 2) art. 29 lit. *e* i *f* w sprawach sądownictwa niespornego i w sprawach o upoważnienie kobiet zamężnych;
- 3) art. 126, 157—161 i o ile ma z niemi związek art. 184, tudzież art. 593, 594, 596—652⁸, 924—1222²⁰, 1273—1281, 1296, 1527—1538, 1544—1597, o zabezpieczeniu powództwa i o wykonaniu wyroków sądowych;
- 4) art. 202, o ile dotyczy spraw innych niż sporne;
- 5) art. 566—570 o postępowaniu incydentalnym o ile w utrzymanych w mocy przepisach ustawy postępowania cywilnego, lub w przepisach szczególnych przewidziane jest postępowanie incydentalne.

W postępowaniu tem należy, o ile to nie pozostaje w sprzeczności z powyższymi przepisami, odpowiednio stosować przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Nie mają wszakże zastosowania przepisy o pozwie, o wyrokach zaocznych i o obowiązkowym zastępstwie adwokackiem przed sądem okręgowym. Orzeczenia sądu zapadają w formie postanowienia;

6) art. 896—922 o postępowaniu wykonawczem pozostają w mocy dla spraw o działy spadkowe i o prawo wykupu z art. 1447;

7) art. 1316 i 1318 o warunkach i terminie dochodzenia odszkodowania od urzędników; przepisy te mają zastosowanie również do osób urzędujących z wyborów; pozostają w mocy art. 1331—1336 co do warunków dochodzenia odszkodowania od sędziów;

8) art. 1337, 1338, 1340, 1343—1345¹, 1345⁴, 1345⁵, 1345⁹, 1346—1354, 1356—1356², 1356⁴, 1356⁵, 1356⁷, 1356⁸, 1619, 1620, 1623—1625 o postępowaniu w sprawach małżeńskich i o prawość pochodzenia.

Art. 1356⁴ otrzymuje brzmienie następujące:

„Do spraw małżeńskich staroobrzędowców i członków sekt stosują się przepisy o postępowaniu w sprawach małżeńskich zawarte w artykułach 1340, 1343—1345¹, 1345⁴, 1345⁵, 1345⁹, 1353 niniejszej ustawy. Nadto w sprawach o rozwiązanie małżeństwa tychże osób z powodu zagięcia bez wieści jednego z małżonków stosuje się przepisy zawarte w ustawie o nieobecnych i zaginionych z dnia 27 stycznia 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 11, poz. 87)“;

9) załącznik I, II (w zastosowaniu do nieruchomości nie podpadających pod postanowienia ustawy z dnia 20 czerwca 1924 r. Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 24, poz. 254) i III do uwagi I art. 1400 z wyjątkiem art. 31—67 załącznika III;

10) art. 1401—1449 i 1460¹—1460⁶¹ o postępowaniu sądowym zachowawczem;

11) art. 1526 o ekscepcjach;

12) art. 1646—1758, 1761—1764, 1766—1798 o postępowaniach szczególnych; na miejsce art. 1759, 1760 i 1765 wchodzi w moc odpowiednie przepisy kodeksu postępowania cywilnego;

13) nadto w ciągu lat pięciu od czasu wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego rozpoznaniu sądów grodzkich nie ulegają sprawy, w których biorą udział Skarb Państwa lub przedsiębiorstwa państwowe z wyjątkiem spraw o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania, tudzież spraw o szkody polne i leśne.

§ 2. Z przepisów przechodnich z roku 1917 do ustawy postępowania cywilnego pozostają w mocy:

1) art. 6 o właściwości sądów cywilnych do rozpoznawania spraw, które dawniej ulegały jurysdykcji komisarzy włościańskich;

2) art. 22 o sprawach działowych, w którym jednak skreśla się powołany tam art. 2, ust. 1, pkt. d.

§ 3. Z ustawy z dnia 16 lipca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 91, poz. 637) o zmianach w urządzeniu sądownictwa, przepisach postępowania cywilnego i w przepisach o kosztach pozostają w mocy punkty 13—15 art. 1 oraz art. 5.

§ 4. Pozostaje w mocy dekret z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie przepisów tymczasowych o obrońcach sądowych i obrońcach przy sądach pokoju (Dz. P. P. P. Nr. 15, poz. 205). Obrońcy sądowi, którzy uzyskali upoważnienie do bronienia spraw cudzych przed ogłoszeniem rozporządzenia niniejszego, zachowują nadal swe uprawnienia w zakresie dotychczasowym również w sprawach, w których obowiązuje zastępstwo adwokackie.

§ 5. Pozostają również w mocy przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 319) o rozgraniczeniu nieruchomości ziemskich przy przebudowie ustroju rolnego, dotyczące postępowania sądowego w tych sprawach.

§ 6. Pozostają w mocy przepisy dotyczące trybu postępowania zawarte w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie uzupełnienia niektórych przepisów obowiązujących ustaw w dziedzinie ubezpieczenia od wypadków na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 254).

§ 7. Na obszarze, na którym obowiązuje część I, Tomu X Zводу praw, pozostają w mocy:

1) art. 19—21, 23—27 i 484 ustawy postępowania cywilnego o zdolności procesowej, upadłości, testamentach i t. d.;

2) art. 942—956 i 964—973, Tomu X, część 2 (wyd. z r. 1893) Zводу praw co do spraw o rozgraniczenie i ustalenie granic, uznanych ostatecznie za ulegające rozpoznaniu w trybie postępowania sądowego.

Art. XVIII.

Minister Sprawiedliwości oznaczy rozporządzeniem termin odkąd przepisy kodeksu postępowania cywilnego o obowiązku zastępstwa adwokackiem wejdą w moc w postępowaniu przed sądami okręgowymi w okręgu sądu apelacyjnego w Wilnie i przed sądami okręgowymi w Łucku i Równem.

Art. XIX.

§ 1. Powoływanie się na przyznanie pozasądowe ustne jest bezskuteczne, gdy chodzi o ustalenie faktów, co do których dowód z zeznań świadków nie jest dopuszczalny.

§ 2. Domniemania faktyczne sąd dopuszcza tylko wtedy, gdy prawo zezwala na dowód ze świadków, chyba akt był zaskarżony z przyczyny oszukania lub podstępu.

§ 3. Dowód z zeznań świadków na fakty, na które według prawa cywilnego dowód taki nie jest dopuszczalny, może być dopuszczony tylko wówczas, jeżeli istnieje początek dowodu na piśmie.

W przypadkach, w których prawo cywilne przewiduje dowód z zeznań świadków, chociażby pod warunkiem istnienia początku dowodu na piśmie, lub przewiduje dowód z wieści powszechnej, może być dopuszczony także dowód z przesłuchania stron.

§ 4. Przez początek dowodu na piśmie rozumie się każdy akt pisemny, pochodzący od osoby, przeciwko której jest stawiany, lub od osoby, którą ona przedstawia, a czyniący prawdopodobnym fakt przytoczony.

Art. XX.

Moc obowiązującą paragrafu drugiego art. 432 kodeksu postępowania cywilnego odracza się do czasu wprowadzenia przymusowej regulacji hipotecznej drobnej własności ziemskiej. Ścisły termin oznaczy Minister Sprawiedliwości.

Art. XX.

Przy żądaniu zabezpieczenia na podstawie nakazu, wydanego w postępowaniu nakazowym, wybór sposobów zabezpieczenia należy do powoda.

Art. XXII.

Uгода zawarta przed sądem państwowym ulega wykonaniu narówni z wyrokiem.

Odpowiednia klauzula egzekucyjna umieszczona będzie na wypisie z protokołu sądowego, do którego ugoda była wciągnięta.

Art. XXIII.

Przepisy o właściwości sądu i o postępowaniu w sprawach małżeńskich, poddanych orzecznictwu sądów powszechnych, stosują się także w sprawach o unieważnienie, rozłączenie lub rozwiązanie małżeństwa, zawartego w formie cywilnej.

Art. XXIV.

Prokurator w sprawach, w których powołany jest do składania wniosków, przedstawia je ustnie po wywodach stron. Treść wniosków prokuratora wciąga się do protokołu posiedzenia sądowego.

Stronom służy prawo prostować jedynie omyłki, którychby się prokurator dopuścił w przytaczaniu okoliczności sprawy.

Rozdział III.

Przepisy szczególne dla okręgów sądów apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie.

Art. XXV.

Z ustaw ogólnych normujących właściwość sądu i postępowanie w spornych sprawach cywilnych pozostają w mocy następujące przepisy:

1) z ustawy zaprowadzającej normę jurysdykcyjną z dnia 1 sierpnia 1895 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 110) art. VIII pkt. 3—7, art. XII. ust. 1, art. XVI, XVII, XVIII i XXII;

2) z normy jurysdykcyjnej z dnia 1 sierpnia 1895 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 111) przepisy § 7 ust. 3, § 41, 44, 47 ust. 2, 3 i 4 (bez uchybienia przepisom ustawy z dnia 25 listopada 1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 126, poz. 897 o Trybunale Kompetencyjnym) § 48, 105 — 108, 109 (bez uchybienia przepisom rozp. ces. z 28 czerwca 1916 Dz. u. p. austr. Nr. 207 o ubezwłasnowolnieniu), § 109a, 110—122 co do spraw innych niż sporne. Do spraw tych jednak mają odpowiednie zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego o głosowaniu i naradzie sędziów, o wyłączeniu sędziego, o oznaczeniu sądu właściwego przez Sąd Najwyższy, o czasie trwania właściwości sądu, o sporach o właściwość sądu, tudzież o przeniesienie czynności sądowych na sędziego wyznaczonego lub na sąd wezwany;

3) z ustawy zaprowadzającej procedurę cywilną z dnia 1 sierpnia 1895 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 112) przepisy art. IV pkt. 5 o pisarzach pokątnych art. XI pkt. 1 o umowie najmu i dzierżawy, tudzież art. XLII o przysiędze wyjawienia;

4) z procedury cywilnej z dnia 1 sierpnia 1895 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 113) § 317, 407, 458, 560, 568 i 569; od zarządzeń tymczasowych, wydanych w postępowaniu o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania, zażalenie nie jest dopuszczalne; z pozwem o wydanie lub odebranie przedmiotu najmu połączyć można wypowiedzenie; przepisy § 528 procedury cywilnej pozostają w mocy dla spraw innych niż sporne.

Art. XXVI.

Uchyła się:

1) przepisy o właściwości sądu i postępowaniu zawarte w ustawie syndykackiej z dnia 12 lipca 1872 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 112). Nie ma również mocy obowiązującej dekret nadworny z dnia 14 marca 1806 r. (Zb. u. sąd. Nr. 758), wyłączający z zakresu działania sądów sprawy przeciwko urzędnikom państwowym o odszkodowanie z powodu ich działalności urzędowej;

2) art. 34, 35, 37, 38 i 39 kodeksu handlowego z dnia 17 grudnia 1862 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 1 z r. 1863), tudzież § 19 i 20 ustawy zaprowadzającej tenże kodeks — w przedmiocie dowodu z ksiąg handlowych;

3) § 3 ustawy z dnia 5 marca 1869 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 27), dotyczący odpowiedzialności kolei żelaznych;

4) § 1 pkt. 4 ordynacji egzekucyjnej z dnia 27 maja 1896 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 79).

Art. XXVII.

Pozostają w mocy zawarte w ustawach i przepisach szczególnych postanowienia o właściwości sądów, o postępowaniu, jako też o sądach polubownych, a zwłaszcza:

1) § 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 1896 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 70) o sprzedażach na raty;

2) art. 315 kodeksu handlowego o miejscowej właściwości sądu;

3) § 11, 12, 22, 58 ust. 2 i 167, pkt. 3 i 4 ustawy z dnia 23 grudnia 1917 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 501) o umowie ubezpieczenia, dotyczące sądu polubownego i właściwości sądu;

4) przepisy ustaw szczególnych o zawieszeniu postępowania jako to art. 31 ust. 2 ustawy z dnia 23 marca 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 27, poz. 276) o uregulowaniu stanu hipotecznego nieruchomości, oddanych w toku parcelacji w posiadanie nabywców na obszarze województw krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego;

5) przepisy dowodowe § 157 i 158 kodeksu cywilnego w brzmieniu noweli z dnia 19 marca 1916 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 69) w przedmiocie ślubnego pochodzenia dziecka;

6) rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 1897 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 283) o postępowaniu w sprawach małżeńskich spornych wraz z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami, tudzież ze zmianami przewidzianymi w art. X rozporządzenia niniejszego i z tą dalszą zmianą, że niema pierwszej audjencji ani postępowania przygotowawczego a w miejsce przepisów dotychczasowych o środkach odwoławczych wchodzi w moc przepisy kodeksu postępowania cywilnego;

7) rozporządzenie cesarskie z dnia 22 lipca 1915 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 208) dotyczące odnowienia i sprostowania granic;

8) § 41 i nast. statutu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego we Lwowie w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 20, poz. 169) o radzie nadzorczej Towarzystwa, jako sądzie polubownym w sporach między Towarzystwem a członkami.

Art. XXVIII.

Sposoby zabezpieczenia powództwa są te same, jakie są przewidziane w ustawie egzekucyjnej dla zarządzeń tymczasowych.

Art. XXIX.

Zamiast sporu wywoławczego przewidzianego w § 48 ust. 2 ustawy hipotecznej wytacza się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego powództwo o ustalenie nieistnienia prawa zaprenotowanego.

Art. XXX.

Pozostają w mocy dotychczasowe przepisy o prawie kandydatów adwokackich do zastępowania adwokatów.

Rozdział IV.

Przepisy szczególne dla okręgów sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu oraz sądu okręgowego w Katowicach.

Art. XXXI.

§ 1. Z ustawy o ustroju sądownictwa pozostają w mocy przepisy § 15 ust. 3 o jurysdykcji w sprawach małżeńskich i § 23 o właściwości sądów grodzkich w sprawach postępowania wywoławczego.

§ 2. Z ustawy o postępowaniu cywilnym pozostają w mocy:

1) § 50 ust. 2, 242, 305, 325, 326, 327;

2) § 607, 608, 609 ust. 1, 610—625, 627—634, 636 i 637 o postępowaniu w sprawach małżeńskich ze zmianami przewidzianymi art. X rozporządzenia niniejszego i z tą dalszą zmianą, że w miejsce dotychczasowych przepisów o środkach odwoławczych wchodzi w moc przepisy kodeksu postępowania cywilnego;

3) 640, 641, 643 i 644 o postępowaniu w sprawach o ustalenie stosunku prawnego między rodzicami i dziećmi:

4) § 645—687 o postępowaniu w sprawach o pozabawienie własnej woli;

5) § 704—945 o egzekucji;

6) § 946—1024 o postępowaniu wywoławczem.

§ 3. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego o głosowaniu i naradzie sędziów, o wyłączeniu sędziego, o oznaczeniu sądu właściwego przez Sąd Najwyższy, o czasie trwania właściwości sądu, o sporach o właściwość sądu, tudzież o przeniesieniu czynności sądowych na sędziego wyznaczonego lub na sąd wezwany mają odpowiednie zastosowanie do spraw innych niż sporne.

Art. XXXII.

Uchyła się art. 45 i 46 kodeksu handlowego o dowodzie z ksiąg handlowych.

Art. XXXIII.

Pozostają w mocy zawarte w ustawach i przepisach szczególnych postanowienia o właściwości sądu, postępowaniu i o sądach polubownych, a zwłaszcza:

- 1) przepisy kodeksu cywilnego z dnia 18 sierpnia 1896 r. o przysiędze wyjawienia;
- 2) § 371 ust. ost. kodeksu handlowego o miejscowej właściwości sądu;
- 3) § 48 i 64 ustawy z dnia 30 maja 1908 r. (Dz. U. Rzeszy str. 263) o umowie ubezpieczenia, dotyczące właściwości sądu, tudzież sądu polubownego (biegłych);
- 4) § 38 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 lipca 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 57, poz. 447) o stosunku służbowym pracowników przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe“, dotyczący właściwości sądów w Toruniu dla spraw o ustalenie nieistnienia roszczeń przedsiębiorstwa;
- 5) przepisy o komisjach pojednawczo-rozjemczych, przewidzianych ustawą z dnia 23 grudnia 1918 r. (Dz. U. Rzeszy str. 1456), ze zmianami wynikającymi z rozporządzeń z dnia 4 czerwca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 58, poz. 585), z dnia 15 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 65, poz. 643), z dnia 15 października 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 93, poz. 866) i z dnia 30 kwietnia 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 53, poz. 312), o ile dotyczą rozpatrywania sporów indywidualnych, przewidzianych ustawą z dnia 9 lutego 1920 r. o radach zakładowych (Dz. U. Rzeszy str. 420);
- 6) przepisy o komisjach rozjemczych przewidzianych rozporządzeniem Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z dnia 15 czerwca 1919 r. o urządzeniu inspektoratów pracy w rolnictwie i o załatwianiu zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Tygodnik Urzędowy Naczelnej Rady Ludowej Nr. 31, poz. 98).

Art. XXXIV.

Sposoby zabezpieczenia powództwa są te same, jakie są przewidziane w przepisach egzekucyjnych dla zarządzeń tymczasowych i aresztów.

Art. XXXV.

Ustna umowa o sąd polubowny gaśnie, jeżeli w ciągu roku od wejścia w życie rozporządzenia niniejszego sąd polubowny nie wydał wyroku ani nie zawarto ugody przed tym sądem.

Rozdział V.**Przepisy przechodnie.****Art. XXXVI.**

Sprawy, wszczęte przed dniem wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego, rozpoznawać należy aż do ukończenia według przepisów dotychczasowych.

O wszczęciu sprawy decyduje dzień, w którym wpłynął do sądu pozew lub inne pismo rozpoczynające postępowanie.

Art. XXXVII.

Sprawy, w których w pierwszej instancji nastąpiło zawieszenie postępowania (zawieszenie przerwa spoczywanie), w razie ich podjęcia po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego prowadzi się nadal według przepisów tegoż kodeksu z uwzględnieniem już dokonanych czynności procesowych i zebranego materiału.

Przepis powyższy nie ma zastosowania, jeżeli dalsze postępowanie miałyby się odbyć w trybie, którego kodeks postępowania cywilnego nie zna.

Art. XXXVIII.

Art. 208 kodeksu postępowania cywilnego stosuje się także w sprawach wszczętych przed wejściem tego kodeksu w życie. Jeżeli zawieszenie (spoczywanie) nastąpiło przed tym dniem, termin trzyletni liczy się od dnia wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego.

Na obszarze sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie termin trzyletni liczy się w myśl art. 689 ustawy postępowania cywilnego.

Art. XXXIX.

Przepis art. 272 kodeksu postępowania cywilnego, ograniczający dowód ze świadków przeciwko osnowie lub ponad osnowę dokumentu, nie będzie miał zastosowania do czynności stwierdzonej dokumentem, sporządzonym przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli czynność podlega prawu obowiązującemu na obszarze sądów apelacyjnych w Krakowie, Katowicach, Lwowie, Poznaniu i Toruniu.

Art. XL.

W sprawach, toczących się według przepisów francuskiej procedury cywilnej, sąd wyznaczy stronom roczny termin do złożenia w sądzie akt procesowych. W razie niezłożenia akt w tym terminie sprawa ulega umorzeniu. Jeżeli akta zostały złożone sprawę prowadzi się nadal według przepisów kodeksu postępowania cywilnego z uwzględnieniem już dokonanych czynności procesowych i zebranego materiału.

Art. XLI.

W sprawach wszczętych przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego w sądzie, według dotychczasowych przepisów niewłaściwym, postępowanie toczyć się będzie nadal przed tym sądem, jeżeli jest on właściwy według kodeksu postępowania cywilnego.

Art. XLII.

W sprawach, rozstrzygniętych według dotychczasowego prawa, wznowienie postępowania wszczęte po wejściu w życie kodeksu postępowania cywilnego odbywa się według przepisów tegoż kodeksu.

Art. XLIII.

W sprawach rozstrzygniętych przez sąd polubowny przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego, postępowanie przed sądem państwowym odbywać się będzie według przepisów dotychczasowych.

Art. XLIV.

Na obszarach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie, Wilnie, Poznaniu, Toruniu, tudzież sądu okręgowego w Katowicach, pozew o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania może być wniesiony w ciągu roku od daty zakłócenia lub utraty posiadania, jeżeli zdarzenia te nastąpiły przed wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego.

Art. XLV.

W okresie dziesięcioletnim, w którym według art. 273 prawa o ustroju sądów powszechnych jeden sędzia rozpoznaje sprawę w sądzie okręgowym, obowiązują przepisy następujące:

§ 1. Przepisy o prawach i obowiązkach przewodniczącego i sądu stosuje się do jednego sędziego.

§ 2. Sprawy, należące do jednego sędziego, sędzia może połączyć nawet wtedy, jeżeli wartość dochodzonych roszczeń przewyższa dziesięć tysięcy złotych.

§ 3. Sąd, rozłączając roszczenia połączone w jednym pozwie, przekaże do rozpoznania jednemu sędziemu te z pośród rozłączonych roszczeń, które nie przekraczają dziesięciu tysięcy złotych.

Art. XLVI.

Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

O ileby do czasu wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego i rozporządzenia niniejszego nie zostały wydane przewidziane w nich rozporządzenia, stosować należy odpowiednio przepisy dotychczasowe.

Art. XLVII.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1933 r.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*
Prezes Rady Ministrów i Minister
Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski*

Skorowidz rzeczowy.**Adwokacy kandydaci XXX.**

Adwokaci, jako zastępcy stron 85—97, doręczanie i potwierdzenie odbioru pism 161, śmierć i utrata zastępstwa 195, 199.

Apelacja 400—425.

Biegłych przysięga 311, 315, 502, opinia 311—321, zgłoszenie wynagrodzenia 320.

Bieg terminu 180—194, 205, 207, 380, 455.

Cofnięcie apelacji 414, pozwu 219, zarzutu 473.

Cudzoziemcy 4, 115, 126, 127.

Cywilne postępowanie (zob. postępowanie cywilne).

Cywilne sprawy sporne i norma jurysdykcyjna z dn. 1/VIII 1895 r. I. 2, XXV.

Dokumenty 269—287, przedstawianie 276, 278, 279, 280—282, 307, 323, tłumaczenie 286.

Doręczenia 143—163, na podstawie rozprawy i bez 383, 396, stronie nieobecnej 164 § 2, zapomocą poczty i t. p. XIII.

Dowody w ogólności 250—258, na piśmie XIX § 3 i 4, ocena 335, oględziny 322—329, ograniczające dokument XXXIX, zabezpieczenie 337—345.

Dyplomaci i ich personel 5.

Fakty przyznane pozasądowe, sądowe i ustne 253—255, XIX § 1.

Falsz dokumentu 283—285, 452 § 1.

Falszywe zeznanie VI § 7.

Francuska procedura cywilna XL.

Funkcjonariusze państwowi i wojskowi 26, 149, 201, III. 8.

Grzywna na biegłych 319, na fałsz lekkomyślnie zarzucony 285, nakaz oględzin 327, ściąganie VIII, świadków 309, ubliżenie powadze sądu 142.

Handlowe sprawy 14, 224—227.

Incydentalne i wykonawcze postępowanie XVII § 1.

Interwencja główna i uboczna 72—79, 80 § 2, 200.

Kasacja 431—448, regulacji hipotecznej własności XX, wnioski prokuratora XXIV.

Konsulaty i czynności konsulów 270, III. 7.

Koszty cofnięcia apelacji 414, orzeczenie uzupełniające 379, podróży 310, pozwu 219, procesu ogólne 98—135, przywrócenia terminu 194, zaliczka na przepr. dowodu 265.

Księgi handlowe 282, III. 3, XXVI. 2, XXXII.

Kurator czynności procesowej 68, 157, niepotrzebuje upoważnienia VI § 6, przesłuchanie jako strony 331, spadku wakującego XV § 3, strony zmarłej 197.

Małżeńskie sprawy 43, X, XVII § 1, XXVII. 6, XXXI § 1 i 2.

Miejscowość zamieszkania 24—26, 33, 38, 43, 44, XV § 1, doręczeń 145

Nadzorca sądowy 331.

Nakaz zapłaty 477—481.

Narada sędziów 354.

Naruszenie i ustalenie prawa 3.

Natychmiastowa wykonalność 362—365, zabezpieczenie przy udzieleniu lub zawieszeniu wyroku 363—364, 372, 420, XXI.

Nieruchomości 11, 39—40, 48, III. 9, IX. XVII § 1 i 5, XXVII. 4.

Obcokrajowcy (zakrajowość) 5.

Obrońcy sądowi XVII § 4.

Odesłanie do ponownego rozpatrzenia 419.

Oględziny 322—329, 337—345

Orzeczenia sądowe 346—389, prawomocności 387—389.

Państwowe przedsiębiorstwa 30, 34 § 3, 221 § 2, 364 § 2, 421, XVII § 1, Podstawy własności 9—14.

Pojednanie 246, 399.

Posiedzenia i przerwy sądowe 164—179, 184, 188.

Postanowienia sądowe 381—386, doręczenia 396 § 2, kończące 431 § 2.

Postępowanie cywilne wedł. ustawy 1864 r. I. 1, XVII, ustawy 30/I 1877 r. I. 3, II, dowodowe 259—268, nakazowe i zapłaty 127, 465—485, XXI, polubowne 501—509, przed sądami grodzkimi 390—399, upominawcze 476—485, XI.

Powództwo 127, 215—216, 220—222, 227, 236, 395, dopuszczalne V, przeciw spółce, stowarzyszeniu, zakładowi, kościołowi i t. p. 31.

Pozew przed sądem okręgowym 210—220, III. 1, cofnięty 219, kilku roszczeń 212, 239 § 1, najmu 392, odrzucenie 131 § 3, 217—218, X § 1 przedawnienie i biegu prekluzyjnego przerwa VI § 1, przed sądem grodzkim 391—399, wnioski o przekazanie i odpowiedź 225, 229, wzajemny 220, 239 § 1, 347.

Prawo ubogich 112, 125.

Prezydenta Rzeczypospolitej przesłuchanie 294.

Procesowe pisma 136—142, 382, zdolność 63—68.

Prokurator 442, 446 § 2, X § 1, XXIV.

Prokuratorja Generalna 98 § 2, 144 § 3, 364 § 2, 396, 421, 448 § 2, III. 2

Protokółant 174—175, 355.

Protokół 174—179, 262, 306, 399.

Prywatne prawa 2.

Przechodnie przepisy 18/VII 1917 r. I. 1, XVII § 2.

Przesłuchanie stron 330—336 przy dowodzie na piśmie XIX § 3.

Przewodniczący 141, 164, 171, 174, 177—178, 182, 228, 229 § 2, 230, 234, 247, 249, 296, 306 § 2, 354, 356, 371, 403, 408, 426, 471 § 3, sądu apelacyjnego 406—408, grodzkiego 390 § 2, jednoosobowego XLV handlowego 224 § 2, okręgowego 403,

Przysięga 298—299, 301—303, 309, 313, 315, 333—334, 336, 412, 502 § 1 pozostaje w mocy wyjawienia XXV. 3, XXXIII. 1.

Przestępstwo 6—7, 202 § 1, 203.

Przypozwanie 80, VI § 2.

Roszczenia dopuszczalność i zasądzenie 346, V.

Rozprawa 228—249, 296, 306 § 2, jawna 167, niejawną 407, tajną 168—170, X § 2, zamknięcie 247—248.

Rozszerzenie żądania 410.

Sąd grodzki postępowanie 390—399, upominawcze 476—485, właściwość 9—10, 12—13, 338—339, Najwyższy 431—448, 451, 460, okręgowy 9, 13—14, 210—220, 400, 425, III. 1, pokoju 9, 11—12, XIV, polubowny 486—514, III. 11, IX, XXVII, XXXIII, XXXV, XLIII, pracy III. 5, wezwany 259 § 1, 260 § 1, 263, 266 § 3, 311 § 2.

Sędzia sprawozdawca 408, 413.

Skarb Państwa 30, 34 § 3, 221 § 2, 364 § 2, 421, III. 2, XVII § 1.

Skargi treść 402, o uchylenie wyroku 510—512.

Spółuczestnictwo w sporze 69—71, 369.

Sprawy skierowanie i zrzeczenie się 438, wszczęcie XXVI, XLI.

Sprostowanie uzupełnienie i wykładnia wyroków 376—380.

Stenogram 176.

Śmierć zastępcy strony 195, 197.

Środki odwoławcze 400—448.

Świadków zeznania 288—310, 322, 337—345, XIX § 3, XXXIX.

Tajemnica 291—292.

Terminy 180—188, 205, 207, 380, 435 § 1, ochrony i przywrócenia posiadania XLIV, przywrócenie 189—194, w sądzie grodzkim 393 § 1, okręgowym 228 § 2, uchylenie wyroku polubownego 511 § 1, wznowienia 455—456.

Tłumaczony dokument i tłumacz 286, 297.

Ubogich prawo 112—125, 127, VI § 3.

Uгода 70 § 2, 246, 399, 507—509, IX, XXII.

Umorzenie postępowania 208, 209 § 1, 382, 414.

Upadłość 200, 331.

Ustalenie faktyczne (domniemanie faktyczne i prawne) 256, 258, XIX § 2.

Wartość przedmiotu sporu 15—23, 432 § 1.

Warunki wzajemności 5, 115, 352.

Wezwanie 71, 77, 80, 82, 141, 164, 165, 230, 293, 311, 321, 324, 326, 343.

Właściwość miejscowa 24—31, 51—53, XV § 1, XXXIII. 2, rzeczowa 9—14, 51—53, 338—339, 454, III. 6, szczególna 45—50, przemienna 32—39, umowna 52, wyłączna 40—44, III. 4.

Wskazanie poprzednika 81—83, 393 § 2.

Wspólnicy spółek 331.

- Wykładnia prawa i wyroku 378, 380, 445, XVII § 1.
Wylączenie prokuratora, sędziego i innych organów sądowych 54—62, 450.
Wynagrodzenie adwokatów XII.
Wyroki (orzeczenia sądowe) 346—361, doręczenie 361, 396, karne 7, 452 § 1, ogłoszenie 170 § 2, 356, sądu apelacyjnego 415, 420, 422, sprostowanie 376, 380, uzasadnienie 356 § 2, 358, 396, uzupełnienie 377, 379—380, wykonalność natychmiastowa 362—365, 463, 465, zaoczne 366—375, 396, X § 1.
Wznowienie postępowania 449—464, XLII.
Zabezpieczenie dowodów 337—345, kosztów procesu 126—135, powództwa 221—223, XXVIII, XXXIV.
Zapewnienie 300—303, 309, 314—315.
Zaplata, sprzeciw i zarzuty 469 § 2, 477 § 2.
Zarządca upadłości 331.
Zastępca osoby, nie mającej praw zdolności procesowej 66 § 2.
Zastępstwo stron 84—97, obowiązkowe 86, 91, 95, 116, 165, 195, XVIII.
Zawiadomienia o wniesieniu i zmianie pozwu III. 1.
Zawieszenie postępowania 195—209, 223 § 2, 280, 440, X § 3, XXXVII, XXXVIII.
Zażalenia 426—430.
Zdania odrębne z uzasadnieniem 354 § 2.
Zdolność procesowa 63—68.
Zeznania świadków 288—310.
Zwyczajowe prawo 351.

146646

146646

Wydawnictwa

Księgarni Łódzkiej „CZYTAJ”

Łódź, ul. Prez. Narutowicza 2.

„Biblioteka Praw Polskich”

Tom 1.	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej	Zł.	—80
” 2.	Prawo wekslowe i czekowe	”	2.—
” 3.	Opłaty stemplowe	”	1.20
” 4.	Ustawa o ubezpieczeniu pracown. umysłow.	”	2.—
” 5.	Ustawa automobilowa i autobusowa	”	2.—
” 6.	Prawa pracowników umysłow. i robotników (najem, urlopy, kaucje, sądy pracy)	”	2.—
” 7.	Kodeks Karny z 1903 r., ze wszystkimi zmia- nami i uzupełnieniem w związku z nowym Kodeksem Postępowania Karnego, stosowany w Sądach Grodzkich	”	3.—
	opr. w płótno	”	5.—
” 8.	Ustawa wojskowa (przepisy i wzory podań)	”	1.20
” 9.	Kodeks Postępowania Cywilnego wraz z prze- pisami wprowadzającymi Kodeks Postępowania Cywilnego Zł. 2.50, opr. w płótno	”	4.50

Książki różnej treści:

Bal S.	Godzina życia mężczyzny	Zł.	2.—
Kula.	Jeden pasterz (dramat)	”	2.—
Kossonoga W.	O śnie nocy letniej	”	—80
M. Orłow.	Materiałoznawstwo i Chemja, podręcznik dla szkół zawodowych kształcących oraz rzemieślniczo-przemysłowych i do użytku prak- tycznego z 36 rys. i 1 tablicą	”	3.50
M. Orłow.	Organizacja warsztatu pracy	”	1.—
Potęga.	Rośliny górskie	”	1.—
Rzewski A.	W walce z trójzaborcami o Polskę Nie- podległą	”	6.50
Szajerowicz dr.	Przyczyny niepłodności	”	2.—

Książki dla młodzieży i starszych:

Amicis.	Serce . . . . . w oprawie	Zł.	4.50
	Biblioteczka dla dzieci „Czytaj” (powiastki i wierszyki) po	”	—15
C. del Soldato.	Powieść o czternaściorgu dzieciach	”	7.80
	w oprawie Zł. 9.50, opr. w płótno ang.	”	10.80
C. del Soldato.	Kryształowy dom	”	
Grimm Br.	Baśnie	”	4.50
Majewska.	Czytajmy wszyscy	”	3.50
Rościszewski.	Świat bajek	”	3.50
Rzewski A.	W walce z trójzaborcami o Polskę Nie- podległą w opr.	”	10.—
Wiszniewski.	Bajka o kurce	”	